

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่
อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

นางสาวอัมพิกา อ่ำลอย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

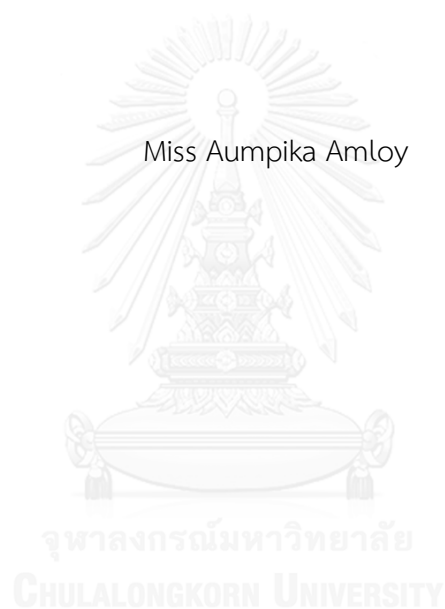
สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE LOCAL KNOWLEDGE RELATED TO THE LANDSCAPES OF FISHING COMMUNITIES IN
KRABI ESTUARINE , AMPHOE MUEANG , CHANGWAT KRABI .

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Landscape Architecture Program in Landscape
Architecture

Department of Landscape Architecture

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2015

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชนประมง
พื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

โดย

นางสาวอัมพิกา อ่าลอย

สาขาวิชา

ภูมิสถาปัตยกรรม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.นวนัฐ โอศิริ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารศิลป์

.....คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะจิติ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อังสนา บุญโยภาส)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.นวนัฐ โอศิริ)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(อาจารย์ ดร.พรธรรม ธรรมวิมล)

อัมพิกา อ่าลอย : ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ (THE LOCAL KNOWLEDGE RELATED TO THE LANDSCAPES OF FISHING COMMUNITIES IN KRABI ESTUARINE , AMPHOE MUEANG , CHANGWAT KRABI .) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ. ดร.นวนัฐ โอศิริ, 101 หน้า.

พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ และมีชุมชนประมงพื้นบ้านตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เป็นเวลานาน ชาวบ้านมีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม ผลกระทบจากการพัฒนาของเมือง ในปี พ.ศ.2540 ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรมและสภาพแวดล้อมเกิดปัญหาทางด้านกายภาพ ซึ่งปัญหาต่างๆเหล่านี้ได้กลายเป็นแรงผลักดันสำคัญให้ชาวบ้านนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ในชุมชนอย่างสอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมจนสามารถฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ในปี พ.ศ.2543

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชน เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการอยู่อาศัยร่วมกันระหว่างชาวบ้านและธรรมชาติ โดยการศึกษาผ่านลักษณะทางกายภาพและลักษณะทางสังคม ข้อมูลในบทความได้มาจากการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ 6 ชุมชน เพื่อให้เห็นภาพรวมของภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านที่มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาพบว่า ความยั่งยืนของภูมิทัศน์ชุมชนไม่ใช่การจัดการทางลักษณะทางกายภาพเพียงอย่างเดียว ลักษณะทางสังคมยังเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืนอีกด้วย โดยระบบความเชื่อของชุมชน ประกอบด้วย ความเชื่อที่เกี่ยวข้องศาสนาอิสลามและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นกรอบกำหนดพฤติกรรมของชาวบ้าน ทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างคุ้มค่าและคำนึงถึงการรักษาสมดุลของระบบนิเวศเป็นสำคัญ ดังนั้นการดำรงอยู่ของภูมิทัศน์ชุมชนและพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่จึงมีความสัมพันธ์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

ภาควิชา ภูมิสถาปัตยกรรม ลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชา ภูมิสถาปัตยกรรม ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ปีการศึกษา 2558

5773347925 : MAJOR LANDSCAPE ARCHITECTURE

KEYWORDS: LOCAL KNOWLEDGE / THE LANDSCAPES OF COMMUNITY / FISHING COMMUNITIES / THAI-MUSLIM COMMUNITY / KRABI ESTUARINE

AUMPIKA AMLOY: THE LOCAL KNOWLEDGE RELATED TO THE LANDSCAPES OF FISHING COMMUNITIES IN KRABI ESTUARINE , AMPHOE MUEANG , CHANGWAT KRABI .. ADVISOR: ASSOC. PROF. NAVANATH OSIRI, 101 pp.

Krabi Estuary has been registered as an internationally important wetland for the conservation and sustainability use. The site also has been occupied by a large community of fishermen, who learn to adapt existing vernacular knowledge into a proper method to conserve and manage natural resources. The province had been dramatically developed in 2003, which had left a great consequence in terms of natural and physical deterioration. This problem motivated local people to bring vernacular intellect into the communities' landscape, complying with geographical and cultural circumstances. The actions are the complete solution of the natural crisis to the point the wetland was signed as an essential international site in Ramsar treaty in 2006.

This thesis' objectives are to study the community landscape in terms of indigenous intellect, in order to understand how local people live with nature by gathering and analyzing natural and social information, and by a survey on an actual site. The study samples are 6 communities which stand on different settlement to speculate the overview.

Final result shows that the communities' sustainability does not rely solely on physical conditions, but also shaped by a social pattern. Islamic and local beliefs in supernatural powers become a framework for people's behavior and generate a concern of resource management, and how to maintain ecological stability. Therefore, the existence of Krabi Estuary and landscape has a vast relationship with vernacular knowledge, which has been adjusted for currently practical use.

Department: Landscape Architecture Student's Signature

Field of Study: Landscape Architecture Advisor's Signature

Academic Year: 2015

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์หัวข้อ “ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่” นี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์ของบุคคลหลายท่าน ซึ่งไม่อาจจะนำมากล่าวได้ทั้งหมด ผู้มีพระคุณท่านแรกและผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณคือ รองศาสตราจารย์ ดร.นวนัฐ โอศิริ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักที่ได้ให้ความรู้ และคำแนะนำในการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ในทุกขั้นตอน เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ที่สุด ท่านที่สองคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อังสนา บุญโยภาส ประธานกรรมการ ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับเทคนิคการเขียนวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่เช่นกัน นอกจากนี้ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร กรรมการ และดร.พรธรรม ธรรมวิมล กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย ที่ให้คำแนะนำและเสนอข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์มากขึ้น ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ โอกาส นี้

ขอขอบพระคุณบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้อาวุโส ผู้นำศาสนา (โต๊ะอิหม่าม) ผู้นำชุมชน (กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน) และตัวแทนกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพดั้งเดิมของชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ทุกท่านที่เสียสละเวลาในการให้สัมภาษณ์และช่วยตอบแบบสอบถามด้วยความเต็มใจเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณครอบครัวอ้อลอย ได้แก่ คุณพ่ออดุลย์ อ้อลอย คุณแม่ชมัยพร อ้อลอย และคุณอัครธรรม อ้อลอย ที่อยู่เบื้องหลังในความสำเร็จของผู้วิจัยที่คอยให้คำปรึกษา ช่วยเหลือสนับสนุน และให้กำลังใจตลอดมา

ขอบคุณคุณคุณณัฐชาติ โกสินทรานนท์ ที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ของผู้วิจัยเสมอมา และขอบคุณเพื่อนๆทุกคนที่คอยให้คำปรึกษาและสร้างกำลังใจ ทำให้ผู้วิจัยมีแรงบันดาลใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	1
สารบัญรูปภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา.....	1
1.2 คำถามการวิจัย.....	1
1.3 วัตถุประสงค์	1
1.4 เป้าหมายของโครงการ	2
1.5 คำอธิบายศัพท์.....	2
1.6 ขอบเขตการวิจัย	3
1.6.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา.....	3
1.6.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา	5
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
1.8 ระเบียบวิจัย.....	6
1.9 ระยะเวลาและแผนการดำเนินงาน	8
1.10 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 การศึกษาเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่	9
2.1.1 ความหมายของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่	9

2.1.2 ประเภทของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่	11
2.1.2.1 พื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเล	11
2.1.2.2 พื้นที่ชุ่มน้ำในแผ่นดิน	11
2.1.3 ความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่.....	11
2.1.3.1 แหล่งป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์	11
2.1.3.2 แหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตที่เป็นดัชนีบ่งบอกความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ .	12
2.1.4 เกณฑ์สำหรับกำหนดพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ	12
2.1.4.1 เกณฑ์สำหรับประเมินคุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นตัวแทน หรือที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ.....	12
2.1.4.2 เกณฑ์ทั่วไปสำหรับการใช้พืชหรือสัตว์ในการจำแนกวินิจฉัยพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ	13
2.1.4.3 เกณฑ์เฉพาะสำหรับการใช้น้ำในการจำแนกวินิจฉัยพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ....	13
2.1.4.4 เกณฑ์เฉพาะสำหรับการใช้พันธุ์ปลาในการจำแนกวินิจฉัยพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ	13
2.1.5 การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่.....	13
2.1.5.1 กฎหมาย แผนและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำ.....	13
2.1.5.2 บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่.....	15
2.1.5.3 การติดตามประเมินผลการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่	16
2.2 การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่	17
2.2.1 การศึกษาทางด้านนิเวศวิทยา	17
2.2.2 การศึกษาทางด้านสังคม	18
บทที่ 3 สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่.....	22

3.1 สภาพแวดล้อมของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่	22
3.1.1 พื้นที่ริมคลองและแพรก.....	22
3.1.2 พื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่.....	24
3.1.3 พื้นที่ชายฝั่งทะเล	27
3.1.3.1 หาดเลน	27
3.1.3.2 หาดทราย.....	28
3.2 ภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่.....	30
3.2.1 พื้นที่ริมคลองและแพรก.....	30
3.2.1.1 ชุมชนท่าหิน หมู่ที่ 1 บ้านเกาะกลาง ตำบลคลองประสงค์.....	30
3.2.1.2 ชุมชนคลองประสงค์ หมู่ที่ 2 บ้านคลองประสงค์ ตำบลคลองประสงค์.....	37
3.2.1.3 ชุมชนคลองกำ หมู่ที่ 3 บ้านคลองประสงค์ ตำบลคลองประสงค์	43
3.2.1.4 ชุมชนคลองทับไม้ หมู่ที่ 6 บ้านแหลมโพธิ์ ตำบลไสไทย.....	49
3.2.2 พื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่.....	55
3.2.2.1 ชุมชนท่าเล หมู่ที่ 1 บ้านเกาะกลาง ตำบลคลองประสงค์.....	55
3.2.3 พื้นที่ชายฝั่งทะเล	60
3.2.3.1 ชุมชนชายเล หมู่ที่ 2 บ้านคลองประสงค์ ตำบลคลองประสงค์.....	60
3.3 การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่มีต่อภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำ กระบี่.....	65
3.3.1 ยุคอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ก่อน พ.ศ.2536.....	65
3.3.2 ยุคเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ พ.ศ. 2536-2542.....	66
3.3.2.1 การคุกคามโดยภัยพิบัติทางธรรมชาติ.....	66
3.3.2.2 การคุกคามโดยกิจกรรมของมนุษย์	67
3.3.3 ยุคอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ พ.ศ. 2543-ปัจจุบัน	69

บทที่ 4 วิธีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่	71
4.1 วิธีชีวิตการทำประมงพื้นบ้าน	71
4.1.1 พื้นที่ริมคลองและแพรง.....	71
4.1.2 พื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่.....	73
4.1.3 พื้นที่ชายฝั่งทะเล	74
4.1.3.1 หาดเลน	74
4.1.3.2 หาดทราย.....	74
4.2 การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ	76
4.2.1 แหล่งอาหารธรรมชาติ	76
4.2.2 แหล่งสมุนไพร	76
4.2.3 แหล่งเชื้อเพลิง.....	77
4.2.4 แหล่งวัสดุก่อสร้าง	78
4.2.5 แหล่งวัสดุในการทำอุปกรณ์ประมงพื้นบ้าน.....	79
4.3 ความสัมพันธ์ในสังคม.....	80
4.3.1 ระบบเครือญาติ	80
4.3.2 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในสังคมของชุมชน	82
4.4 ระบบความเชื่อของชุมชน	83
4.4.1 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามของชุมชน	83
4.4.2 ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติของชุมชน.....	85
4.4.2.1 ทวด	85
4.4.2.2 ผีคุ้มครองทะเล.....	85
4.4.2.3 ผีพราย	85
4.4.2.4 ผีคลองประสังค์	86

4.4.2.5	ผีต้อนขาม.....	86
4.4.2.6	ผีครุหมอตายาย.....	87
บทที่ 5	สรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่.....	88
5.1	ลักษณะทางกายภาพของชุมชน	89
5.1.1	การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน	89
5.1.2	เครือข่ายคูคลองของชุมชน	90
5.1.3	การเลือกที่ตั้งของชุมชน.....	92
5.1.4	แบบแผนการตั้งถิ่นฐานของชุมชน	93
5.1.5	การวางผังบริเวณของชุมชน.....	94
5.1.5.1	ทางสัญจรของชุมชน.....	95
5.1.5.2	พื้นที่ว่างส่วนกลางของชุมชน.....	96
5.1.6	สถาปัตยกรรมประเภทเรือนพักอาศัยของชุมชน	97
5.1.7	การใช้พืชพรรณของชุมชน.....	98
5.2	ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางสังคมของชุมชน	99
5.2.1	ความสัมพันธ์ในสังคมของชุมชน	99
5.2.2	ระบบความเชื่อของชุมชน.....	99
5.2.2.1	ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามของชุมชน.....	99
5.2.2.2	ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติของชุมชน	100
5.3	ข้อเสนอแนะ	101
	รายการอ้างอิง	2
	ภาคผนวก ก.....	8
	แบบสัมภาษณ์วิทยานิพนธ์	8
	ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล.....	8

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ.....	10
ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางสังคม	16
ภาคผนวก ข.....	18
เครื่องมือประมงที่ใช้ในการจับสัตว์น้ำของชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระปี	18
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	29

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1.1 แสดงระยะเวลาและแผนการดำเนินงาน.....	8
ตารางที่ 2.1 แสดงการเปรียบเทียบความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ และพื้นที่ชุ่มน้ำบริเวณใกล้เคียง.....	10
ตารางที่ 2.2 แสดงการสรุปสาระสำคัญของนโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน	14
ตารางที่ 2.3 แสดงการสรุปสาระสำคัญของข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง กับพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่.....	15
ตารางที่ 3.1 แสดงการชะลออัตราการกัดเซาะพังทลายของดินในพื้นที่ศึกษา.....	66
ตารางที่ 3.2 แสดงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้าน.....	69
ตารางที่ 4.1 แสดงการทำประมงพื้นบ้านของชุมชนตามสภาพภูมิศาสตร์	75
ตารางที่ 4.2 แสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรป่าไม้เป็นแหล่งสมุนไพร	77
ตารางที่ 4.3 แสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรป่าไม้เป็นแหล่งวัสดุก่อสร้าง	78

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่ 1.1 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา	4
ภาพที่ 2.1 แผนที่แสดงขอบเขตของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่.....	10
ภาพที่ 3.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ริมคลองและแพรก	23
ภาพที่ 3.2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ริมคลองและแพรก	24
ภาพที่ 3.3 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่	25
ภาพที่ 3.4 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่	27
ภาพที่ 3.5 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่หาดเลน.....	28
ภาพที่ 3.6 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่หาดทราย	28
ภาพที่ 3.7 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ชายฝั่งทะเล.....	30
ภาพที่ 3.8 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนท่าหิน	32
ภาพที่ 3.9 การจัดกลุ่มและวางทิศทางของกลุ่มเรือนของชุมชนท่าหิน	33
ภาพที่ 3.10 มัสยิดบ้านเกาะกลาง	34
ภาพที่ 3.11 สุสานบ้านเกาะกลาง.....	34
ภาพที่ 3.12 ท่าเรือของชุมชนท่าหิน.....	35
ภาพที่ 3.13 ลานแข่งนกเขาชาวชุมชนท่าหิน.....	35
ภาพที่ 3.14 รูปแบบเส้นทางสัญจรของชุมชนท่าหิน	36
ภาพที่ 3.15 การใช้พืชพรรณของชุมชนท่าหิน	36
ภาพที่ 3.16 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนคลองประสงค์	38
ภาพที่ 3.17 การจัดกลุ่มและวางทิศทางของอาคารของชุมชนคลองประสงค์	39
ภาพที่ 3.18 แผนที่แสดงตำแหน่งมัสยิดคลองประสงค์	40
ภาพที่ 3.19 มัสยิดคลองประสงค์	40
ภาพที่ 3.20 ลานโล่งของชุมชนคลองประสงค์	41

ภาพที่ 3.21 ลานแข่งนกเขาชวาชุมชนคลองประสังค์	41
ภาพที่ 3.22 รูปแบบเส้นทางสัญจรของชุมชนคลองประสังค์.....	42
ภาพที่ 3.23 การใช้พืชพรรณของชุมชนคลองประสังค์.....	42
ภาพที่ 3.24 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนคลองกำ	44
ภาพที่ 3.25 การจัดกลุ่มและวางทิศทางของอาคารของชุมชนคลองกำ.....	45
ภาพที่ 3.26 แผนที่แสดงตำแหน่งมัสยิดบ้านคลองกำ	46
ภาพที่ 3.27 มัสยิดบ้านคลองกำ	46
ภาพที่ 3.28 ลานโล่งของชุมชนคลองกำ	47
ภาพที่ 3.29 ลานแข่งนกเขาชวาของชุมชนคลองกำ.....	47
ภาพที่ 3.30 รูปแบบเส้นทางสัญจรของชุมชนคลองกำ.....	48
ภาพที่ 3.31 การใช้พืชพรรณของชุมชนคลองกำ.....	48
ภาพที่ 3.32 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนคลองทับไม้	50
ภาพที่ 3.33 แสดงการจัดกลุ่มและวางทิศทางของอาคารของชุมชนคลองทับไม้	51
ภาพที่ 3.34 แผนที่แสดงตำแหน่งมัสยิดฮาดาทรนอยู่มุฮัมมัดฮ์.....	52
ภาพที่ 3.35 มัสยิดฮาดาทรนอยู่มุฮัมมัดฮ์.....	52
ภาพที่ 3.36 การรักษาลานโล่งของชุมชนให้มีลักษณะโล่งเตียน.....	53
ภาพที่ 3.37 ลานแข่งนกเขาชวาของชุมชนคลองทับไม้	53
ภาพที่ 3.38 รูปแบบเส้นทางสัญจรของชุมชนคลองทับไม้.....	54
ภาพที่ 3.39 การใช้พืชพรรณของชุมชนคลองทับไม้.....	55
ภาพที่ 3.40 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนท่าเล	56
ภาพที่ 3.41 การจัดกลุ่มและวางทิศทางของกลุ่มเรือนของชุมชนท่าเล	57
ภาพที่ 3.42 การรักษาลานโล่งของชุมชนให้มีลักษณะโล่งเตียน	57
ภาพที่ 3.43 ลานแข่งนกเขาชวาชุมชนท่าเล	58
ภาพที่ 3.44 รูปแบบเส้นทางสัญจรของชุมชนท่าเล.....	58

ภาพที่ 3.45 การใช้พืชพรรณของชุมชนท่าเล.....	59
ภาพที่ 3.46 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนท่าเล	61
ภาพที่ 3.47 การจัดกลุ่มและวางทิศทางของอาคารของชุมชนชายเล	62
ภาพที่ 3.48 การรักษาลานโล่งของชุมชนให้มีลักษณะโล่งเตียน	62
ภาพที่ 3.49 ลานแข่งนกเขาขาวของชุมชนชายเล	63
ภาพที่ 3.50 รูปแบบเส้นทางสัญจรของชุมชนชายเล.....	63
ภาพที่ 3.51 การใช้พืชพรรณของชุมชนชายเล.....	64
ภาพที่ 3.52 การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่มีต่อภูมิทัศน์ชุมชน พ.ศ.2415-พ.ศ.2558	65
ภาพที่ 3.53 การสร้างเขื่อนคอนกรีต	67
ภาพที่ 3.54 การปักไม้ไผ่เป็นกำแพงกันคลื่น	67
ภาพที่ 3.55 ปัญหาการคุกคามโดยกิจกรรมของมนุษย์	68
ภาพที่ 3.56 แผนที่แสดงการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ช่วงก่อน พ.ศ.2536 – ปัจจุบัน	70
ภาพที่ 4.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ริมคลองและแพรก	72
ภาพที่ 4.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ปากแม่น้ำกระเป๋	73
ภาพที่ 4.3 แสดงตำแหน่งร่องน้ำในพื้นที่หาดเลน	74
ภาพที่ 4.4 การทำโป๊ะน้ำตื้น โดยมีการเว้นระยะห่างจากชายฝั่งทะเล 100-200 เมตร	75
ภาพที่ 4.5 ไม้ที่ใช้ในการก่อสร้างเรือน ชาวบ้านจะเก็บไม้ที่ล้มจากล้มพายุ โดยไม่ตัดตัดจาก โดย นำมาเก็บบริเวณใต้ถุนเรือน เพื่อรักษาคุณภาพเนื้อไม้	79
ภาพที่ 4.6 ใบจากที่ชาวบ้านเลือกตัดเฉพาะใบแก่ และนำมาผึ่งให้แห้ง 7-10 วัน ก่อนนำไปใช้งาน..	79
ภาพที่ 4.7 การสรุปความสัมพันธ์ในสังคมของชุมชน	81
ภาพที่ 4.8 ช่วงเวลาการจัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในสังคมของชุมชน.....	82
ภาพที่ 4.9 สรุปความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามของชุมชน	84
ภาพที่ 4.10 แผนที่แสดงระบบความเชื่อของชุมชน : ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ	87

ภาพที่ 5.1 การสรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชน	88
ภาพที่ 5.2 แผนที่แสดงการทำประมงพื้นบ้านในพื้นที่ต่างๆของชุมชน	90
ภาพที่ 5.3 แผนที่แสดงการอนุรักษ์และฟื้นฟูเครือข่ายคูคลองของชุมชน	91
ภาพที่ 5.4 การวางแผนการใช้ที่ดินในระดับชุมชน.....	92
ภาพที่ 5.5 แผนที่แสดงแบบแผนการตั้งถิ่นฐานของชุมชน	93
ภาพที่ 5.6 แผนที่แสดงการวางผังบริเวณของชุมชน	94
ภาพที่ 5.7 ทางสัญจรของชุมชน.....	95
ภาพที่ 5.8 พื้นที่ว่างส่วนกลางของชุมชน	96
ภาพที่ 5.9 สถาปัตยกรรมประเภทเรือนพักอาศัยของชุมชน	97
ภาพที่ 5.10 การใช้พืชพรรณของชุมชน.....	99
ภาพที่ 5.11 ระบบความเชื่อของชุมชน : ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ.....	100

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่มีบทบาทในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ปากแม่น้ำหรือชะวากทะเล ประกอบด้วยความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ และมีชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เป็นเวลานาน บรรพบุรุษของชุมชนเหล่านี้เป็นมุสลิมเดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานจากประเทศมาเลเซียย้อนไปอย่างน้อยสมัยรัชกาลที่ 4 หรือประมาณ 150 ปีมาแล้ว ชุมชนเหล่านี้มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะพึ่งพาและมีการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการคงอยู่ของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่

ในปี พ.ศ.2536-2540 ผลกระทบจากการพัฒนาของเมือง ได้แก่ การขยายขอบเขตเมือง การท่องเที่ยว และการเพาะเลี้ยงชายฝั่งโดยเฉพาะการทำนากุ้ง ส่งผลให้สภาพแวดล้อมในพื้นที่เกิดปัญหาทางด้านกายภาพ เช่น การกัดเซาะพังทลายของชายฝั่ง น้ำท่วมขังนอกฤดูจืด ปัญหาต่างๆเหล่านี้ได้กลายเป็นแรงผลักดันสำคัญให้ชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มในปี พ.ศ.2541 เพื่อหาแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ในชุมชน ทำให้สามารถฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติจนได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศในปี พ.ศ. 2543¹

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีส่วนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ศึกษามีการถ่ายทอดในลักษณะมุขปาฐะ (oral traditions) ไม่ได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดว่ามีควมจำเป็นต้องทำการรวบรวมก่อนที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้จะสูญหาย

1.2 คำถามการวิจัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ มีบทบาทอย่างไรในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่

1.3 วัตถุประสงค์

1.3.1 เพื่อศึกษาความสำคัญในเชิงนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียน เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ

1.3.2 เพื่อศึกษาบทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่

¹ สัมภาษณ์ สมบัติ อ้นบุตร, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคลองประสงค์, 28 กรกฎาคม 2558.

1.4 เป้าหมายของโครงการ

1.4.1 เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่

1.4.2 สรุปเป็นหลักการเพื่อนำไปใช้ประยุกต์ในการออกแบบและวางแผนการพัฒนาพื้นที่ชุมชนปากแม่น้ำกระบี่หรือพื้นที่ที่มีลักษณะใกล้เคียงในอนาคต

1.5 คำอธิบายศัพท์

1.5.1 ป่าชายเลน (mangrove forest) หมายถึง สังคมพืชที่เกิดขึ้นบริเวณพื้นที่น้ำท่วมถึงที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำขึ้น-น้ำลง ดินเป็นดินเลน น้ำกร่อยเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากทะเลและน้ำจืดจากแผ่นดิน ได้แก่ พื้นที่ชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำ อ่าว ทะเลสาบ และเกาะ พรรณไม้ที่พบมักมีการปรับตัวโดยการเปลี่ยนแปลงลักษณะบางประการของลำต้น ใบ ดอก ผล และระบบราก ได้แก่ การทนต่อสภาพความเค็ม ความสามารถในการพยุงลำต้นในพื้นที่ดินเลน และความสามารถในการแพร่กระจายไปยังพื้นที่อื่น เพื่อสามารถเจริญเติบโตได้ในสภาพแวดล้อมธรรมชาติดังกล่าว ²

1.5.2 ป่าชายหาด (beach forest) หมายถึง สังคมพืชที่เกิดขึ้นบริเวณพื้นที่ตอนหาดทรายที่ไม่ใช่บริเวณที่น้ำท่วมถึงเป็นประจำ ดินเป็นดินทรายจัด และน้ำมีความเค็มสูงเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากทะเล ได้แก่ บริเวณหาดทรายเก่าที่ยกตัวสูงขึ้น บริเวณหินชืดชายฝั่งทะเล พรรณไม้ที่พบส่วนใหญ่เป็นพืชทนเค็มที่สามารถคงอตามแรงลมได้ ³

1.5.3 แพรก ในวิทยานิพนธ์นี้ หมายถึง ลำน้ำที่เกิดขึ้นจากการขุดโดยชาวบ้าน เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น ที่จอดเรือประมง ทางลัดที่เชื่อมคลองกับทะเลเข้าด้วยกันเพื่อความสะดวกในการสัญจรทางน้ำ ทางระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วมและน้ำขังในพื้นที่ และใช้ในการชลประทานสำหรับพื้นที่เกษตรกรรม

1.5.4 ภูมิทัศน์ชุมชน (the landscapes of community) หมายถึง ภาพรวมของชุมชนที่มนุษย์สามารถรับรู้ทางสายตา เกิดจากความเชื่อมโยงของลักษณะทางกายภาพและลักษณะทางสังคม โดยชาวบ้านใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่นในการปรับสภาพแวดล้อมธรรมชาติเพื่อตอบสนองการดำเนินชีวิตอย่างคุ้มค่า ส่งผลให้เกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่จนสามารถรับรู้ถึงความเป็นชุมชนนั้น ⁴

² สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน, พันธุ์ไม้ป่าชายเลนในประเทศไทย (ฉบับปรับปรุงใหม่) (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2555), หน้า 15-16.

³ คณะอนุกรรมการประสานงานวิจัยและพัฒนาทรัพยากรป่าไม้และไม้โตเร็วอนกประสงค์ สาขาเกษตรศาสตร์และชีววิทยา สภาวิจัยแห่งชาติ, ไม้โตเร็วอนกประสงค์พื้นเมืองของประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: สาขาเกษตรศาสตร์และชีววิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2538), หน้า 123.

⁴ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2549), หน้า 14.

1.5.5 ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) หมายถึง องค์ความรู้ที่มีถูกพัฒนาและปรับเปลี่ยนไปอย่างเป็นระบบภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดเป็นลักษณะเฉพาะท้องถิ่นที่มีการขับเคลื่อนไปข้างหน้าอยู่ตลอดเวลา องค์ความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ผ่านการสั่งสมจากรุ่นสู่รุ่นมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน และมักแฝงด้วยกลไกทางสังคมที่สะท้อนถึงความพยายามในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความสมดุลของชาวบ้าน โดยปรากฏออกมาในรูปแบบของความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม⁵

1.5.6 หาดทราย (sandy beach) หมายถึง พื้นที่ระหว่างแนวชายฝั่งทะเลกับแนวระดับน้ำลงเต็มที่ มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบเรียบ ทำให้ได้รับอิทธิพลของคลื่นและลมที่รุนแรงมาก ดินเป็นดินทรายจัดที่เกิดจากการสึกกร่อนตามธรรมชาติของหินจำพวกหินทรายหรือหินแกรนิตจนกลายเป็นเม็ดทราย เม็ดทรายเหล่านี้บางส่วนสะสมเป็นพื้นทรายใต้ท้องทะเล และบางส่วนถูกคลื่นพัดพาเข้าสู่ฝั่งจนเกิดการสะสมเป็นแนวหาดทราย พรรณไม้ที่พบมีลักษณะเป็นป่าชายหาด⁶

1.5.7 หาดเลน (mud flat) หมายถึง พื้นที่ถัดจากหาดทราย โดยจะปรากฏเมื่อระดับน้ำทะเลลดลง ดินเป็นดินเลนที่มีความลาดชันต่ำ ทำให้พื้นที่บริเวณนี้มีประสิทธิภาพในการระบายน้ำต่ำ พรรณไม้ที่พบส่วนใหญ่หญ้าทะเล เนื่องจากเจริญเติบโตได้ดีในบริเวณที่ได้รับอิทธิพลน้ำขึ้น-น้ำลง⁷

1.6 ขอบเขตการวิจัย

1.6.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ขอบเขตพื้นที่ศึกษาครอบคลุมพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ในเขตตำบลคลองประสงค์และตำบลไสไทย อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ชุมชนที่เลือกทำการวิจัยได้มาจากการออกสำรวจพื้นที่เบื้องต้นโดยผู้วิจัยเองและจากการสอบถามหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง สามารถจำแนกพื้นที่ศึกษาตามลักษณะพื้นที่ตั้งชุมชนออกเป็น 6 ชุมชน ดังนี้

1.6.1.1 พื้นที่ริมคลองและแพรก ได้แก่

- 1) ชุมชนท่าหิน หมู่ที่ 1 บ้านเกาะกลาง ตำบลคลองประสงค์
- 2) ชุมชนคลองประสงค์ หมู่ที่ 2 บ้านคลองประสงค์ ตำบลคลองประสงค์
- 3) ชุมชนคลองกำ หมู่ที่ 3 บ้านคลองกำ ตำบลคลองประสงค์
- 4) ชุมชนคลองทับไม้ หมู่ที่ 6 บ้านแหลมโพธิ์ ตำบลไสไทย

1.6.1.2 พื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ ได้แก่

- 5) ชุมชนท่าเล หมู่ที่ 1 บ้านเกาะกลาง ตำบลคลองประสงค์

⁵ ยศ สันตสมบัติ, ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544), หน้า 60-68.

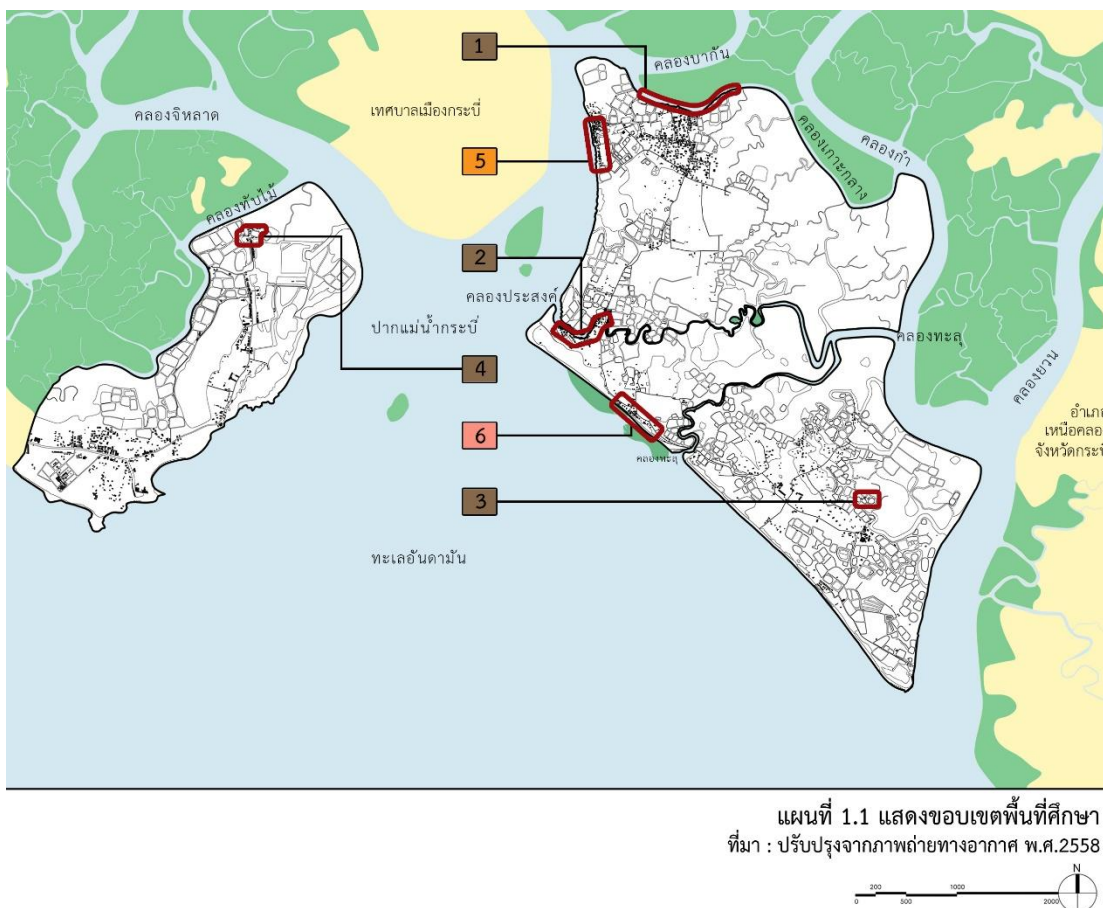
⁶ เสริมสกุล โทณะวณิก, ธรรมชาติบริเวณหาดทราย (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์ สวีส์ตี จำกัด, 2537), หน้า 15.

⁷ สถาบันวิจัยทรัพยากรทางน้ำ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คู่มือพืชและสัตว์ทะเลในระบบนิเวศทางทะเล เกาะมุกด์ จังหวัดตรัง (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยทรัพยากรทางน้ำ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555), หน้า 48.

1.6.1.3 พื้นที่ชายฝั่งทะเล ได้แก่

6) ชุมชนชายเล หมู่ที่ 2 บ้านคลองประสงค์ ตำบลคลองประสงค์

ลักษณะทางภูมิศาสตร์มีผลต่อความแตกต่างและความคล้ายคลึงของการสร้างภูมิทัศน์ชุมชน ดังนั้นการศึกษาในพื้นที่ชุมชนทั้ง 6 แห่ง จึงสามารถสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านในภาพรวม ดังแสดงในภาพที่ 1.1

สัญลักษณ์

- ชุมชนตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ริมคลองและแพรง
- ชุมชนตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่
- ชุมชนตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ชายฝั่งทะเล

- พื้นที่ป่าชายเลน
- แหล่งน้ำธรรมชาติ
- พื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ภาพที่ 1.1 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

1.6.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ สามารถจำแนกประเด็นในการศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพและลักษณะทางสังคมสามารถสรุปได้ดังนี้

1.6.2.1 ลักษณะทางกายภาพ ได้แก่

- 1) สภาพแวดล้อมของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่
- 2) ภูมิทัศน์ชุมชนของชุมชนในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ แบบแผนการตั้งถิ่นฐาน การจัดกลุ่มและวางทิศทางของอาคาร การจัดพื้นที่ว่างสาธารณะ รูปแบบเส้นทางสัญจร การใช้พืชพรรณ และสถาปัตยกรรมประเภทเรือนพักอาศัย
- 3) การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่มีต่อภูมิทัศน์ชุมชน

1.6.2.2 ลักษณะทางสังคม ได้แก่

- 1) วิถีชีวิตการทำประมงพื้นบ้าน ได้แก่ วิธีการทำประมงพื้นบ้าน การเลือกใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้าน
- 2) การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ
- 3) ความสัมพันธ์ในสังคม ได้แก่ ระบบเครือญาติ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในสังคม
- 4) ระบบความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมของวิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ เพื่อเป็นฐานความรู้ให้กับการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยและเป็นหลักในการอ้างอิงนำไปสู่แนวทางในการวิเคราะห์ตลอดจนการอภิปรายข้อสรุป สามารถสรุปได้ดังนี้

1.7.1 การศึกษาเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ จากการรวบรวมข้อมูลจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 2 (กระบี่)

1.7.2 การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ จากการศึกษาค้นคว้ารายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ รายงาน บทความต่างๆ และเอกสารจากสื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องที่มีการเผยแพร่ และห้องสมุดของหน่วยงานต่างๆ

1.8 ระเบียบวิจัย

การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่เป็นการศึกษาที่เน้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม (field research) ประกอบด้วย การสังเกต การสำรวจพื้นที่ และการสัมภาษณ์ เป็นขั้นตอนหลัก สามารถสรุปขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยได้ดังนี้

1.8.1 การสำรวจเบื้องต้น

1.8.1.1 ได้รับข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นของพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองประสงค์ และองค์การบริหารส่วนตำบลไสไทย

1.8.1.2 ลงสำรวจพื้นที่เบื้องต้นเพื่อตรวจสอบพื้นที่ตั้งของชุมชน

1.8.1.3 เครื่องมือวิจัย ได้แก่ ภาพถ่ายทางอากาศแสดงพื้นที่ศึกษา พ.ศ.2558 มาตรฐาน 1:15,000 และแผนที่แสดงขอบเขตชุมชนที่ทำการสำรวจ ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2558 มาตรฐาน 1:2,000

1.8.2 การกำหนดเรื่องจากการวิเคราะห์กายภาพ

1.8.2.1 รวบรวมข้อมูลจากการสำรวจเบื้องต้น

1.8.2.2 สรุปหัวข้อวิทยานิพนธ์

1.8.2.3 เครื่องมือวิจัย ได้แก่ ภาพถ่ายทางอากาศแสดงพื้นที่ศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ.2510-พ.ศ.2545 มาตรฐาน 1:15,000

1.8.3 การทบทวนวรรณกรรม

1.8.3.1 การศึกษาเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ จากกรรวบรวมข้อมูลจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 2 (กระบี่)

1.8.3.2 การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ จากการศึกษาค้นคว้า รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ รายงาน บทความต่างๆ และเอกสารจากสื่อต่างๆทั่วไปที่มีการเผยแพร่ และห้องสมุดของหน่วยงานต่างๆ

1.8.4 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

1.8.4.1 การสังเกตและการสำรวจพื้นที่ ผู้วิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่ศึกษาเพื่อสังเกตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้พื้นที่โดยรอบของชุมชน จำนวน 8 ครั้ง ในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.2558 เพื่อสามารถเห็นปรากฏการณ์ในช่วงเวลาที่หลากหลาย สามารถสรุปได้ดังนี้

1) สภาพแวดล้อมของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

2) ภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ ได้แก่ แบบแผนการตั้งถิ่นฐาน การจัดกลุ่มและวางทิศทางของอาคาร การจัดพื้นที่ว่างสาธารณะ รูปแบบเส้นทางสัญจร การใช้พืชพรรณ และสถาปัตยกรรมประเภทเรือนพักอาศัย

3) การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่มีต่อภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระปี่
 4) เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แผนที่แสดงขอบเขตชุมชนที่ทำการสำรวจ ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2558 มาตรฐาน 1:2,000 และมาตรฐาน 1:500

1.8.4.2 การสัมภาษณ์ สามารถสรุปได้ดังนี้

1) ผู้วิจัยสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องโดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้นำศาสนาประจำชุมชน (โต๊ะอิหม่าม) จำนวน 4 คน ผู้นำชุมชน (กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน) จำนวน 8 คน และชาวประมงประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระปี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี จำนวน 30 คน

2) ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือวิจัย โดยเลือกใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (structured interview form) มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีข้อความแบบปลายปิด (interview transcript) สามารถสรุปประเด็นในการสัมภาษณ์ดังนี้

(1) ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ช่วงเวลาที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ สถานภาพในชุมชนสถานภาพในครัวเรือน จำนวนสมาชิกทั้งหมดที่อยู่ประจำ ระดับการศึกษา การนับถือศาสนา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และลักษณะการครอบครองบ้านและที่ดินในปัจจุบัน

(2) ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ บทบาทและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สถานการณ์การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ สภาวะปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม แบบแผนการตั้งถิ่นฐานของชุมชนตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน และการเลือกที่ตั้งของชุมชน

(3) ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางสังคม ได้แก่ วิถีชีวิตการทำประมงพื้นบ้านของชุมชน การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ความสัมพันธ์ในสังคม และระบบความเชื่อ

1.8.5 การวิเคราะห์และสรุปผล

1.8.5.1 รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น นำมาเปรียบเทียบกับหลักการทางด้านภูมิสถาปัตยกรรม นำไปสู่การสรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระปี่

1.8.5.2 อภิปรายและสรุปบทบาทของชาวประมงพื้นบ้านในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระปี่

1.8.5.3 มีการนำข้อมูลบางประการมาแสดงในรูปแบบแผนภาพ (graphic) และแผนภูมิ (diagram)

1.9 ระยะเวลาและแผนการดำเนินงาน

ตารางที่ 1.1แสดงระยะเวลาและแผนการดำเนินงาน

แผนการดำเนินงาน	ระยะเวลาดำเนินงาน												
	ก.ค. 59	ส.ค. 58	ก.ย. 58	ต.ค. 58	พ.ย. 58	ธ.ค. 58	ม.ค. 59	ก.พ. 59	มี.ค. 59	เม.ย. 59	พ.ค. 59	มิ.ย. 59	ก.ค. 59
1. การสำรวจเบื้องต้น (pilot survey)													
2. การกำหนดเรื่องจากการวิเคราะห์ทฤษฎีภาพ (research problem/question)													
3. การทบทวนวรรณกรรม (literature review)													
4. การเก็บข้อมูลภาคสนาม (field research)													
5. การวิเคราะห์และสรุปผล (discussion and conclusion of results)													
6. การเผยแพร่ผลงานวิจัย (reports and presentation)													
7. สอบวิทยานิพนธ์													

1.10 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.10.1 ทำให้ทราบถึงความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ

1.10.2 ทำให้ทราบถึงบทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่

1.10.3 ผลการศึกษานำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ให้ตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่และชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ นำไปสู่การวางแผนพัฒนาและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ในระดับภูมิภาคต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมของวิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ เพื่อเป็นฐานความรู้ให้กับการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยและเป็นหลักในการอ้างอิงนำไปสู่แนวทางในการวิเคราะห์ตลอดจนการอภิปรายข้อสรุป สามารถสรุปได้ดังนี้

2.1 การศึกษาเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่

ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 2 (กระบี่) ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ในการดำเนินโครงการสำรวจจัดทำบัญชีรายชื่อ สถานภาพ และฐานข้อมูล สามารถสรุปได้ดังนี้

2.1.1 ความหมายของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่

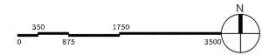
พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ หมายถึง พื้นที่ชุ่มน้ำที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ มีเนื้อที่ประมาณ 133,120 ไร่ ประกอบด้วย ป่าชายเลน ป่าชายหาด ป่าพรุชายฝั่ง หาดเลน หาดทราย เทือกเขาหินปูน ลำคลอง และหญ้าทะเล ครอบคลุมตั้งแต่พื้นที่สุสานหอย 75 ล้านปี เขตฝั่งเมืองรวมกระบี่จนถึงพื้นที่เกาะศรีบอยา ประกอบด้วยพื้นที่ 8 ตำบล ในเขตอำเภอเมืองและเขตอำเภอเหนือคลอง เขตอำเภอเมือง ได้แก่ ตำบลกระบี่น้อย ตำบลคลองประสงค์ ตำบลไสไทย ส่วนเขตอำเภอเหนือคลอง ได้แก่ คลองขนาน คลองเขม่า ตลิ่งชัน ศรีบอยา ดังแสดงในภาพที่ 2.1

พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศตามอนุสัญญาแรมซาร์ ลำดับที่ 4 ของประเทศไทย และลำดับที่ 1100 ของโลก เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2543 จากการศึกษาพบว่า พื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงกว่าพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำตรังและพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำในบริเวณใกล้เคียง เนื่องจากเกณฑ์พิจารณาด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่ จำนวนชนิดพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตที่พบในพื้นที่ได้แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติของพื้นที่⁸ ดังแสดงในตารางที่ 2.1

⁸ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการเนื่องในวันพื้นที่ชุ่มน้ำโลก ประจำปี 2552 เรื่อง : จากต้นสายถึงปลายน้ำ-พื้นที่ชุ่มน้ำสานสัมพันธ์ทุกชีวิต, 2-3 กุมภาพันธ์ 2552 ณ โรงแรมราม่า การ์เด็นส์ กรุงเทพมหานคร (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2552c), หน้า 50.

แผนที่ 2.1 แสดงขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่
ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2558

สัญลักษณ์

- ขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่
- พื้นที่แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ

ภาพที่ 2.1 แผนที่แสดงขอบเขตของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่

ตารางที่ 2.1 แสดงการเปรียบเทียบความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่และพื้นที่ชุ่มน้ำบริเวณใกล้เคียง

ลำดับ	พื้นที่ชุ่มน้ำ	เนื้อที่ (ไร่)	ป่าชายเลน	ป่าชายหาด	หาดเลน	หาดทราย	หญ้าทะเล	จำนวนชนิดพันธุ์	
								นก	ปลา
1.	ปากแม่น้ำกระบี่	133,120	/	/	/	/	/	221	50
2.	ปากแม่น้ำตรัง	515,745	/	/	/	/	/	90	50
3.	ปากแม่น้ำกระบี่บุรี	193,222	/	/	/	/	/	50	24

ที่มา : แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2559-2561) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองประสงค์ อำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่, 2558: 22

2.1.2 ประเภทของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่

พื้นที่ชุ่มน้ำทั่วโลกสามารถจำแนกตามลักษณะของดินที่อยู่อาศัยออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเล และพื้นที่ชุ่มน้ำในแผ่นดิน⁹ สามารถสรุปได้ดังนี้

2.1.2.1 พื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเล สามารถจำแนกตามลักษณะของดินที่อยู่อาศัยออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ทะเลหรือชายฝั่งทะเล และปากแม่น้ำหรือซวากทะเล

2.1.2.2 พื้นที่ชุ่มน้ำในแผ่นดิน สามารถจำแนกตามลักษณะของดินที่อยู่อาศัยออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ แหล่งน้ำไหล ทะเลสาบหรือบึง และที่ลุ่มชื้นแฉะหรือหนองน้ำ

พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่จัดอยู่ในประเภท “พื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเล” เนื่องจากมีลักษณะของดินที่อยู่อาศัยเป็นปากแม่น้ำหรือซวากทะเล เป็นบริเวณที่แม่น้ำและทะเลมาบรรจบกัน ประกอบด้วยหาดเลน หาดทราย ที่ราบน้ำทะเลท่วมถึง ป่าชายเลน ป่าชายหาด หญ้าทะเล เป็นต้น

2.1.3 ความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่

พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง จึงทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้มีเอกลักษณ์ด้านคุณค่าและความสำคัญที่แตกต่างจากพื้นที่ชุ่มน้ำอื่นๆ¹⁰ สามารถสรุปได้ดังนี้

2.1.3.1 แหล่งป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วย ต้นโกงกางขึ้นอยู่ค่อนข้างหนาแน่น แม้ว่าในอดีตจะผ่านการทำไม้มาแล้ว แต่ปัจจุบันยังสามารถพบพรรณไม้ป่าชายเลนที่มีขนาดใหญ่อย่างน้อย 19 ชนิด สามารถแบ่งเขตของพรรณไม้ในป่าชายเลน ได้ดังนี้

- 1) เขตที่หนึ่ง ได้แก่ ต้นโกงกางใบเล็ก ต้นโกงกางใบใหญ่ ต้นลำแพน ต้นเล็บมือนาง ต้นแสมขาว ต้นแสมดำ
- 2) เขตที่สอง ได้แก่ ต้นโกงกางใบเล็ก ต้นโกงกางใบใหญ่ ต้นเล็บมือนาง ต้นแสมดำ
- 3) เขตที่สาม ได้แก่ ต้นโกงกางใบเล็ก ต้นโกงกางใบใหญ่ ต้นตะบูนขาว ต้นตะบูนดำ ต้นแสมขาว
- 4) เขตที่สี่ ได้แก่ ต้นโกงกางใบเล็ก ต้นตะบูนขาว ต้นตะบูนดำ ต้นถั่วขาว ต้นโปรงขาว ต้นพังกาหัวสุ่ม ต้นแสมขาว ต้นแสมดำ

ป่าชายเลนในพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่จัดได้ว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบนิเวศชายฝั่งเป็นอย่างมาก ได้แก่ มีส่วนสำคัญในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น คุณภาพน้ำและคุณภาพอากาศของพื้นที่ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิด รวมทั้งมีบทบาท

⁹ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, แผนปฏิบัติการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2552b), หน้า 2.

¹⁰ กองสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, โครงการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานตามมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม จังหวัดกระบี่ ในพื้นที่บางส่วนของตำบลอ่าวนาง ตำบลไสไทย ตำบลหนองทะเล และตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง รวมทั้งหมู่เกาะในน่านน้ำโดยรอบ (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2549), หน้า 20.

สำคัญต่อวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน เช่น แหล่งอาหาร แหล่งสมุนไพร แหล่งเชื้อเพลิง แหล่งวัสดุก่อสร้าง แหล่งทำประมงพื้นบ้าน แหล่งที่อยู่อาศัยของชุมชน เป็นต้น

2.1.3.2 แหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตที่เป็นดัชนีบ่งบอกความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ เนื่องจากสิ่งมีชีวิตเหล่านี้เป็นทรัพยากรชีวภาพอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ช่วยให้ระบบนิเวศชายฝั่งดำรงอยู่ได้อย่างสมดุล ทำหน้าที่ช่วยผสมเกสร ช่วยกำจัดศัตรูพืช ช่วยกำจัดซากสัตว์¹¹ สามารถสรุปได้ดังนี้

1) แหล่งที่อยู่อาศัยของนกอย่างน้อย 221 ชนิด สามารถจำแนกตามชนิดพันธุ์ได้ 7 ประเภท ได้แก่ นกน้ำและนกชายเลนอย่างน้อย 139 ชนิด นกประจำถิ่น 137 ชนิด นกอพยพที่ไม่ใช่เพื่อการผสมพันธุ์ 107 ชนิด นกที่อยู่ในสถานภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง ได้แก่ นกยางจีน นกที่อยู่ในสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ นกที่อยู่ในสถานภาพมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ และนกที่อยู่ในสถานภาพใกล้ถูกคุกคาม

2) แหล่งที่อยู่อาศัยของปลาอย่างน้อย 50 ชนิด สามารถจำแนกตามชนิดพันธุ์ได้ 2 ประเภท ได้แก่ ปลาเศรษฐกิจ เช่น ปลากะพงขาว ปลานวลจันทร์ทะเล เป็นต้น และปลาชนิดอื่นๆ เช่น ปลากระบอก ปลาข้าวเม่า ปลาดุกทะเล ปลาแบน เป็นต้น และ

3) แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์เลื้อยคลานด้วยนม เช่น ลิงแสม นากเล็กเล็บสั้น เป็นต้น

2.1.4 เกณฑ์สำหรับกำหนดพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ

เกณฑ์สำหรับกำหนดพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศสำหรับขึ้นทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศได้ถูกรับรอง ณ ที่ประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำสมัยที่ 9 จัดขึ้นในวันที่ 8-15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 ณ ประเทศยูกันดา¹² สามารถสรุปได้ดังนี้

2.1.4.1 เกณฑ์สำหรับประเมินคุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นตัวแทน หรือที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ โดยพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่จัดเป็นกลุ่ม A ของเกณฑ์ซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทที่เป็นตัวแทนหายากและมีลักษณะพิเศษเฉพาะ เนื่องจากครอบคลุมพื้นที่สุสานหอย 75 ล้านปี และแหล่งหญ้าทะเลที่มีความอุดมสมบูรณ์ โดยสุสานหอย 75 ล้านปี ตั้งอยู่ทางใต้ในพื้นที่หมู่ที่ 6 บ้านแหลมโพธิ์ ตำบลไสไทย สุสานหอยแห่งนี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ทางธรรมชาติ และเป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญ เนื่องจากมีลักษณะเป็นซากดึกดำบรรพ์ของหอยน้ำจืดชนิดต่างๆ ประกอบด้วยหอยขมเป็นส่วนใหญ่ มีขนาดยาวประมาณ 2 เซนติเมตร ปัจจุบันสามารถพบสุสานหอยในลักษณะนี้ได้เพียง 3 ประเทศในโลกเท่านั้น ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และไทย¹³

¹¹ สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเล ชายฝั่งทะเล และป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, คู่มือสัตว์ในแหล่งหญ้าทะเลฝั่งทะเลอันดามัน (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเล ชายฝั่งทะเล และป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2549), หน้า 108.

¹² สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ทำความเข้าใจอนุสัญญาแรมซาร์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2552a), หน้า 8.

¹³ ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการกรม กรมทรัพยากรธรณี, สุสานหอยแหลมโพธิ์ จังหวัดกระบี่ (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการกรม กรมทรัพยากรธรณี, 2538), หน้า 5.

แหล่งหญ้าทะเลที่มีความอุดมสมบูรณ์ในบริเวณเกาะศรีบอยา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกในพื้นที่ตำบลเกาะศรีบอยา อำเภอเหนือคลอง มีพื้นที่ประมาณ 21,278 ไร่ ประกอบด้วยหญ้าทะเลทั้งหมด 11 ชนิด โดยมีหญ้าคาทะเล หญ้าใบมะกรูด และหญ้าชะเงาใบพื้นเลื่อย เป็นชนิดพันธุ์เด่น¹⁴

2.1.4.2 เกณฑ์ทั่วไปสำหรับการใช้พืชหรือสัตว์ในการจำแนกวินิจฉัยพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่จัดเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่สามารถเก็บกักอนุภาคดินที่กักอยู่ในสถานภาพมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ ใกล้สูญพันธุ์ ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง หรือชุมชนประชากรที่ถูกคุกคาม โดยมีสายพันธุ์นกเหล่านี้อย่างน้อย 221 สายพันธุ์

2.1.4.3 เกณฑ์เฉพาะสำหรับการใช้นกน้ำในการจำแนกวินิจฉัยพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ โดยพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่จัดเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่สามารถเก็บกักประชากรนกน้ำมากกว่า 2,000,000 ตัว

2.1.4.4 เกณฑ์เฉพาะสำหรับการใช้พันธุ์ปลาในการจำแนกวินิจฉัยพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ โดยพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่จัดเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่สามารถเก็บกัก ร้อยละ 1 ของประชากรในชนิดพันธุ์หรือสายพันธุ์ของปลาพื้นเมือง เป็นแหล่งเพาะพันธุ์วางไข่ แหล่งอนุบาลตัวอ่อน และเป็นเส้นทางอพยพซึ่งประชากรปลาไม่ว่าภายในพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้หรือจากแหล่งน้ำอื่นๆต้องพึ่งพาอาศัย

2.1.5 การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่

การศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ ได้แก่ การศึกษากฎหมาย แผนและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำ บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการติดตามประเมินผล สามารถสรุปได้ดังนี้

2.1.5.1 กฎหมาย แผนและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำนโยบาย มาตรการ และแผนระดับชาติที่กำหนดทิศทางและการดำเนินงานให้ไปสู่เป้าหมายเดียวกันทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และในระดับโลก โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการหยุดยั้งอัตราการสูญเสียของทรัพยากรชีวภาพ สร้างความมั่นคงในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม¹⁵ สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1) นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพควบคู่กับการวิจัยคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพให้นำมาใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน รวมทั้ง

¹⁴ วีระชาติ เฟื่องจรัส, ชนิดและการแพร่กระจายของกึ่งเคยสูญ Acetes บริเวณแหล่งหญ้าทะเล และคลองป่าชายเลน ฝั่งทะเลอันดามัน (ภูเก็ต: สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเล ชายฝั่งทะเล และป่าชายเลน, 2548), หน้า 15.

¹⁵ คณะอนุกรรมการอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ, นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2551-2555 (กรุงเทพมหานคร: สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2551), หน้า 12.

สร้างกลไกในการเข้าถึงและมีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม ปัจจุบันมีจำนวน 3 ฉบับ ดังแสดงการสรุปสาระสำคัญในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 แสดงการสรุปสาระสำคัญของนโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

พ.ศ. 2541–2545	พ.ศ. 2546–2550	พ.ศ. 2551–2555
<ol style="list-style-type: none"> 1. การเสริมสร้างสมรรถนะให้แก่บุคลากร 2. การให้ความรู้ความตระหนักแก่สาธารณชน 3. การเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้แก่พื้นที่คุ้มครอง 4. การสร้างแรงจูงใจให้แก่ท้องถิ่นในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ 5. การคุ้มครองชนิดพันธุ์และสายพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์และระบบนิเวศที่อยู่ในสภาพวิกฤต 6. การควบคุมและติดตามตรวจสอบกิจกรรมที่คุกคามความหลากหลายทางชีวภาพ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย 2. การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ 3. การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง 4. การฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้เพื่อเป็นป่าชุมชนและเพื่อประโยชน์ใช้สอย 5. การสำรวจวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพด้านพืช สัตว์ แมลง และจุลินทรีย์ในพื้นที่คุ้มครองและพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญ 6. การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนทุกระดับ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลาย ทางชีวภาพอย่างยั่งยืน 7. การรณรงค์ให้มีการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าชุมชนที่มีอยู่ 8. การอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพให้เป็นฐานที่มั่นคงของการดำรงชีวิตของคนไทย 2. การวิจัยคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพให้นำมาใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างยั่งยืน 3. การสร้างกลไกในการเข้าถึงและมีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพให้กับประเทศอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม

ที่มา : นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2551–2555 , 2558: 6.

2) ข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หรืออนุสัญญาแรมซาร์ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และโครงการด้านมนุษยและชีวมณฑล ดังแสดงการสรุปสาระสำคัญในตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 แสดงการสรุปสาระสำคัญของข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่

อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หรือ อนุสัญญาแรมซาร์ พ.ศ.2514	อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ.2535	โครงการด้านมนุษยและชีวมณฑล
1. เพื่อร่วมมืออนุรักษ์ ยับยั้งการสูญหายของพื้นที่ชุ่มน้ำในโลก 2. เพื่อให้มีการจัดทำแผนการบริหารจัดการเพื่อการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาด	1. เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ 2. เพื่อใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน 3. เพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม	1. การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ 2. ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม 3. ดำรงรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

ที่มา : ข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม, 2552: 2.

3) กฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ เกิดขึ้นโดยรัฐบาลสร้างกฎหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ. 2484 พ.ร.บ.การชลประทานของประชาชน พ.ศ. 2484 พ.ร.บ. ประมง พ.ศ. 2490 พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2503 พ.ร.บ.ทำนบและคูคลอง พ.ศ. 2503 พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พ.ร.บ.การรวมที่ดินเพื่อการเกษตร พ.ศ. 2517 พ.ร.บ.การชลประทานสาธารณะ พ.ศ. 2485 ฉบับแก้ไข 2518 พ.ร.บ.การปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร พ.ศ. 2518 พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 การแต่งตั้งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2536 และพ.ร.บ.น่านน้ำไทย พ.ศ. 2546¹⁶

2.1.5.2 บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 2 (กระบี่) และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ มีบทบาทหน้าที่ในการบริหาร กำกับดูแลการปฏิบัติและการใช้จ่ายงบประมาณตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมซึ่งได้รับงบประมาณในแต่ละปี เพื่อการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสรุปได้ดังนี้

1) สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำหน้าที่เป็นหน่วยประสานงานกลางแห่งชาติ และเป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ โดยเปิดโอกาสให้หน่วยงานที่รับผิดชอบแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม

¹⁶ นิชดา เศรษฐะทัตต์, "หลักการป้องกันไว้ก่อนล่วงหน้าในกฎหมายทะเล ศึกษากรณีประมง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551).

สามารถเข้าถึงพื้นที่ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำ¹⁷ สามารถสรุปได้ดังนี้

(1) โครงการการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตำบลคลองประสงค์ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองประสงค์ทำสัญญาลงนามกับโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง (CHARM) โดยแต่งตั้งคณะกรรมการทำงานร่วมกับชุมชน โครงการนี้ได้ให้การสนับสนุนกิจกรรมทางเลือกในการประกอบอาชีพแก่ชาวบ้าน ได้แก่ การปรับใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้านให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ การฟื้นฟูบ่อกุ้งร้างโดยส่งเสริมให้มีการเลี้ยงปูทะเล นอกจากนี้ได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมอื่นๆ ทั้งในด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การแข่งขันเรือพายประจำปี การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตตำบล การร่วมมือทำความสะอาดชายหาดเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เป็นต้น

(2) โครงการจัดทำมาตรการการจัดการพื้นที่ฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่ประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ทำการศึกษาวิจัย พื้นที่ฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่ประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นของพื้นที่และชาวบ้าน เพื่อจัดทำมาตรการการจัดการพื้นที่ฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

(3) โครงการจัดทำแนวทางการจัดการและแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ โดยคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นของพื้นที่และชาวบ้าน เพื่อจัดทำแนวทางการจัดการและแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ โดยเฉพาะกิจกรรมชายฝั่งทะเลที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมบริเวณชายฝั่งทะเล

2) กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 2 (กระบี่) มีการสำรวจทรัพยากรทางชีวภาพเพื่อศึกษาถึงความสำคัญและเป็นแนวทางในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ โดยมีการสำรวจข้อมูลต่างๆ ได้แก่ ข้อมูลทางภูมิศาสตร์และกายภาพ อุทกวิทยา คุณภาพน้ำ ข้อมูลทางชีววิทยา (พืช สัตว์ ความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบนิเวศ) คุณค่าทางวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ การใช้ประโยชน์ สภาพปัญหาและภัยคุกคาม การใช้ที่ดินและกิจกรรมมนุษย์ในพื้นที่ชุ่มน้ำ และมาตรการในการจัดการที่ดำเนินการไปแล้ว

3) องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นของพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองประสงค์ และองค์การบริหารส่วนตำบลไสไทย มีการวางแผนในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำกระบี่โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีแนวทางในการปฏิบัติ ได้แก่ การคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การจัดการน้ำ (คุณภาพ/ปริมาณ) การจัดการพืชพรรณ การจัดการชนิดพันธุ์ และการจัดการการท่องเที่ยวและนันทนาการ

2.1.5.3 การติดตามประเมินผลการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีการจัดทำรายงานเพื่อประเมินผลความสำเร็จของการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ในรอบ 6 เดือน 9 เดือน และ 12 เดือน

¹⁷ ภูมิชัย สุวรรณดี, "มาตรการทางกฎหมายในการจัดการและการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำธรรมชาติในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540).

จากการศึกษาบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ในสถานการณ์ปัจจุบัน พบว่า ถึงแม้จะมีการกำหนดกฎหมาย แผนและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำ เพื่อเป็นเครื่องมือในการป้องกันและคุ้มครองพื้นที่ แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนยังขาดความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ เห็นได้จากการวางแผนพัฒนาสามปี พ.ศ.2559-2561 ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเพื่อการพัฒนาด้านกายภาพ เช่น โครงการก่อสร้างถนนคสล. โครงการบุกเบิกถนน โครงการซ่อม/สร้าง/ขยายผิวจราจร โครงการก่อสร้างสะพานคสล. โครงการก่อสร้างท่อเทียบเรือ โครงการก่อสร้างเขื่อนคสล. โครงการก่อสร้างคุระบายน้ำประเภทคสล.แบบมีฝาปิด โครงการต่อเติมที่ทำการอบต. โครงการก่อสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โครงการก่อสร้างอาคารท่องเที่ยว/ศูนย์ข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยว โครงการก่อสร้างโรงจอดรถ โครงการก่อสร้างศาลาที่พักผู้โดยสาร โครงการขยายเขตเสาไฟฟ้า เป็นต้น โครงการเหล่านี้มีความขัดแย้งกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านที่เน้นการพึ่งพาธรรมชาติ เนื่องจากเป็นการตอบสนองวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่ที่ก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน มีการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อถมดินสำหรับรองรับการก่อสร้าง ส่งผลให้สภาพแวดล้อมในพื้นที่มีแนวโน้มที่จะเสื่อมโทรมลง

2.2 การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่

การศึกษาพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ที่ผ่านมา สามารถจำแนกตามประเด็นในการศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การศึกษาทางด้านนิเวศวิทยาและการศึกษาทางด้านสังคม สามารถสรุปได้ดังนี้

2.2.1 การศึกษาทางด้านนิเวศวิทยา

การศึกษาทางด้านนิเวศวิทยาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับถิ่นที่อยู่อาศัย ได้แก่ ด้านปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและเคมีในพื้นที่ ด้านสิ่งมีชีวิตที่พบในพื้นที่ ด้านประชากร สังคมและเศรษฐกิจ และด้านการประเมินสภาพสิ่งแวดล้อม¹⁸ สามารถสรุปได้ดังนี้

2.2.1.1 วิทยานิพนธ์ของภนิดา หอมชื่น (2552) ได้ศึกษาเรื่อง ระบบนิเวศชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนประมงพื้นบ้านเกาะกลาง ปากแม่น้ำกระบี่ ตำบลคลองประสงค์ จังหวัดกระบี่ สรุปได้ว่า วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพัฒนาการของชุมชนประมงพื้นบ้านเกาะกลางปากแม่น้ำกระบี่ และสภาพปัจจุบันของวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนในพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ ตำบลคลองประสงค์ ผลการศึกษาพบว่า การทำนาบ่อเลี้ยงกุ้งได้ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน ชาวบ้านจึงร่วมกันฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยการรวมกลุ่มทางสังคม แสดงถึงศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ¹⁹

¹⁸ ญัฐารัตน์ ปภาวสิทธิ์ และคณะ, คู่มือวิธีการประเมินแบบรวดเร็ว เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพื้นที่ชายฝั่งทะเล : ระบบนิเวศป่าชายเลน (กรุงเทพมหานคร: หน่วยปฏิบัติการนิเวศวิทยาทางทะเล ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทางทะเล คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 350.

¹⁹ ภนิดา หอมชื่น, "ระบบนิเวศชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนประมงพื้นบ้านเกาะกลางปากแม่น้ำกระบี่ ตำบลคลองประสงค์ จังหวัดกระบี่" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552).

2.2.2 การศึกษาทางด้านสังคม

การศึกษาทางด้านสังคมเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของชาวบ้านบ้านในพื้นที่ศึกษาที่มีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เช่น ประชากร ประเพณี ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ศาสนา อาชีพ เป็นต้น²⁰ สามารถสรุปได้ดังนี้

2.2.2.1 วิทยานิพนธ์ของอารณ อุกฤษณ์ (2532) ได้ศึกษาเรื่อง พิธีลอยเรือ: ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของชาวเล กรณีศึกษาชุมชนบ้านหัวแหลม เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ สรุปได้ว่า วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพิธีลอยเรือในฐานะที่เป็นภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวเล ผู้วิจัยได้เข้าไปอาศัยในพื้นที่ศึกษาช่วงเวลาระยะหนึ่ง และใช้วิธีการทางมนุษยวิทยาเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทางชาติพันธุ์และพิธีกรรม ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของพิธีลอยเรือทั้งในแง่ศิลปะและในแง่ของสัญลักษณ์และการสื่อความหมาย ตลอดจนการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงไปอย่างสอดคล้องและสัมพันธ์กัน แสดงถึงความสัมพันธ์กับตำนานความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ และภาวะแวดล้อมทางนิเวศวิทยา ซึ่งรวมเรียกว่า โลกทัศน์ทางสังคมและวัฒนธรรม และแสดงถึงโครงสร้างของพิธีลอยเรือที่สัมพันธ์กับโครงสร้างของชุมชนชาวเล²¹

2.2.2.2 วิทยานิพนธ์ของประสิทธิ์ เอื้อตระกูลวิทย์ (2538) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์เทคนิคการกะเทาะเครื่องมือหิน : กรณีศึกษาตัวอย่าง เครื่องมือหินที่พบในหลุมขุดค้นแหล่งโบราณคดีถ้ำหมอบีเยว 2 อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ สรุปได้ว่า วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์เทคนิคการกะเทาะเครื่องมือหินโดยศึกษาจากเครื่องมือแกนหิน เครื่องมือสะเก็ดหิน จำนวน 107 ชิ้น เครื่องมือสะเก็ดหินขนาดเล็กที่มีร่องรอยการถูกใช้งาน จำนวน 586 ชิ้น และเศษสะเก็ดหิน จำนวน 11,038 ชิ้น โดยการเก็บข้อมูลทางสถิติทั้งขนาด น้ำหนัก และร่องรอยต่างๆ ที่ปรากฏบนเครื่องมือหินวัดค่าสีผิว วิเคราะห์ชนิดของหิน คำนวณค่าพื้นที่ผิวเดิม นับรอยเว้าหรือรอยกะเทาะ วัดมุมของขอบใช้งานในแต่ละด้านและวาดภาพ ผลการศึกษาพบว่า มนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่อาศัยในพื้นที่ศึกษาในสมัยไพลสโตซีนตอนปลายถึงโฮโลซีน (กำหนดอายุราว 25,000-3,000 ปีล่วงมาแล้ว) มีการเลือกเก็บหินหลายชนิดในบริเวณใกล้กับพื้นที่ศึกษามากะเทาะเป็นเครื่องมือหินหลากหลายรูปแบบ โดยมีเทคนิคการกะเทาะเครื่องมือหินโดยตรงด้วยค้อนหินเป็นวิธีหลัก และไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงเทคนิคการกะเทาะตามชั้นวัฒนธรรม²²

2.2.2.3 วิทยานิพนธ์ของศุภลักษณ์ ทิพย์กำจรวงศ์ (2540) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์การใช้งานของเครื่องมือหิน: กรณีศึกษาตัวอย่างเครื่องมือหินที่พบในหลุมขุดค้นทางโบราณคดีถ้ำหมอบีเยว 2 อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ สรุปได้ว่า การศึกษาหน้าที่การใช้งานของเครื่องมือหินที่ถ้ำหมอบีเยว 2 ตั้งอยู่ที่บ้านหน้าชิง ตำบลกระบี่น้อย อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เป็นการศึกษาภายใต้กล้อง

²⁰ อวยพร เรื่องตระกูล, คู่มือการเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ ด้านการศึกษา สังคมและวัฒนธรรมผ่านความร่วมมือร่วมพลังระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและชุมชน (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2556), หน้า 25.

²¹ อารณ อุกฤษณ์ " พิธีลอยเรือ : ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของชาวเล กรณีศึกษาชุมชนบ้านหัวแหลม เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ " (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาวิชามนุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532).

²² ประสิทธิ์ เอื้อตระกูลวิทย์, "การวิเคราะห์เทคนิคการกะเทาะเครื่องมือหิน : กรณีศึกษาตัวอย่าง เครื่องมือหินที่พบในหลุมขุดค้นแหล่งโบราณคดีถ้ำหมอบีเยว 2 อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2538).

จุลทรรศน์กำลังขยายต่ำ เพื่อหาร่องรอยการใช้งานของเครื่องมือหินว่ามีใช้งานในลักษณะใดและมีการใช้งานกับวัสดุประเภทใด ผลการศึกษาพบว่า เครื่องมือส่วนใหญ่ถูกใช้ในงานตัดและงานขุดเฉือนกับวัสดุเนื้อแข็งประเภทไม้ ทำให้น่าเชื่อว่ามนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ที่อาศัยในพื้นที่ถ้ำหมอบีเยวแห่งนี้ไม่เพียงแต่ใช้เครื่องมือหินล่าสัตว์ใหญ่โดยตรงเท่านั้น แต่ยังรู้จักใช้เครื่องมือสะเก็ดหินและเครื่องมือหินกะเทาะไปทำเครื่องมือไม้หรือเครื่องมือดักจับสัตว์ชนิดต่างๆด้วย²³

2.2.2.4 วิทยานิพนธ์ของวรเชษฐ พรหมหนู (2551) ได้ศึกษาเรื่อง ความอบอุ่นในวิถีชนบทชาวใต้: การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมเพื่อตกแต่ง โรงแรมพีพี ไอส์แลนด์ คาบาน่า จังหวัดกระบี่ สรุปได้ว่า วิทยานิพนธ์นี้สร้างสรรค์เป็นงานจิตรกรรมแนวกิ่งนามธรรม ด้วยเทคนิคสีอะครีลิคบนผ้าใบ แสดงเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตที่อบอุ่น เรียบง่าย ของชาวชนบทแถบพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการตกแต่งโรงแรมพีพี ไอส์แลนด์ คาบาน่า จังหวัดกระบี่ ผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาที่นำเสนอแสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นชาวใต้ที่สอดคล้องกับบริบท การนำเสนอเรื่องราวความเป็นอยู่ของผู้คนในวิถีชนบทที่มีความสุขในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง เรียบง่าย มีน้ำใจและเคารพธรรมชาติ ผ่านรูปทรงของคน สัตว์ พืชพรรณ เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย มีส่วนช่วยในการกระตุ้นจิตสำนึกผู้ชมผลงานให้ตระหนักถึงวิถีชีวิตที่ดำรงเหล่านี้และแสดงเจตนารมณ์ให้รู้สึกหวงแหนและอนุรักษ์ไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาให้อยู่คู่จังหวัดกระบี่สืบไป²⁴

2.2.2.5 งานวิจัยของบัญชา พงษ์พานิช (2552) ได้ศึกษาเรื่อง รอยลูกปัด = Beyond beads สรุปได้ว่า ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลจากการศึกษาลูกปัดอายุกว่า 2,000 ปีที่กระจุกกระจายในจังหวัดภาคใต้ตอนบน ได้แก่ จังหวัดชุมพร จังหวัดระนอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดพังงา จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดกระบี่ ผลการศึกษาพบว่า คุณสมบัติของลูกปัดที่มีสถานะหลากหลาย เช่น เครื่องประดับโบราณวัตถุ เครื่องรางของขลัง แทนเงินตรา เป็นต้น ทำให้การศึกษาข้อมูลของลูกปัดมีมิติที่กว้างและลึก ผู้วิจัยสามารถทำความเข้าใจและเรียนรู้ถึงคุณค่าต่อความสัมพันธ์กับมนุษย์ในยุคประวัติศาสตร์หลายสมัย²⁵

2.2.2.6 วิทยานิพนธ์ของนันทพร บุญเจริญ (2556) ได้ศึกษาเรื่อง วิถีชีวิตชนบทกับจินตนาการแห่งความสุข: การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการตกแต่งโรงแรมภูเก็ตราวี รีสอร์ท อ่าวนาง จังหวัดกระบี่ สรุปได้ว่า วิทยานิพนธ์นี้เป็นการสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์เพื่อตกแต่งโรงแรมภูเก็ตราวี รีสอร์ท อ่าวนาง จังหวัดกระบี่ เป็นการนำเสนอผลงานที่สะท้อนวิถีชีวิตของคนในชนบทที่เรียบง่าย มีเสน่ห์ และทรงคุณค่า ผ่านการศึกษาสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตอันมีความผูกพันกับธรรมชาติ รวมไปถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า การนำเสนอผลงานผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ ผสมผสานให้เกิดคุณค่าใหม่ทางศิลปะ โดย

²³ ศุภลักษณ์ ทิพย์กำจรวงศ์ "การวิเคราะห์การใช้งานของเครื่องมือหิน : กรณีศึกษาตัวอย่างเครื่องมือหินที่พบในหลุมขุดค้นทางโบราณคดีถ้ำหมอบีเยว 2 อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540).

²⁴ วรเชษฐ พรหมหนู, "ความอบอุ่นในวิถีชนบทชาวใต้: การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมเพื่อตกแต่ง โรงแรม พีพี ไอส์แลนด์ คาบาน่า จังหวัดกระบี่," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประยุกต์ศิลปศึกษา คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551).

²⁵ บัญชา พงษ์พานิช, ร้อยลูกปัด = Beyond beads (กรุงเทพฯ: มติชน, 2552), หน้า 12.

นำรูปทรงที่อิงจากธรรมชาติมาตัดทอน เพิ่มเติม ตามเหตุผลของสุนทรียะในทัศนของผู้วิจัย โดยใช้เทคนิคภาพพิมพ์หินเพื่อสร้างบรรยากาศที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตชนบทที่มีความสุข²⁶

2.2.2.7 วิทยานิพนธ์ของปานิชา วรกรปิติกุล (2556) ได้ศึกษาเรื่อง สายใยแห่งความผูกพัน: การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการตกแต่งโรงแรมเดอะฮูเบิน เกาะลันตาใหญ่ อ่าวบากันเตียง จังหวัดกระบี่ สรุปได้ว่า วิทยานิพนธ์นี้เป็นการสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์เพื่อตกแต่งโรงแรมเดอะฮูเบิน เกาะลันตาใหญ่ อ่าวบากันเตียง จังหวัดกระบี่ โดยถ่ายทอดออกมาเป็นงานสร้างสรรค์เชิงสัญลักษณ์ที่ให้ความรู้สึกผูกพันในวิถีชีวิตชาวใต้ ผลการศึกษาพบว่า การสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์เพื่อการตกแต่งภายในโรงแรมเดอะฮูเบิน เกาะลันตาใหญ่ อ่าวบากันเตียง จังหวัดกระบี่ เกิดจากความสอดคล้องระหว่างแนวความคิดของโรงแรมกับแนวความคิดของผลงานที่สร้างสรรค์ คือ ต้องการตอบสนองความรู้สึกอบอุ่น เรียบง่าย คิดถึง ผ่อนคลายในวันพักผ่อน สร้างความโดดเด่น และความลงตัวให้กับโรงแรม เป็นการนำเอาผลงานศิลปะเข้ามาประสานประโยชน์ซึ่งกันและกัน รวมทั้งเป็นการเพิ่มคุณค่าและบทบาทของผลงานศิลปะ ก่อให้เกิดประโยชน์และผลทางความรู้สึกต่อจิตใจของสาธารณชนต่อไป²⁷

2.2.2.8 งานวิจัยของจิตติ มงคลชัยอรัญญา (2558) ได้ศึกษาเรื่อง แบทไต้ ไปโอ้ก้าช: บทเรียนจากชุมชน กรณีศึกษา : การพึ่งตนเองด้านพลังงานของชุมชนในจังหวัดกระบี่ สรุปได้ว่า สังคมไทยกำลังเผชิญกับปัญหาความมั่นคงทางพลังงาน รวมถึงผลกระทบเชิงลบจากโครงการพัฒนาแบบรวมศูนย์ และทำแบบแยกส่วนไม่บูรณาการกัน ส่งผลให้ทีมนักวิชาการจากคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยชีวิตเมืองนครศรีธรรมราช จับมือทำโครงการการจัดการความรู้ด้านพลังงานไฟฟ้าในพื้นที่ภาคใต้ โดยเน้นการแสวงหาทางออกด้านพลังงานใหม่ที่ยั่งยืน และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนมาตั้งแต่ปี 2552 ผลการศึกษาพบว่า งานวิจัยนี้มีเป้าหมายส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนในสังคมสามารถเข้าใจเรื่องพลังงานไฟฟ้าให้มากขึ้น และร่วมกันกำหนดนโยบายพลังงานที่เหมาะสม เพื่อเสนอแนะโครงการผลิตกระแสไฟฟ้าที่มีหลากหลายทางเลือกและในขนาดที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ รวมทั้งการเชื่อมโยงประเด็นพลังงานกับประเด็นความมั่นคงด้านอาหาร และความเข้มแข็งของชุมชนเข้าด้วยกัน²⁸

²⁶ นันทพร บุญเจริญ, "วิถีชีวิตชนบทกับจินตนาการแห่งความสุข : การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการตกแต่งโรงแรมภูเกตรา รีสอร์ท อ่าวนาง จังหวัดกระบี่," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์ สาขาวิชาประยุกต์ศิลปศึกษา คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556).

²⁷ ปานิชา วรกรปิติกุล, "สายใยแห่งความผูกพัน : การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการตกแต่งโรงแรมเดอะฮูเบิน, เกาะลันตาใหญ่, อ่าวบากันเตียง, กระบี่," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์ สาขาวิชาประยุกต์ศิลปศึกษา คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556).

²⁸ จิตติ มงคลชัยอรัญญา, แบทไต้ ไปโอ้ก้าช : บทเรียนจากชุมชน กรณีศึกษา : การพึ่งตนเองด้านพลังงานของชุมชนในจังหวัดกระบี่ (กรุงเทพมหานคร: สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558), หน้า 14-18.

จากการทบทวนวรรณกรรม สามารถสรุปได้ว่า การศึกษาพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ที่ผ่านมา สามารถจำแนกตามประเด็นในการศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ข้อมูลทางด้านนิเวศวิทยาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับที่อยู่อาศัย โดยการศึกษายังไม่สามารถสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ในภาพรวม เนื่องจากขอบเขตพื้นที่ศึกษาไม่สามารถครอบคลุมพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ทั้งหมด 2) ข้อมูลทางด้านสังคมซึ่งมีการศึกษาอย่างกว้างขวางและเป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับประชากร ประเพณี ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ศาสนา อาชีพ เป็นส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตาม การศึกษาข้อมูลทางด้านกายภาพในพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ พบว่ายังมีน้อย เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและมีการนำเสนอข้อมูล ได้แก่ ที่ตั้งและอาณาเขต ลักษณะภูมิประเทศ การใช้ประโยชน์ที่ดิน การถือครองที่ดิน ลักษณะภูมิอากาศ การคมนาคมขนส่ง และระบบบริการพื้นฐาน เป็นหลัก แต่ยังขาดความชัดเจนในการอธิบายเพื่อให้ทราบว่าสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างไร

วิทยานิพนธ์นี้จึงเป็นการศึกษาข้อมูลทางด้านกายภาพตามแนวคิดของหลักการทางภูมิสถาปัตยกรรม เพื่อหาความเชื่อมโยงกับข้อมูลทางด้านนิเวศวิทยาและข้อมูลทางด้านสังคมและทำความเข้าใจวิธีการของชาวบ้านในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล นำไปสู่การต่อยอดและสร้างองค์ความรู้ใหม่ของการศึกษาพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ในอนาคต

บทที่ 3

สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่

เนื้อหาในบทนี้เป็นการศึกษาลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ที่มีผลต่อความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันของรูปแบบภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านที่ทำการศึกษานอกจากนี้มีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่มีต่อภูมิทัศน์ชุมชนอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศชายฝั่ง สามารถสรุปได้ดังนี้

3.1 สภาพแวดล้อมของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่

พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่มีลักษณะเป็นพื้นที่ปากแม่น้ำหรือชะวากทะเล ประกอบด้วย ที่ราบน้ำทะเลท่วมถึง หาดเลน หาดทราย ป่าชายเลน ป่าชายหาด คลองและแพรก ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีการดำรงชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชนสามารถจำแนกสภาพแวดล้อมของพื้นที่ศึกษาตามลักษณะภูมิศาสตร์ออกเป็น 3 ลักษณะ²⁹ สามารถสรุปได้ดังนี้

3.1.1 พื้นที่ริมคลองและแพรก

พื้นที่ริมคลองและแพรกเป็นบริเวณที่ถัดลึกเข้าไปจากปากแม่น้ำกระบี่ ดินมีลักษณะเป็นดินเลนที่เกิดจากตะกอนละเอียดของดินโคลนและมีการทับถมของตะกอนเพิ่มขึ้นทุกปี น้ำเป็นน้ำกร่อยที่มีค่าความเค็มน้อยกว่าพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากกระแสน้ำจืดในปริมาณมากกว่า พรรณไม้ที่พบ ได้แก่ ต้นโกงกางใบใหญ่ ต้นโกงกางใบเล็ก ต้นตะบูน ต้นแสม เดิมป่าชายเลนในพื้นที่ประกอบด้วยต้นโกงกางใบเล็กเป็นส่วนใหญ่ (ประมาณ 85%) มีความสูงมากกว่า 25 เมตร ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางเหนือคอรากสูงสุดเฉลี่ย 25.5 เซนติเมตร ซึ่งเป็นดัชนีแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ในปัจจุบันสภาพป่าชายเลนมีลักษณะโครงสร้างและองค์ประกอบพันธุ์ไม้ค่อนข้างผิดปกติจากเดิม จึงพบต้นแสมเป็นไม้เด่นแทนต้นโกงกาง นอกจากนี้สามารถพบพรรณไม้ป่าชายโคลง ได้แก่ ต้นลำพู ต้นจาก พรรณไม้ระดับล่าง เช่น ต้นเหียงกปลาหมอ พรรณไม้เหล่านี้มีความสำคัญในการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ช่วยยึดตลิ่ง กรองตะกอนดิน และรักษาคุณภาพในแหล่งน้ำ³⁰

จากการศึกษาพบว่า พื้นที่ศึกษาประกอบด้วยคลองและแพรกจำนวนหลายสาย โดยคลองเป็นลำน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ กว้างประมาณ 6-10 เมตร มีต้นน้ำมาจากเทือกเขาพนมเบญจา ได้แก่ คลองกำ คลองเกาะกลาง คลองทะเล คลองประสงค์ ในพื้นที่ตำบลคลองประสงค์ คลองทับไม้ คลองจิหลาด ในพื้นที่ตำบลไสไทย ส่วนแพรกเป็นลำน้ำที่เกิดขึ้นจากการขุดโดยชาวบ้าน กว้างประมาณ 1-3 เมตร เพื่อเป็นที่จอดเรือประมงและเป็นทางลัดในการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก

²⁹ พลโทหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, หัวเมืองริมฝั่งอันดามัน (นครนายก: กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 2536), หน้า 80-90.

³⁰ สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, พันธุ์ไม้ป่าชายเลนในประเทศไทย (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) (กรุงเทพมหานคร: สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2555), หน้า 20-24.

คลองและแพรกเหล่านี้มีความสำคัญในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศชายฝั่ง เนื่องจากสภาพดินของพื้นที่ศึกษามีลักษณะเป็นดินเลนที่มีระดับน้ำใต้ดินสูง ทำให้ดินมีประสิทธิภาพในการระบายน้ำต่ำมาก เมื่อระดับน้ำทะเลสูงขึ้นหรือท่วมถึงพื้นที่ คลองจึงทำหน้าที่ร่วมกับแพรกเพื่อช่วยระบายน้ำลงสู่ทะเลและพื้นที่ลุ่มข้างเคียง รวมทั้งมีความสำคัญในการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิด แหล่งการทำประมงพื้นบ้านและแหล่งที่อยู่อาศัยของชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่

ภาพที่ 3.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ริมคลองและแพรก

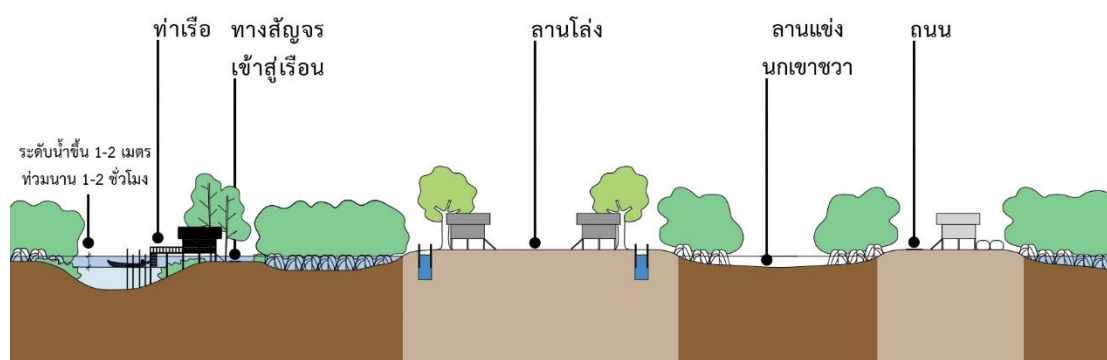
ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ริมคลองและแพรกมีข้อได้เปรียบหลายประการ ได้แก่ เป็นพื้นที่ถัดเข้ามาด้านใน ทำให้ได้รับผลกระทบจากคลื่นลมค่อนข้างน้อย ดินมีการทับถมของตะกอนเพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้สามารถปลูกบ้านเรือนได้ ตำแหน่งที่อยู่ไม่ไกลจากทะเล ทำให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติได้โดยง่าย ข้อได้เปรียบเหล่านี้ทำให้พื้นที่แห่งนี้มีความเหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานในระยะยาวมากกว่าบริเวณอื่น และชาวบ้านจะเลือกตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ริมคลองและแพรกเป็นอันดับแรก

ภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ริมคลองและแพรก ชาวบ้านปลูกเรือนเกาะตัวเป็นแนวยาวตามคลองและแพรก เรือนส่วนใหญ่มีการยกเสาสูงประมาณ 3 เมตร เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้มีระดับน้ำขึ้นสูงประมาณ 1-2 เมตร และท่วมนาน 1-2 ชั่วโมง มีการเก็บรักษาแนวป่าชายเลนบริเวณหลังเรือน เพื่อทำหน้าที่เป็นกำแพงบังลมและเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และมีการขุดบ่อน้ำในพื้นที่ดอนเพื่อบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำจืด³¹

นอกจากนั้นชาวบ้านที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ริมคลองและแพรกล้วนมีความตระหนักถึงความสำคัญของเครือข่ายคูคลองในพื้นที่ เนื่องจากในอดีตเคยได้รับบทเรียนจากการถมที่เพื่อปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างและถนน ส่งผลให้เกิดน้ำท่วมขังบ่อยครั้งและน้ำท่วมนอกฤดูจุกาล ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีการเก็บรักษาแบบแผนการระบายน้ำของพื้นที่เป็นอย่างดี การสร้างสิ่งก่อสร้างและถนนมีการ

³¹ สัมภาษณ์ ประสิทธิ์ เพชรแขก, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 28 กรกฎาคม 2558.

พิจารณาถึงตำแหน่งและขนาดที่เหมาะสม โดยไม่กีดขวางทางระบายน้ำธรรมชาติ โดยชาวบ้านเลือกทำในพื้นที่เนิน หรือ “ควน” ซึ่งไม่ใช่บริเวณที่มีน้ำท่วมถึงเป็นประจำและเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ รวมทั้งมีการขุดลอกแพรงอย่างสม่ำเสมอเพื่อไม่ให้ร่องระบายน้ำเกิดการตันขึ้น³² ชุมชนประมงพื้นบ้านที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ ได้แก่ ชุมชนท่าหิน ชุมชนคลองประสงค์ ชุมชนคลองกำ และชุมชนคลองทับไม้ ดังแสดงลักษณะการตั้งถิ่นฐานในภาพที่ 3.2

รูปตัดที่ 3.1 แสดงลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ริมคลองและแพรง

สัญลักษณ์

	เรือนอายุมากกว่า 50 ปี		พื้นที่ดินเลน		คลองและแพรง
	เรือนอายุระหว่าง 30-50 ปี		พื้นที่ดอน		พื้นที่ป่าชายเลน
	เรือนอายุน้อยกว่า 30 ปี		บ่อน้ำ		ต้นไม้ใหญ่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 3.2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ริมคลองและแพรง

3.1.2 พื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่

พื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่เป็นบริเวณที่น้ำจืดจากแผ่นดินไหล ได้แก่ แม่น้ำกระบี่ คลองปากส้าย คลองกระบี่ใหญ่ และคลองกระบี่น้อย ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาพนมเบญจา ไหลมาบรรจบกับทะเลอันดามัน มีลักษณะเป็นน้ำกร่อย โดยมีการเปลี่ยนแปลงของความเค็มอยู่ตลอดเวลาและค่าความเค็มของน้ำขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำจืดที่ไหลมาจากแผ่นดินฤดูกาลต่างๆ ได้แก่ ฤดูมรสุม (เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายน) น้ำจืดที่ไหลมาจากแผ่นดินมีปริมาณมาก ทำให้ค่าความเค็มของน้ำลดลง แต่ในฤดูแล้ง (เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม) น้ำจืดที่ไหลมาจากแผ่นดินมีปริมาณน้อย ทำให้ค่าความเค็มของน้ำมีค่าสูงขึ้น ดินมีลักษณะเป็นดินเลนที่เกิดจากการตกตะกอนของแร่ธาตุและ

³² สัมภาษณ์ ธนพล หมั่นคำ, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 13 กันยายน 2558.

สารอาหารต่างๆ บริเวณปากแม่น้ำ ส่วนใหญ่เป็นตะกอนละเอียดที่เกิดจากดินโคลน และมีความเค็มค่อนข้างสูง เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลท่วมถึงเป็นประจำ³³

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยเฉพาะความเค็ม นอกจากนี้ปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ น้ำขึ้น-น้ำลง คลื่น อุณหภูมิ ปริมาณออกซิเจน ปริมาณสารอาหาร ความขุ่นของน้ำ การหมุนเวียนของน้ำ และสภาพพื้นที่ของน้ำ ล้วนมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ ทำให้สิ่งมีชีวิตจำนวนมากที่จะอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ได้ เนื่องจากต้องมีการปรับตัวอย่างมาก พรรณไม้ที่พบ ได้แก่ ต้นโกงกาง ต้นแสม พรรณไม้เหล่านี้เป็นต้นไม้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณน้ำกร่อยและดินเลนได้เป็นอย่างดี ประกอบด้วยระบบรากที่มีลักษณะพิเศษ ได้แก่ ต้นโกงกางมีระบบรากค้ำยัน (stilt roots) คล้ายสะพานโค้ง ต้นแสมมีระบบรากหายใจ (pneumatophores) คล้ายเข็มหมุด ระบบรากเหล่านี้ทำหน้าที่ช่วยยึดลำต้นให้สามารถเจริญเติบโตอยู่บนดินเลน ช่วยดักดินตะกอนไม่ให้พัดพาลงสู่ทะเลมากนัก มีส่วนช่วยในการเกิดดินเลนงอกใหม่ เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ เนื่องจากลักษณะของรากที่มีช่องเล็กช่องน้อยเหมาะสำหรับเป็นที่หลบภัยของสัตว์น้ำวัยอ่อน บริเวณนี้จึงเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำเป็นจำนวนมาก³⁴

จากการสำรวจพบว่า พื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่มีต้นโกงกางเป็นไม้หลัก เนื่องจากเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่ดินเลนหนา โดยพบทั้งต้นโกงกางใบใหญ่และต้นโกงกางใบเล็กขึ้นปะปนกันไป ส่วนต้นแสมพบได้น้อยกว่าต้นโกงกาง เนื่องจากเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่ดินปนทรายที่มีน้ำทะเลท่วมถึงเป็นประจำ

ภาพที่ 3.3 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่

³³ อติศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา และเดือนเด่น นิคมบริรักษ์, แผนแม่บทการจัดการธรณีวิทยาและทรัพยากรธรณี : ภายใต้อำนาจการ
จัดทำแผนแม่บทการจัดการทรัพยากรธรณี (แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรธรณี ยกเว้นในส่วนของซากดึกดำบรรพ์)
(กรุงเทพมหานคร: กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548), หน้า 212.

³⁴ สถาบันพัฒนาภาคและเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง มหาวิทยาลัยแห่งมลรัฐแคลิฟอร์เนีย วิทยาเขตเบอร์กลีย์ และ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, การวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการ
ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในจังหวัดกระบี่ : การศึกษาเชิงปฏิบัติการ : รายงานฉบับสมบูรณ์ (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 38.

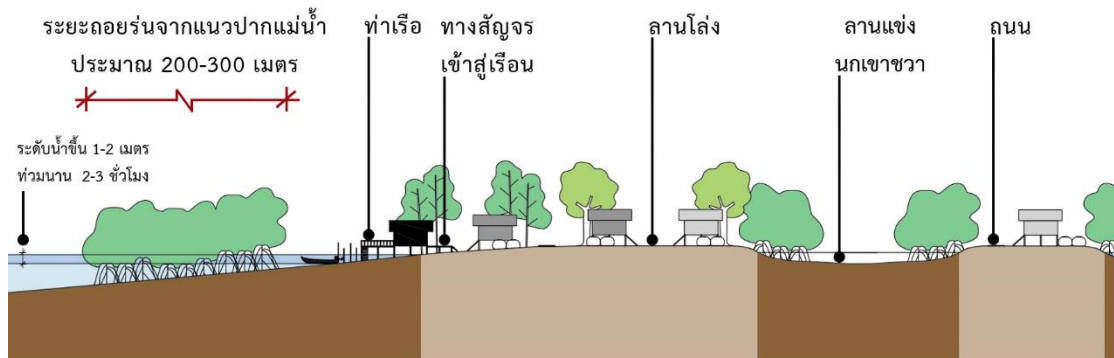
ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่มีข้อได้เปรียบกว่าพื้นที่ริมคลองและแพรก คือ ตำแหน่งที่อยู่ไม่ไกลจากทะเล ทำให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติได้โดยง่าย และสามารถทำการประมงพื้นบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ชาวบ้านต้องหาวิธีการในการอยู่อาศัยท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ สภาพดินเลน การได้รับผลกระทบจากคลื่นลม และการขาดแคลนน้ำจืด

ภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่สะท้อนถึงความพยายามของชาวบ้านในการปรับสภาพแวดล้อมให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด เพื่อบรรเทาภัยพิบัติทางธรรมชาติ ชาวบ้านจะปลูกเรือนเกาะตัวเป็นแนวยาวตามปากแม่น้ำกระบี่โดยเว้นระยะถอยร่นจากชายฝั่งทะเล ประมาณ 200-300 เมตร เพื่อเก็บรักษาแนวป่าชายเลน ทำหน้าที่เป็นแนวป้องกันคลื่นลมและพายุในฤดูมรสุม รวมทั้งมีการวางกลุ่มเรือนสอดแทรกตามป่าชายเลน เพื่อใช้ต้นไม้ใหญ่ เช่น ต้นแสม ต้นโกกงาง เป็นต้น ในการสร้างร่มเงาแก่เรือน โดยเรือนส่วนใหญ่มีการยกเสาสูงประมาณ 3 เมตร เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้มีระดับน้ำขึ้นสูงประมาณ 1-2 เมตร และท่วมนานกว่าพื้นที่ริมคลองและแพรก ประมาณ 2-3 ชั่วโมง ชาวบ้านเลือกสร้างเรือนขยายและถนนในพื้นที่เนิน หรือ “ควน” เช่นเดียวกับการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ริมคลองและแพรก³⁵

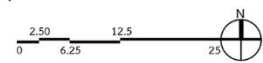
นอกจากนี้ชาวบ้านอาศัยการร่อนน้ำฝนและใช้วิธี “ลุ่มน้ำ” เพื่อบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำจืด เนื่องจากพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ไม่มีพื้นที่ดอนสำหรับขุดบ่อน้ำ³⁶ ชุมชนประมงพื้นบ้านที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่มีเพียงชุมชนเดียว คือ ชุมชนท่าเล ดังแสดงลักษณะการตั้งถิ่นฐานในภาพที่ 3.4

³⁵ สัมภาษณ์ นนท์ มีล่ำม, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 12 กันยายน 2558.

³⁶ สัมภาษณ์ วินัย คำกุล, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 14 กันยายน 2558.

รูปตัดที่ 3.2 แสดงลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่

สัญลักษณ์

	เรือนอายุมากกว่า 50 ปี		พื้นที่ดินเลน		ปากแม่น้ำกระบี่
	เรือนอายุระหว่าง 30-50 ปี		พื้นที่ดอน		พื้นที่ป่าชายเลน
	เรือนอายุน้อยกว่า 30 ปี				ต้นไม้ใหญ่

ภาพที่ 3.4 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่

3.1.3 พื้นที่ชายฝั่งทะเล

บริเวณที่นับจากแนวชายทะเลขึ้นไปบนบกจนถึงบริเวณที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่เปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน สามารถจำแนกพื้นที่ชายฝั่งทะเลตามลักษณะลักษณะทางภูมิศาสตร์ออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

3.1.3.1 หาดเลน โดยจะปรากฏเมื่อน้ำทะเลลดระดับลง มีเนื้อที่ประมาณ 7,500 ไร่ มีความยาวตามแนวชายฝั่งทะเลประมาณ 26 กิโลเมตร บางพื้นที่มีความกว้างถึง 2 กิโลเมตรจากแนวชายฝั่ง เมื่อน้ำทะเลลดลงต่ำสุดระดับน้ำโดยเฉลี่ยลึก 2 เมตร บริเวณร่องน้ำมีความลึกประมาณ 6-10 เมตร ดินมีลักษณะเป็นดินเลนที่เกิดจากตะกอนทราย มีความลาดชันต่ำ น้ำเป็นน้ำกร่อยที่มีความเค็มสูง เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากทะเล ชาวบ้านจะไม่มี การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่หาดเลน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วย แหล่งหญ้าทะเล แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำจำนวนมาก หากมีการตั้งถิ่นฐานอาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศชายฝั่ง³⁷

³⁷ สัมภาษณ์ วาริ กิ่งเล็ก, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 13 กันยายน 2558.

ภาพที่ 3.5 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่หาดเลน

3.1.3.2 หาดทราย ครอบคลุมพื้นที่ทางทิศใต้ของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ พบในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลของหมู่ที่ 2 บ้านคลองประสงค์ พื้นที่แหลมขามของหมู่ที่ 3 บ้านคลองกำ พื้นที่ชายฝั่งทะเลของหมู่ที่ 6 บ้านแหลมโพธิ์ ดินมีลักษณะเป็นดินทรายจัด จึงไม่ค่อยเหมาะกับการเจริญเติบโตของพืชเพราะตะกอนทรายมีขนาดอนุภาคใหญ่มีช่องว่างเยอะทำให้ไม่อุ้มน้ำ และมีแร่ธาตุน้อย พรรณไม้ที่พบในบริเวณนี้จึงมีลักษณะเป็นสังคมพืชป่าชายหาด มีลักษณะเป็นพืชทนเค็มและคงด้วยแรงลม เช่น ต้นตาล ต้นพะยอม ต้นมะพร้าว ต้นहुกวาง ผักไช้เล ผักบุงทะเล เป็นต้น³⁸

ภาพที่ 3.6 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่หาดทราย

³⁸ สัมภาษณ์ อีสรินทร์ ไร่ใหญ่, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 25 กรกฎาคม 2558.

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ชายฝั่งทะเลลึกซึ้งได้เปรียบ คือ ตำแหน่งที่ตั้งใกล้ทะเลมากกว่าบริเวณอื่น ทำให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติได้โดยง่าย และทำการประมงพื้นบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพดีกว่าพื้นที่อื่น แต่ชาวบ้านต้องหาวิธีการในการอยู่อาศัยท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดหลายประการในสถานการณ์ที่รุนแรงกว่าการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ปากแม่น้ำกระบุรี ได้แก่ สภาพดินเลน การได้รับผลกระทบจากคลื่นลม การกัดเซาะพังพวยของชายฝั่ง น้ำท่วมซังนอกฤดูฤดูกาล และการขาดแคลนน้ำจืด

ภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ชายฝั่งทะเลสะท้อนถึงความพยายามของชาวบ้านในการปรับสภาพแวดล้อมให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด เพื่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศชายฝั่งและบรรเทาภัยพิบัติทางธรรมชาติ ชาวบ้านจึงไม่มีตั้งถิ่นฐานในพื้นที่หาดเลน เนื่องจากเป็นพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง ต้องเก็บรักษาไว้เพื่อทำหน้าที่รักษาสมดุลของธรรมชาติ เช่น แหล่งหญ้าทะเล แหล่งที่อยู่ของสัตว์น้ำ เป็นต้น³⁹

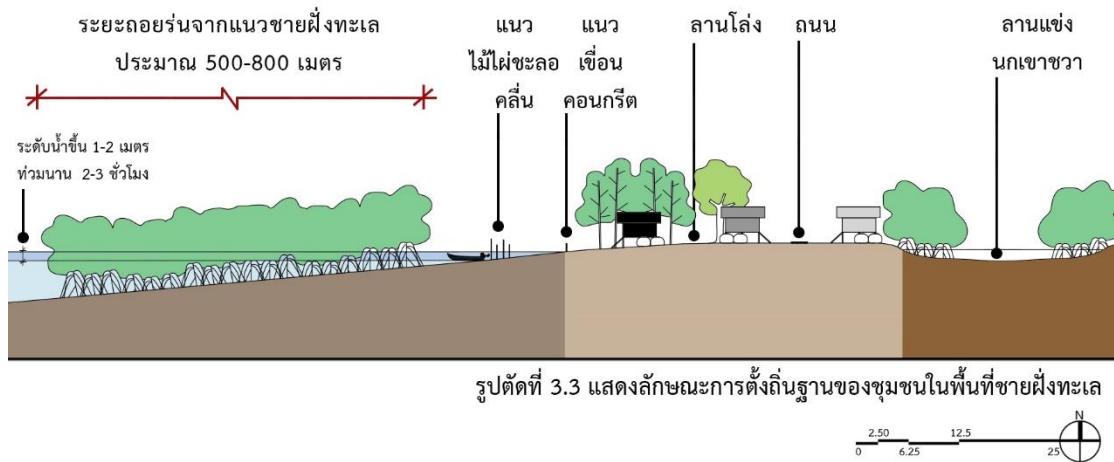
การตั้งถิ่นฐานของชุมชนจึงเกิดในพื้นที่ดอนชายฝั่งทะเลที่ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่หาดทรายชาวบ้านปลูกเรือนเกาะตัวเป็นแนวยาวบนสันทรายซึ่งไม่ใช่บริเวณที่มีน้ำท่วมถึงเป็นประจำ โดยเว้นระยะถอยร่นจากชายฝั่งทะเลประมาณ 500-800 เมตร เพื่อเก็บรักษาแนวป่าชายเลนและป่าชายหาดทำหน้าที่เป็นแนวป้องกันคลื่นลมและพายุในฤดูมรสุม เรือนส่วนใหญ่มีการยกเสาสูงประมาณ 2-3 เมตร เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้มีระดับน้ำขึ้นสูงประมาณ 1-1.5 เมตร และท่วมนาน 2-3 ชั่วโมง

นอกจากนี้ชาวบ้านอาศัยการรองน้ำฝน เพื่อบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำจืด เนื่องจากพื้นที่ชายฝั่งทะเลไม่มีพื้นที่ดอนสำหรับขุดบ่อน้ำ⁴⁰ ชุมชนประมงพื้นบ้านที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่มีเพียงชุมชนเดียว คือ ชุมชนชายเล ดังแสดงลักษณะการตั้งถิ่นฐานในภาพที่ 3.7

³⁹ สัมภาษณ์ จริยา เกษกลาง, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบุรีที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 15 กันยายน 2558.

⁴⁰ สัมภาษณ์ สุภาพร เวลาดี, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบุรีที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 14 กันยายน 2558.

รูปตัดที่ 3.3 แสดงลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ชายฝั่งทะเล

สัญลักษณ์

■ เรือนอายุมากกว่า 50 ปี	■ พื้นที่ดินเลน	■ ทะเลอันดามัน
■ เรือนอายุระหว่าง 30-50 ปี	■ พื้นที่ดอน	■ พื้นที่ป่าชายเลน
■ เรือนอายุน้อยกว่า 30 ปี	■ พื้นที่ดินทรายจัด	■ ต้นไม้ใหญ่

ภาพที่ 3.7 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ชายฝั่งทะเล

3.2 ภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่

ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ ประกอบด้วย 1) ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ริมคลองและแพรก ได้แก่ ชุมชนท่าหิน ชุมชนคลองประสงค์ ชุมชนคลองกำ และชุมชนคลองทับไม้ 2) ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ ได้แก่ ชุมชนท่าเล 3) ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ชายฝั่งทะเล ได้แก่ ชุมชนชายเล สามารถสรุปได้ดังนี้

3.2.1 พื้นที่ริมคลองและแพรก

3.2.1.1 ชุมชนท่าหิน หมู่ที่ 1 บ้านเกาะกลาง ตำบลคลองประสงค์

ชุมชนท่าหินตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านเกาะกลาง ตำบลคลองประสงค์ ห่างจากตัวเมืองกระบี่ไปทางทิศตะวันออกประมาณ 300 เมตร อาณาเขตของพื้นที่ ได้แก่ ทิศเหนือติดกับคลองเกาะกลางและหมู่ที่ 4 ตำบลคลองประสงค์ ทิศใต้ติดกับคลองประสงค์และหมู่ที่ 2 ตำบลคลองประสงค์ ทิศตะวันออกติดกับแนวป่าชายเลน ทิศตะวันตกติดกับปากแม่น้ำกระบี่และเขตเทศบาลเมืองกระบี่ ตำบลปากน้ำ มีพื้นที่ทั้งหมด 3,500 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 2,055 ไร่ ประชากรทั้งหมด 2,245 คน ประกอบด้วย จำนวนครัวเรือน 517 ครัวเรือน ชาย 1,113 คน หญิง 1,132 คน ชาวบ้านนับถือศาสนาอิสลาม 99% และศาสนาพุทธ 1% ชาวบ้านทำประมงพื้นบ้านเป็นหลัก นอกจากนั้น

การประกอบอาชีพเสริม ได้แก่ การเลี้ยงปลากระชัง การแปรรูปสัตว์น้ำ การทำเรือหัวโทงจำลอง การทำเกษตรกรรม (ทำนา) และการทำผ้าปาเต๊ะ

ในอดีตสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของชุมชน ประกอบด้วย พื้นที่ป่าชายเลนที่มีต้นโกงกางเป็นไม้หลัก ถัดมาเป็นพื้นที่ดอน มีลักษณะเป็นป่าทึบที่มีไม้สักและไม่ตะเคียนเป็นส่วนใหญ่ ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนี้ว่า “นาสัก” ถัดจากพื้นที่นาสักจะมีแอ่งน้ำธรรมชาติ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3-4 เมตร โดยมีโพรงน้ำตื้นๆกว้างประมาณ 1 เมตรอยู่ด้านบน ทำให้มีน้ำใสสะอาดผุดขึ้นมาตลอดปี ภายในแอ่งน้ำและบริเวณโดยรอบ มีก้อนหินขนาดใหญ่น้อยวางเรียงรายอยู่เต็มพื้นที่ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อชุมชนตามลักษณะกายภาพที่ปรากฏว่า “ชุมชนท่าหิน” ⁴¹

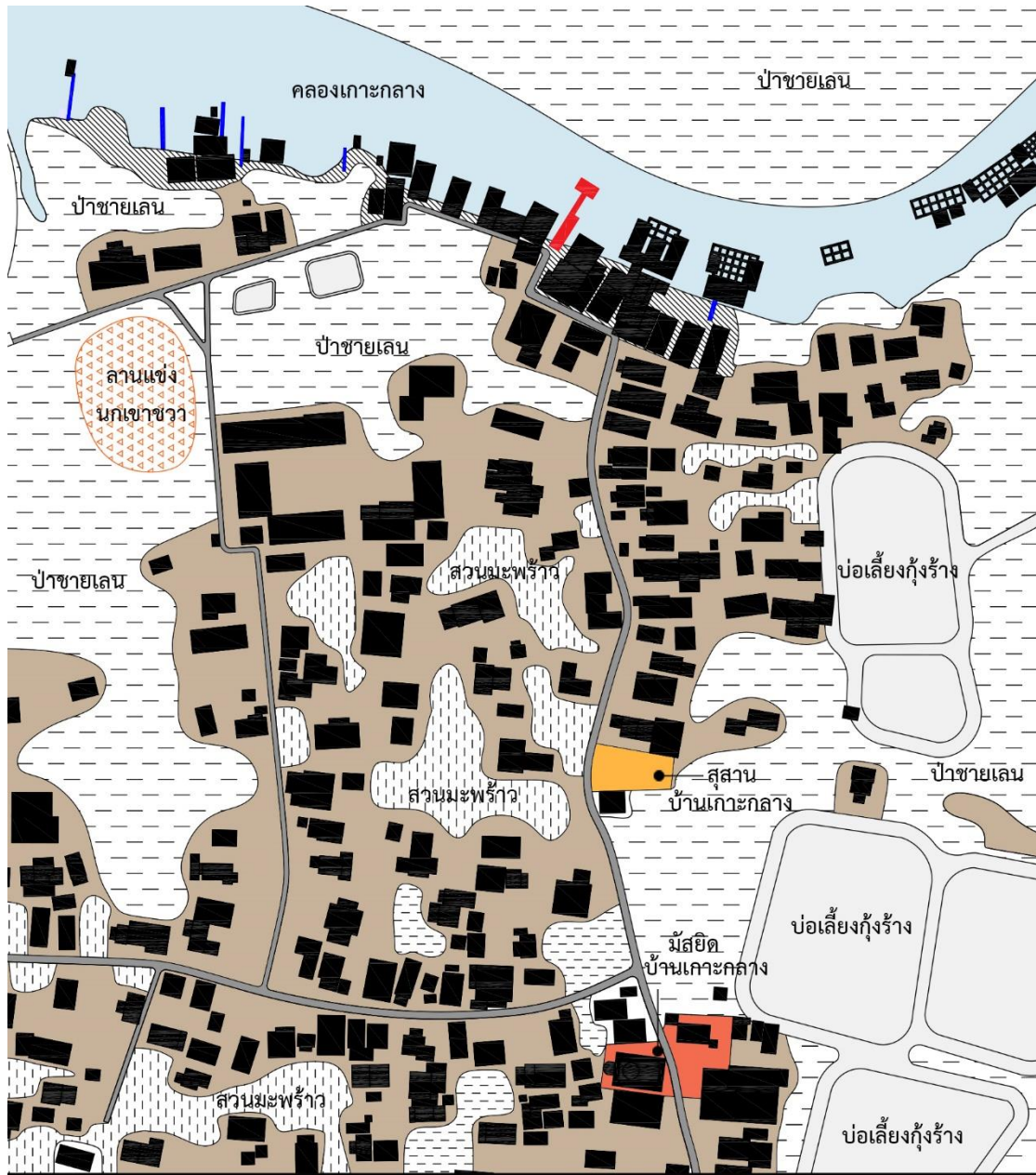
การตั้งถิ่นฐานของชุมชนท่าหิน ประกอบด้วย กลุ่มเรือนดั้งเดิมที่มีอายุมากกว่า 50 ปี ประกอบด้วยเรือนต้นตระกูล 18 หลัง ชาวบ้านปลูกเรือนเกาะตามคลองเกาะกลาง ชาวบ้านประกอบอาชีพทำประมงพื้นบ้านเป็นหลักและมีวิถีปฏิบัติที่พึ่งพาธรรมชาติ ส่งผลให้มีการกำหนดจำนวนเรือนที่สร้างในบริเวณริมคลอง เพื่อควบคุมปริมาณมลพิษที่เกิดขึ้น

ถัดมาเป็นกลุ่มเรือนขยายที่มีอายุระหว่าง 30-50 ปี เป็นกลุ่มเรือนลูกหลานที่สร้างเรือนแบบกระจุกตัวบนพื้นที่ดอน ชาวบ้านจะไม่ทำการประมงเหมือนชุมชนดั้งเดิม แต่เปลี่ยนมาประกอบอาชีพทำเกษตรกรรม (ทำนา) ในพื้นที่นาสัก

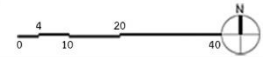
นอกจากนี้กลุ่มเรือนสมัยใหม่ที่มีอายุน้อยกว่า 30 ปี โดยชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นเข้ามาประกอบอาชีพรับจ้าง มีการปลูกเรือนแบบเกาะตัวเป็นแนวยาวเกาะตามถนนที่ตัดผ่าน ดังแสดงขอบเขตชุมชนท่าหินในภาพที่ 3.8

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁴¹ สัมภาษณ์ โสภา เกาะกลาง, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระเป๋ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 15 กันยายน 2558.

แผนที่ 3.5 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนท่าหิน
ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2558

สัญลักษณ์

เรือนพักอาศัย	พื้นที่ดินเลน
ท่าเรือ	พื้นที่ดอน
ทางสัญจรเข้าสู่ตัวบ้าน	ลานแข่งนกเขาชวา

ภาพที่ 3.8 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนท่าหิน

กลุ่มเรือนส่วนใหญ่ของชุมชนท่าหิน มีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกเสาสูงประมาณ 3 เมตร เนื่องจากระดับน้ำท่วมสูงสุดประมาณ 1-2 เมตร ชาวบ้านมีการใช้วัสดุสมัยใหม่แทนวัสดุท้องถิ่น เพื่อความคงทน เช่น ใช้เสาคอนกรีตสำเร็จรูปแทนเสาไม้ ใช้หลังคาหน้าจั่วที่มีความลาดชันน้อยและมุงด้วยกระเบื้องลอนหรือสังกะสีแทนจาก เป็นต้น กลุ่มเรือนดั้งเดิมมีการวางเรือนเกาะตัวเป็นแนวยาวตามคลองเกาะกลางและหันหน้าออกสู่คลอง มีการเปิดพื้นที่ว่างโดยรอบอาคาร เพื่อตั้งลมเข้าสู่พื้นที่ และมีการทำร่องดินระบายน้ำแบบเปิดรอบเรือน เพื่อความสามารถในการระบายน้ำออกจากพื้นที่

ภาพที่ 3.9 การจัดกลุ่มและวางทิศทางของกลุ่มเรือนของชุมชนท่าหิน

พื้นที่ส่วนกลางของชุมชนท่าหิน ประกอบด้วย 1) มัสยิดบ้านเกาะกลาง สร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2480 โดยการร่วมมือร่วมใจของกลุ่มบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งชุมชน ในการสร้างมัสยิด ชาวบ้านมีการเลือกที่ตั้งอยู่บนพื้นดอน มีแอ่งน้ำธรรมชาติอยู่ใกล้เคียง ใกล้จุดตัดของถนนหลักซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน และอยู่ในตำแหน่งที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่าย สะท้อนถึงความเชื่อทางศาสนาอิสลามที่ตำแหน่งมัสยิดเป็นตำแหน่งสำคัญที่สุดของชุมชน ส่งผลให้พื้นที่โดยรอบมีความสำคัญ ประกอบด้วย โรงเรียนสอนศาสนา บ้านของครูสอนศาสนา และผู้นำชุมชน โดยชาวบ้านจะต้องดูแลรักษาพื้นที่บริเวณนี้ให้มีความสะอาดอยู่เสมอ⁴²

⁴² สัมภาษณ์ อนิรุทธิ์ มีล้ำม, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระปี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 12 กันยายน 2558.

ภาพที่ 3.10 มัสยิดบ้านเกาะกลาง

2) สุสานบ้านเกาะกลาง หรือ “กุโบร์” ตั้งอยู่บนพื้นที่ตอนของชุมชน มีเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของมัสยิดบ้านเกาะกลาง เป็นพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ใช้เป็นสถานที่ฝังศพของมุสลิมในพื้นที่ศึกษา จากการสำรวจพบว่า ชุมชนทั้ง 6 แห่ง มีกุโบร์เพียงแห่งเดียว เนื่องจากพื้นที่ตอนมีจำนวนจำกัด

ภาพที่ 3.11 สุสานบ้านเกาะกลาง

3) ท่าเรือเป็นพื้นที่ส่วนกลางของชุมชนดั้งเดิม เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยดินเลน ชาวบ้านจึงใช้ท่าเรือเป็นพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับทำกิจกรรมต่างๆของชุมชน เช่น พื้นที่พักผ่อน พื้นที่สำหรับทำประมงพื้นบ้าน เป็นต้น

ภาพที่ 3.12 ท่าเรือของชุมชนท่าหิน

4) ลานแข่งนกเขาชวาตั้งอยู่ทางทิศเหนือของชุมชน มีเนื้อที่ประมาณ 1.5 ไร่ ชาวบ้านมีการเว้นพื้นที่ต่ำสุดของชุมชน โดยใช้เป็นสถานที่แข่งนกเขาชวาในฤดูแล้ง และใช้เป็นพื้นที่รับน้ำของชุมชนในฤดูมรสุม

ภาพที่ 3.13 ลานแข่งนกเขาชวาชุมชนท่าหิน

ทางสัญจรของชุมชนท่าหิน ประกอบด้วย 1) ถนนสายหลัก โดยสร้างบนทางสัญจรเดิมของชุมชนที่มีการใช้มาตั้งแต่อดีต เดิมมีลักษณะเป็นคันดิน ขนานกับแพรง มีขนาดกว้าง 3 เมตร ปัจจุบันมีการทำผิวลาดแข็ง ทำหน้าที่เชื่อมพื้นที่หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ตำบลคลองประสงค์ 2) ถนนสายรอง มีการปูด้วยอิฐบล็อกซึ่งเป็นวัสดุที่น้ำสามารถซึมลงดินได้ มีขนาดกว้าง 1-3 เมตร ทำหน้าที่เชื่อมระหว่างถนนหลักกับซอยต่างๆ ของชุมชน 3) ทางเดินเท้าใช้สัญจรระหว่างบริเวณบ้าน โดยชุมชนดั้งเดิมมีการใช้สะพานไม้ ส่วนชุมชนขยายมีลักษณะเป็นทางเดินขนาด 2 เมตร แยกจากถนนรอง โดยแพรงไปตามกลุ่มบ้านเรือน ทำให้ชาวบ้านสามารถไปมาหาสู่ติดต่อกันได้สะดวก สะท้อนถึงความสัมพันธ์แบบเครือญาติของชาวมุสลิม ปัจจุบันมีการทำผิวคอนกรีต

ภาพที่ 3.14 รูปแบบเส้นทางสัญจรของชุมชนท่าหิน

ชาวบ้านที่อาศัยริมคลองเกาะกลางมีการปรับใช้พรรณไม้ชายเลนในงานภูมิทัศน์ ได้แก่ การใช้ต้นแสมและต้นโกงกาง ทำหน้าเป็นต้นไม้ให้ร่มเงา นอกจากนั้นพื้นที่บริเวณนี้จะได้รับผลกระทบจากลมพายุโดยเฉพาะเดือนกรกฎาคม ชาวบ้านจึงเก็บรักษาแนวป่าชายเลนบริเวณหลังบ้าน ทำหน้าที่เป็นกำแพงกันลมพายุเพื่อบรรเทาภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่

ภาพที่ 3.15 การใช้พืชพรรณของชุมชนท่าหิน

3.2.1.2 ชุมชนคลองประสงค์ หมู่ที่ 2 บ้านคลองประสงค์ ตำบลคลองประสงค์

ชุมชนคลองประสงค์ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 2 ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองกระบี่ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 5 กิโลเมตร อาณาเขตของพื้นที่ ได้แก่ ทิศเหนือติดกับหมู่ที่ 1 ตำบลคลองประสงค์ ทิศใต้ติดกับทะเลอันดามัน ทิศตะวันออกติดกับหมู่ที่ 3 ตำบลคลองประสงค์ ทิศตะวันตกติดกับปากแม่น้ำกระบี่ มีพื้นที่ทั้งหมด 1,000 ไร่ ประกอบด้วย พื้นที่ป่าชายเลน 320 ไร่ ประชากรทั้งหมด 727 คน ประกอบด้วย จำนวนครัวเรือน 193 ครัวเรือน ชาย 374 คน หญิง 353 คน ชาวบ้านนับถือศาสนาอิสลาม 73% และศาสนาพุทธ 27% ชาวบ้านทำประมงพื้นบ้านเป็นหลัก

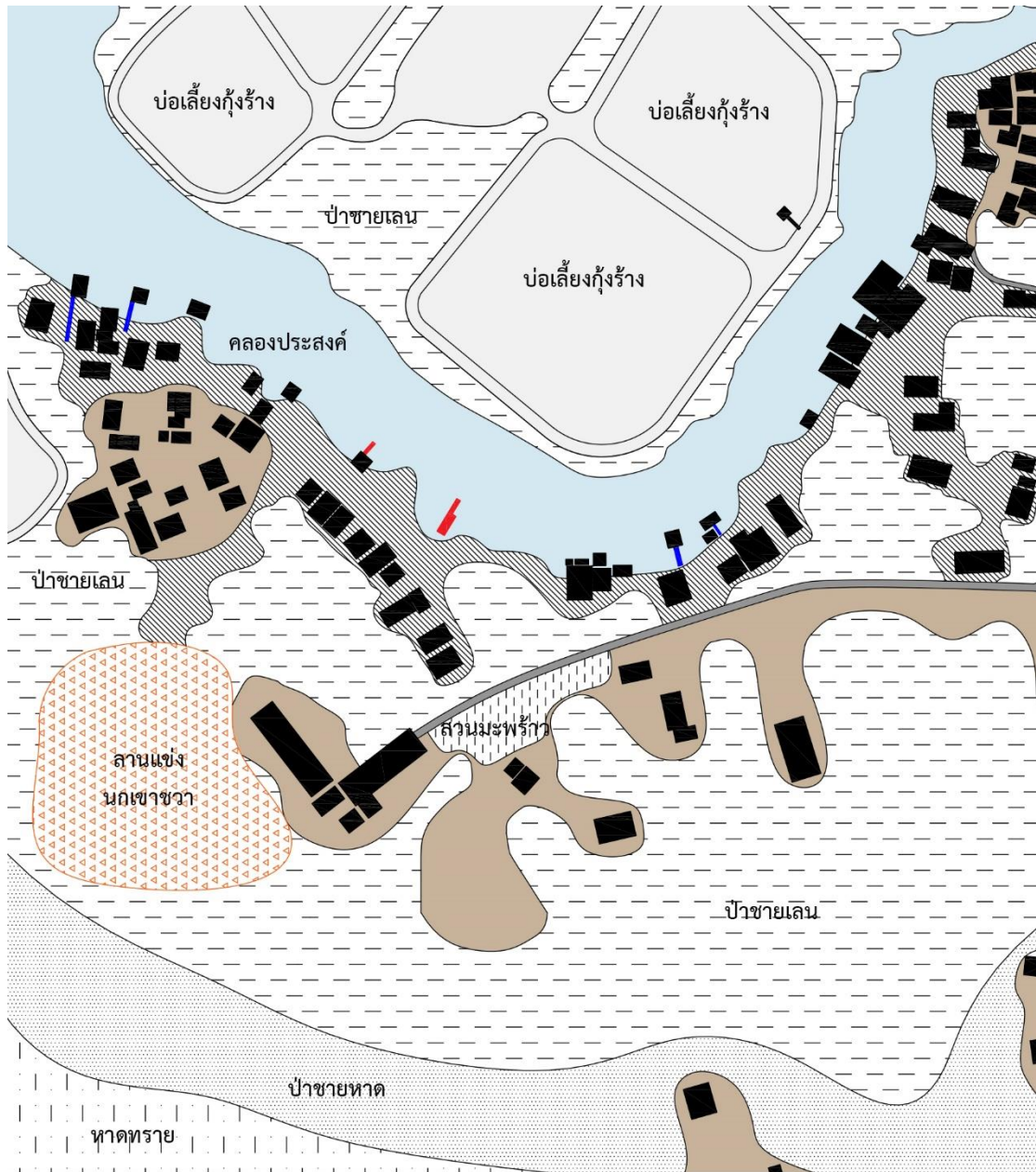
การตั้งถิ่นฐานของชุมชนคลองประสงค์เกิดขึ้นประมาณ พ.ศ.2425 เดิมเรียก “ชุมชนคลองพระสงฆ์” เนื่องจากมีพระสงฆ์เข้ามาปฏิบัติธรรมในคลองแห่งนี้ ต่อมาชาวบ้านมีการเรียกต่อกันมาจนกลายเป็น “ชุมชนคลองประสงค์” จากเหตุการณ์นี้ทำให้ชาวไทย-พุทธ ส่วนหนึ่งเข้ามาอาศัยในพื้นที่ โดยอาศัยอยู่ร่วมกับชาวไทย-มุสลิม อย่างสงบสุข⁴³

ชุมชนคลองประสงค์ ประกอบด้วย กลุ่มเรือดั้งเดิมที่มีอายุมากกว่า 50 ปี สามารถจำแนกลักษณะการตั้งถิ่นฐานออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ชาวบ้านมีการปลูกเรือนเกาะตัวเป็นแนวยาวตามคลองประสงค์ ประกอบด้วยเรือนต้นตระกูล 17 หลัง และมีการปลูกเรือนแบบกระจุกตัวบนพื้นที่ดอน ประกอบด้วยเรือนต้นตระกูล 9 หลัง ชาวบ้านประกอบอาชีพทำประมงพื้นบ้านเป็นหลัก

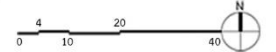
ถัดมาเป็นกลุ่มเรือนขยายที่มีอายุระหว่าง 30-50 ปี ประกอบด้วยกลุ่มเรือนลูกหลานที่ขยายตัวมาจากเรือนต้นตระกูล โดยพบว่าเรือนต้นตระกูลที่ปลูกเรือนเกาะตัวเป็นแนวยาวตามคลองประสงค์ จะมีเรือนลูกหลานปลูกถัดเข้ามาในลักษณะตั้งฉากกับแนวคลอง ส่วนเรือนต้นตระกูลที่มีการปลูกเรือนแบบกระจุกตัวบนพื้นที่ดอน จะมีการรักษาลานโล่งและมีเรือนลูกหลานปลูกล้อมรอบเรือนต้นตระกูล

ปัจจุบันในพื้นที่ชุมชนคลองประสงค์มีกลุ่มเรือนสมัยใหม่เกิดขึ้นที่มีอายุน้อยกว่า 30 ปี ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นเข้ามาประกอบอาชีพรับจ้าง มีการปลูกเรือนเกาะตัวเป็นแนวยาวตามถนนที่ตัดผ่าน ดังแสดงขอบเขตชุมชนคลองประสงค์ในภาพที่ 3.16

⁴³ สัมภาษณ์ สิงหา เครือวัลย์, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 26 กรกฎาคม 2558.

แผนที่ 3.6 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนคลองประสงค์
ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2558

สัญลักษณ์

เรือนพักอาศัย	พื้นที่ดินเลน
ทำเรือ	พื้นที่ดอน
ทางสัญจรเข้าสู่ตัวบ้าน	ลานแข่งนกเขาชวา

ภาพที่ 3.16 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนคลองประสงค์

กลุ่มเรือนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นเรือนไม้สมัยใหม่ โดยมีการยกเสาสูงประมาณ 3 เมตร เนื่องจากระดับน้ำท่วมสูงสุดประมาณ 1.5-2 เมตร ชาวบ้านมีการใช้วัสดุท้องถิ่นผสมผสานกับวัสดุสมัยใหม่เพื่อความคงทน เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้ประกอบด้วยป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจึงวางเรือนเกาะตัวเป็นแนวยาวตามคลองประมงและหันหน้าออกสู่คลองประมงและวางบ้านเรือนสอดแทรกไปกับแนวต้นไม้เดิม เพื่อรักษาความร่มรื่นและลดอุณหภูมิที่ร้อนอบอ้าว

ภาพที่ 3.17 การจัดกลุ่มและวางทิศทางของอาคารของชุมชนคลองประมง

พื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ประกอบด้วย 1) มัสยิดบ้านคลองประมงตั้งอยู่บนพื้นที่ดอนบริเวณจุดตัดของถนนหลักซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนและอยู่ในตำแหน่งที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เพื่อประกอบพิธีทางศาสนาอิสลาม พื้นที่โดยรอบเป็นที่ตั้งของโรงเรียนสอนศาสนา บ้านของครูสอนศาสนา และผู้นำชุมชน

ภาพที่ 3.18 แผนที่แสดงตำแหน่งมัสยิดคลองประสงค์

ภาพที่ 3.19 มัสยิดคลองประสงค์

2) ลานโล่งของชุมชนที่กระจายตามพื้นที่ตอนต่างๆ ใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับทำกิจกรรมต่างๆของชุมชน เช่น พื้นที่พักผ่อน พื้นที่สำหรับทำประมงพื้นบ้าน เป็นต้น

ภาพที่ 3.20 ลานโล่งของชุมชนคลองประสงค์

3) ลานแข่งนกเขาชาวที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของชุมชน มีเนื้อที่ประมาณ 5 ไร่ มีลักษณะเป็นพื้นที่ต่ำสุดของชุมชนและมีความต่อเนื่องกับพื้นที่ป่าชายหาด ชาวบ้านจึงไม่มีการปลูกสร้างอาคาร เพื่อใช้เป็นสถานที่แข่งนกเขาชาวในฤดูแล้งและใช้เป็นพื้นที่รับน้ำของชุมชนในฤดูมรสุม

ภาพที่ 3.21 ลานแข่งนกเขาชาวชุมชนคลองประสงค์

ทางสัญจรของชุมชน ประกอบด้วย 1) ถนนสายหลัก มีลักษณะเป็นถนนคสล. กว้าง 3 เมตร ทำหน้าที่เชื่อมระหว่างชุมชนคลองประสงค์กับชุมชนชายเล 2) ทางเดินเท้าใช้สัญจรระหว่างบริเวณบ้าน โดยกลุ่มเรือนที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ริมคลองประสงค์มีการใช้สะพานไม้ กว้าง 1-2 เมตร ทำจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น ไม้โกงกาง ไม้แสม เป็นต้น เนื่องจากดินส่วนใหญ่เป็นดินเลนและมีน้ำท่วมถึง ส่วนกลุ่มเรือนที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ดอน ชาวบ้านใช้ทางเดินขนาด 2 เมตร มีลักษณะแทรกไปตามกลุ่มบ้านเรือน ทำให้ชาวบ้านสามารถไปมาหาสู่ติดต่อกันได้สะดวก สะท้อนถึงความสัมพันธ์แบบเครือญาติของชาวมุสลิม

ภาพที่ 3.22 รูปแบบเส้นทางสัญจรของชุมชนคลองประสงค์

ชาวบ้านมีการใช้พรรณไม้ชายเลน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) เก็บรักษาต้นไม้ใหญ่ที่พื้นที่ เช่น ต้นแสม เพื่อให้ร่มเงา 2) เก็บรักษาแนวป่าโกงกางข้างหลังเรือน เพื่อทำหน้าที่เป็นกำแพงกันลมพายุ 3) ใช้ป่าชายเลนทำหน้าที่เสมือนเขื่อนธรรมชาติในการป้องกันการพังทลายของดิน โดยใช้ร่วมกับการปักไม้ไผ่ชะลอคลื่น เพื่อประสิทธิผลในการป้องกันการกัดเซาะภาพรวม

ภาพที่ 3.23 การใช้พืชพรรณของชุมชนคลองประสงค์

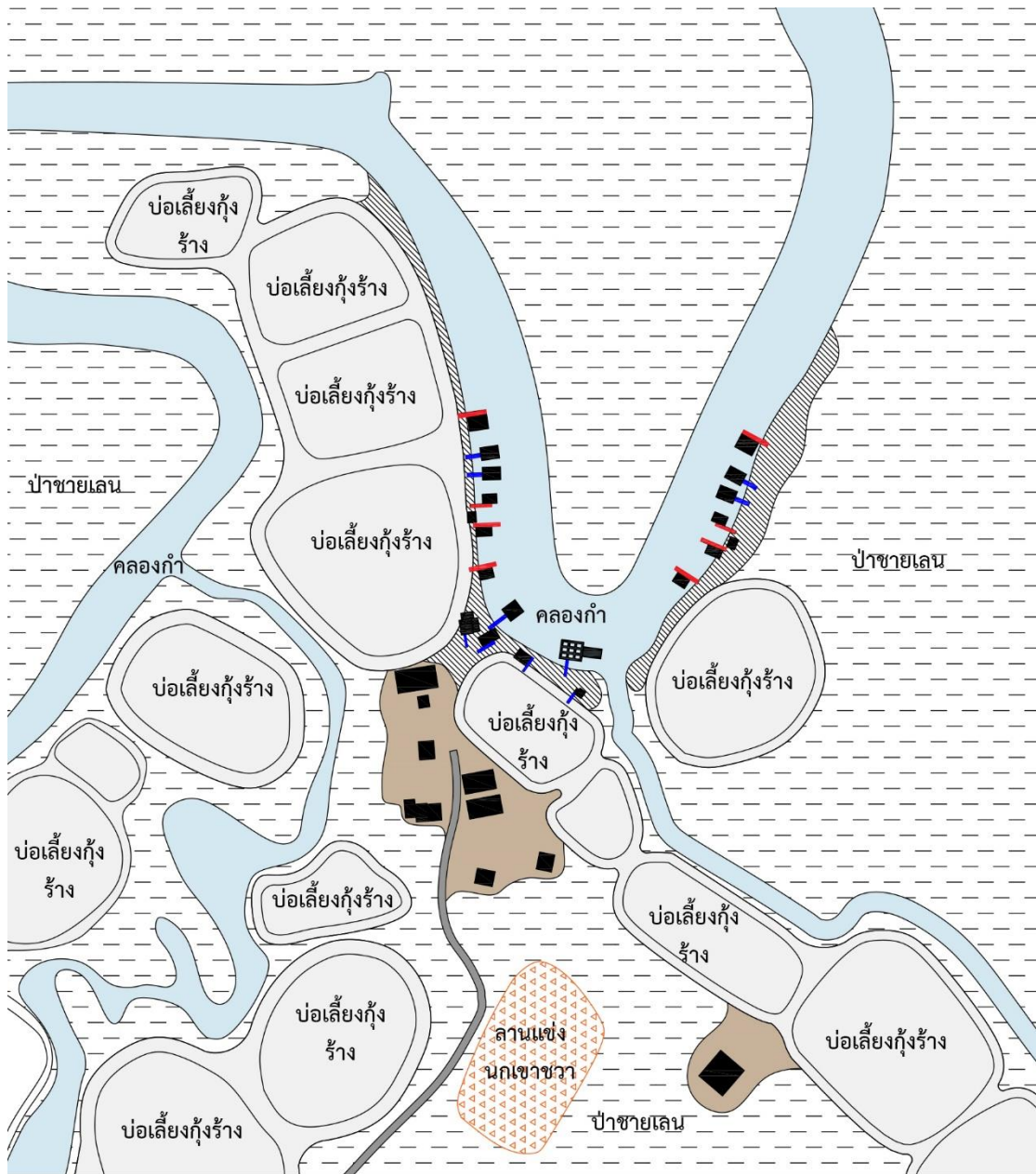
3.2.1.3 ชุมชนคลองกำ หมู่ที่ 3 บ้านคลองประสงค์ ตำบลคลองประสงค์

ชุมชนคลองกำตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 3 ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองกระบี่ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 15 กิโลเมตร อาณาเขตของพื้นที่ ได้แก่ ทิศเหนือติดกับหมู่ที่ 2 ตำบลคลองประสงค์ ทิศใต้ติดกับทะเลอันดามัน ทิศตะวันออกติดกับคลองกำ ทิศตะวันตกติดกับปากแม่น้ำกระบี่ มีพื้นที่ทั้งหมด 1,000 ไร่ ประกอบด้วย พื้นที่ป่าชายเลน 320 ไร่ ประชากรทั้งหมด 1,562 คน ประกอบด้วย จำนวนครัวเรือน 305 ครัวเรือน ชาย 791 คน หญิง 771 คน ชาวบ้านนับถือศาสนาอิสลาม 99% และศาสนาพุทธ 1% ชาวบ้านทำประมงพื้นบ้านเป็นหลัก

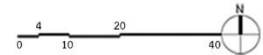
ชุมชนคลองกำมีการก่อตั้งเมื่อประมาณ พ.ศ.2490 เนื่องจากในอดีตการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ริมคลองและแพรกของชุมชนประมงพื้นบ้าน จะต้องมีการย้ายชุมชนไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ใหม่ หากพื้นที่เดิมมีจำนวนครัวเรือนมากกว่า 30 ครัวเรือน เกณฑ์พิจารณาการย้ายชุมชนเหล่านี้เกิดขึ้นจากการตกลงของชาวบ้าน เพื่อเป็นการควบคุมไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เกิดความเสื่อมโทรม เมื่อจำนวนครัวเรือนในพื้นที่คลองเกาะกลางและพื้นที่คลองประสงค์มีจำนวนครบตามเกณฑ์ที่กำหนด จึงมีการย้ายชุมชนไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่คลองกำ และมีการเรียกชื่อชุมชนตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติว่า “ชุมชนคลองกำ” เนื่องจากพื้นที่แห่งนี้มีต้นระกำขึ้นอยู่จำนวนมาก⁴⁴

ชุมชนคลองกำ ประกอบด้วย กลุ่มเรือดั้งเดิมที่มีอายุมากกว่า 50 ปี ชาวบ้านมีการปลูกเรือเกาะตัวเป็นแนวยาวตามคลองกำ ประกอบด้วยเรือต้นตระกูล 18 หลัง ชาวบ้านประกอบอาชีพทำประมงพื้นบ้านเป็นหลัก ถัดมาเป็นกลุ่มเรือขยายที่มีอายุระหว่าง 30-50 ปี ประกอบด้วยกลุ่มเรือลูกหลานที่ขยายตัวมาจากเรือต้นตระกูล โดยพบว่าลูกหลานปลูกเรือถัดเข้ามาในลักษณะกระจุกตัวบนพื้นที่ตอน และมีการรักษาลานโล่ง สำหรับทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงพื้นบ้าน เนื่องจากชาวบ้านประกอบอาชีพทำประมงพื้นบ้านเป็นหลักเช่นเดียวกับกลุ่มเรือดั้งเดิม ดังแสดงขอบเขตชุมชนคลองประสงค์ในภาพที่ 3.24

⁴⁴ สัมภาษณ์ คณิต สุขแดง, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 12 กันยายน 2558.

แผนที่ 3.7 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนคลองกำ
ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2558

สัญลักษณ์

เรือนพักอาศัย	พื้นที่ดินเลน
ท่าเรือ	พื้นที่ดอน
ทางสัญจรเข้าสู่ตัวบ้าน	ลานแข่งนกเขาชวา

ภาพที่ 3.24 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนคลองกำ

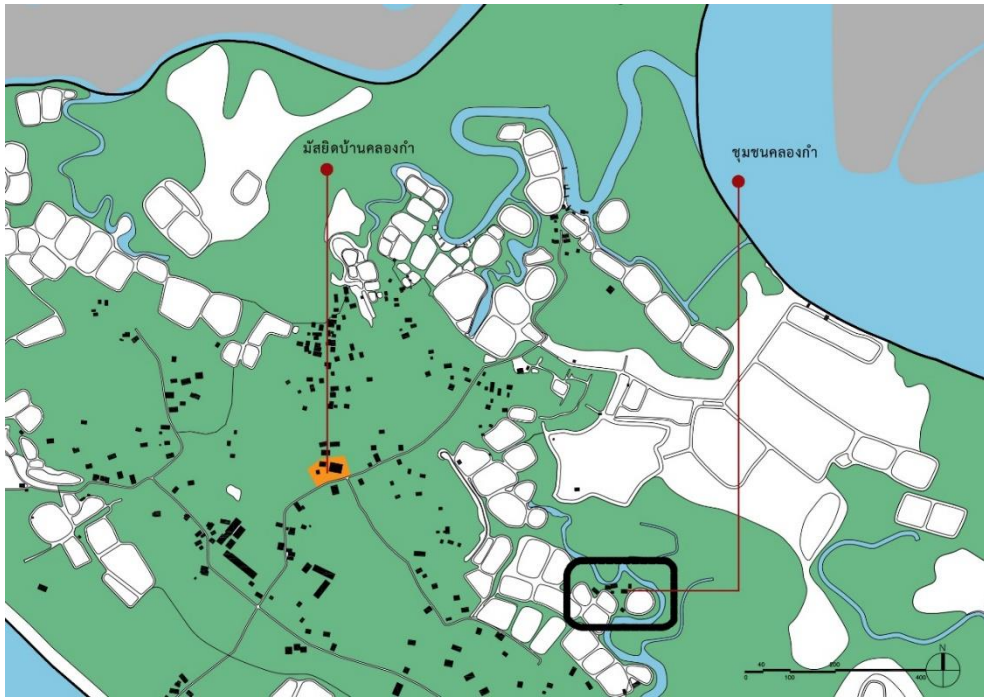
กลุ่มเรือนส่วนใหญ่เป็นเรือนไม้ยกเสาสูงประมาณ 3 เมตร เนื่องจากระดับน้ำท่วมสูงสุดประมาณ 1-2 เมตร ชาวบ้านมีการใช้วัสดุสมัยใหม่แทนวัสดุท้องถิ่น เพื่อความคงทน เช่น ใช้เสาคอนกรีตสำเร็จรูปแทนเสาไม้ ใช้หลังคาหน้าจั่วที่มีความลาดชันน้อยและมุงด้วยกระเบื้องลอนหรือสังกะสีแทนจากเช่นเดียวกับชุมชนท่าหิน

ภาพที่ 3.25 การจัดกลุ่มและวางทิศทางของอาคารของชุมชนคลองกำ

พื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ประกอบด้วย 1) มัสยิดบ้านคลองกำ สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2490 โดยการร่วมมือร่วมใจของกลุ่มบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งชุมชน ตั้งอยู่บนพื้นดอน มีแอ่งน้ำธรรมชาติอยู่ใกล้เคียง ใกล้จุดตัดของถนนหลักซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน และอยู่ในตำแหน่งที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่าย สะท้อนถึงความเชื่อทางศาสนาอิสลามที่ตำแหน่งมัสยิดเป็นตำแหน่งสำคัญที่สุดของชุมชน พื้นที่โดยรอบ ประกอบด้วย โรงเรียนสอนศาสนา บ้านของครูสอนศาสนา และผู้นำชุมชน โดยชาวบ้านจะต้องดูแลรักษาพื้นที่บริเวณนี้ให้มีความสะอาดอยู่เสมอเช่นเดียวกับพื้นที่มัสยิดบ้านเกาะกลาง⁴⁵

⁴⁵ สัมภาษณ์ ธีรรัตน์ หมั่นบุตร, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 13 กันยายน 2558.

ภาพที่ 3.26 แผนที่แสดงตำแหน่งมัสยิดบ้านคลองกำ

ภาพที่ 3.27 มัสยิดบ้านคลองกำ

2) ลานโล่งของชุมชนเกิดขึ้นบนพื้นที่ดอนซึ่งมีพื้นที่จำกัด ชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับทำกิจกรรมต่างๆของชุมชน โดยเน้นทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงพื้นบ้านเป็นหลัก เนื่องจากชาวบ้านประกอบอาชีพทำประมงพื้นบ้านเป็นหลัก

ภาพที่ 3.28 ลานโล่งของชุมชนคลองกำ

3) ลานแข่งนกเขาชวาตั้งอยู่ทางทิศใต้ของชุมชน มีเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่ มีลักษณะเป็นพื้นที่ต่ำสุดของชุมชนและเป็นพื้นที่รับลม ชาวบ้านใช้เป็นสถานที่แข่งนกเขาชวาในฤดูแล้ง และใช้เป็นพื้นที่รับน้ำของชุมชนในฤดูมรสุม

ภาพที่ 3.29 ลานแข่งนกเขาชวาของชุมชนคลองกำ

ทางสัญจรของชุมชน ประกอบด้วย 1) ถนนสายหลัก มีลักษณะเป็นถนนคสล.กว้าง 3 เมตร 2) ทางเดินเท้าใช้สัญจรระหว่างบริเวณบ้านมีความคล้ายคลึงกับชุมชนคลองประสงค์ เนื่องจากดินส่วนใหญ่เป็นดินเลนและมีน้ำท่วมถึง ชาวบ้านมีการใช้สะพานไม้ กว้าง 1-2 เมตร ทำจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น ไม้โกงกาง ไม้แสม เป็นต้น ส่วนกลุ่มเรือนที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ดอน ชาวบ้านใช้ทางเดินขนาด 2 เมตร มีลักษณะแทรกไปตามกลุ่มบ้านเรือน ทำให้ชาวบ้านสามารถไปมาหาสู่ติดต่อกันได้สะดวก สะท้อนถึงความสัมพันธ์แบบเครือญาติของชาวมุสลิม

ภาพที่ 3.30 รูปแบบเส้นทางสัญจรของชุมชนคลองกำ

ชาวบ้านมีการใช้พรรณไม้ชายเลน 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) เก็บรักษาต้นไม้ใหญ่ที่พื้นที่ เช่น ต้นแสม เพื่อให้ร่มเงา 2) เก็บรักษาแนวป่าโกงกางข้างหลังเรือน เพื่อทำหน้าที่เป็นกำแพงกันลมพายุ 3) ใช้ป่าชายเลนทำหน้าที่เสมือนเขื่อนธรรมชาติในการป้องกันการพังทลายของดิน โดยใช้ร่วมกับการปักไม้ไผ่ชะลอกคลื่น เพื่อประสิทธิผลในการป้องกันการกัดเซาะภาพรวม 4) ใช้เป็นแนวเขตที่ดินหรือแนวนำสายตาตามทางเดิน เช่น ต้นแสมมีลักษณะทรงพุ่มแน่น ชาวบ้านมีการปรับแต่งทรงพุ่มและความสูงเพื่อนำมาปรับใช้ในงานภูมิทัศน์ เช่น ความสูง 0.40 เมตร ใช้เป็นแนวเขตที่ดิน ความสูง 0.80 เมตร ใช้เป็นแนวนำสายตาตามทางเดิน เป็นต้น

ภาพที่ 3.31 การใช้พืชพรรณของชุมชนคลองกำ

3.2.1.4 ชุมชนคลองทับไม้ หมู่ที่ 6 บ้านแหลมโพธิ์ ตำบลไสไทย

ชุมชนคลองทับไม้ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 6 ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองกระบี่ไปทางทิศใต้ประมาณ 15 กิโลเมตร อาณาเขตของพื้นที่ ได้แก่ ทิศเหนือติดกับตำบลปากน้ำ ทิศใต้ติดกับทะเลอันดามัน ทิศตะวันออกติดกับปากแม่น้ำกระบี่ ทิศตะวันตกติดกับคลองจิหลาด มีพื้นที่ทั้งหมด 2,500 ไร่ ประกอบด้วย พื้นที่ป่าชายเลน 785 ไร่ ประชากรทั้งหมด 948 คน ประกอบด้วย จำนวนครัวเรือน 237 ครัวเรือน ชาย 643 คน หญิง 305 คน ชาวบ้านนับถือศาสนาอิสลาม 90% และศาสนาพุทธ 10% ชาวบ้านทำประมงพื้นบ้านเป็นหลัก

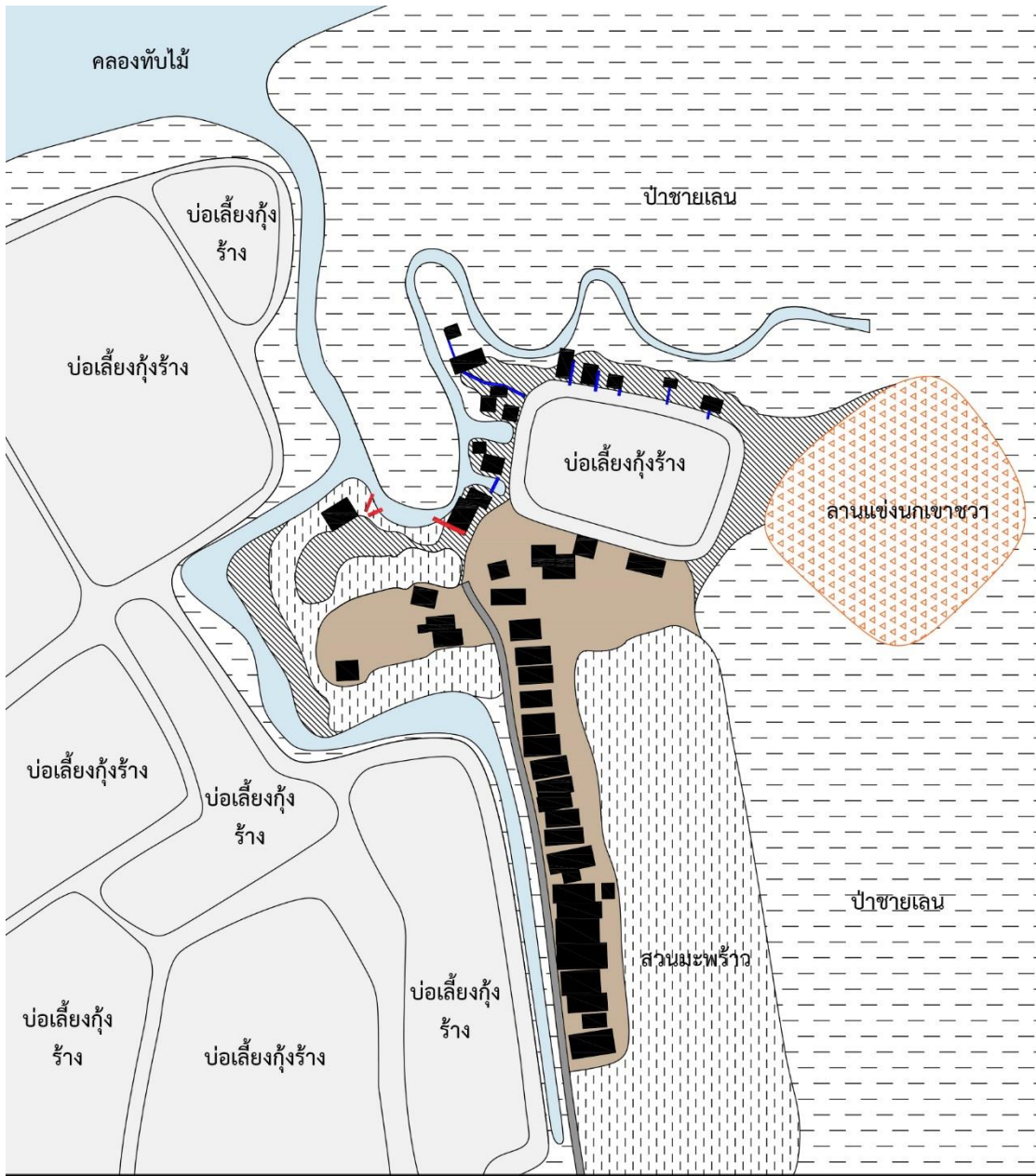
การตั้งถิ่นฐานของชุมชนคลองทับไม้เกิดขึ้นประมาณ พ.ศ.2400 บรรพบุรุษของชุมชนเป็นมุสลิมเดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานจากประเทศมาเลเซีย โดยตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ตำบลไสไทยเพื่อทำประมงพื้นบ้าน เนื่องจากข้อได้เปรียบของตำแหน่งที่ตั้ง ได้แก่ ความสะดวกในการติดต่อค้าขายกับชุมชนต่างๆในเมืองกระบี่แห่งใหม่ และความสามารถในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ทำประมงพื้นบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁴⁶

ชุมชนคลองทับไม้ ประกอบด้วย กลุ่มเรือดั้งเดิมที่มีอายุมากกว่า 50 ปี ชาวบ้านมีการวางเรือเกะตัวเป็นแนวยาวตามคลองทับไม้และหันหน้าสู่คลองทับไม้ ประกอบด้วยจำนวนครัวเรือน 15 หลัง มีการเปิดพื้นที่ว่างโดยรอบอาคารเพื่อตั้งลมเข้าสู่พื้นที่ และมีการทำร่องดินระบายน้ำแบบเปิดรอบเรือ เพื่อความสามารถในการระบายน้ำออกจากพื้นที่ และประกอบอาชีพทำประมงพื้นบ้านเป็นหลัก

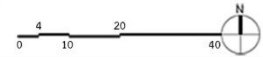
ถัดมาเป็นกลุ่มเรือขยายมีอายุระหว่าง 30-50 ปี ประกอบด้วยกลุ่มเรือลูกหลานที่ขยายตัวมาจากเรือต้นตระกูล โดยพบว่าเรือลูกหลานเหล่านี้ไม่สามารถปลูกในพื้นที่เดิมได้ เนื่องจากพื้นที่ที่สามารถรับน้ำหนักเรือได้มีจำนวนจำกัด ดังนั้นจึงต้องย้ายมาปลูกเรือบนพื้นที่ดอนในลักษณะกระจุกตัว

ปัจจุบันมีกลุ่มเรือสมัยใหม่เกิดขึ้น (มีอายุน้อยกว่า 30 ปี) ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นเข้ามาประกอบอาชีพรับจ้าง มีการปลูกเรือเกะตัวเป็นแนวยาวตามถนนที่ตัดผ่าน ดังแสดงขอบเขตชุมชนคลองทับไม้ในภาพที่ 3.32

⁴⁶ สัมภาษณ์ สวาท นาวาสมุทร, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 16 กันยายน 2558.

แผนที่ 3.8 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนคลองทับไม้
ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2558

สัญลักษณ์

เรือนพักอาศัย	พื้นที่ดินเลน
ท่าเรือ	พื้นที่ดอน
ทางสัญจรเข้าสู่ตัวบ้าน	ลานแข่งนกเขาชวา

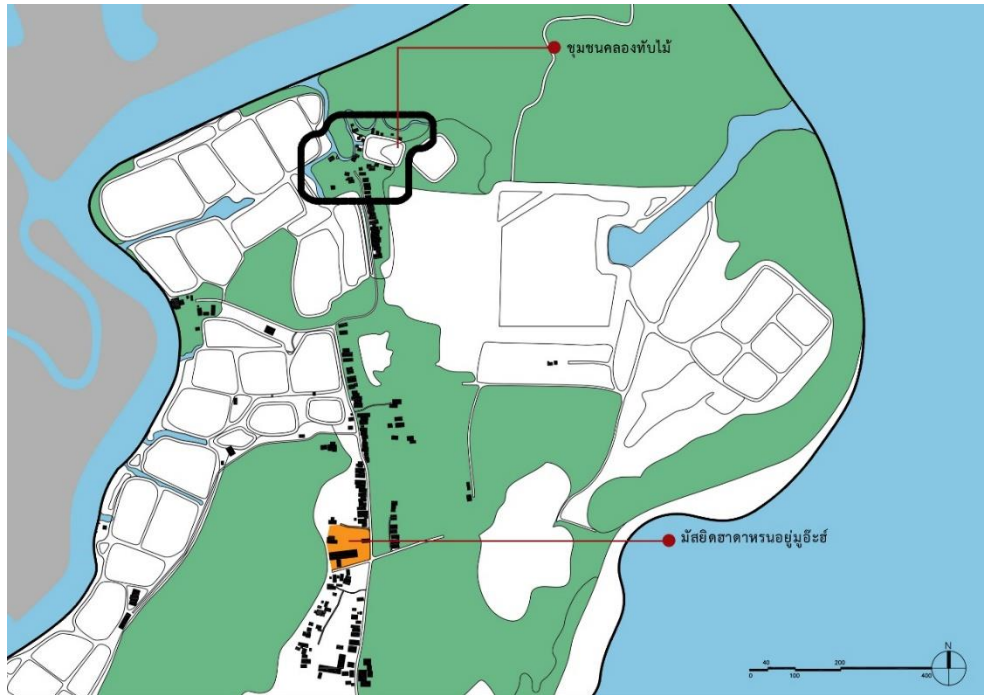
ภาพที่ 3.32 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนคลองทับไม้

กลุ่มเรือนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกเสาสูงประมาณ 2 เมตรเนื่องจากระดับน้ำท่วมสูงสุดประมาณ 1-1.5 เมตร ปัจจุบันชาวบ้านมีการใช้วัสดุสมัยใหม่แทนวัสดุท้องถิ่น เช่น ใช้เสาคอนกรีตสำเร็จรูปแทนเสาไม้ ใช้หลังคาหน้าจั่วที่มีความลาดชันน้อยและมุงด้วยกระเบื้องลอนหรือสังกะสีแทนจาก เพื่อความคงทน เช่นเดียวกับชุมชนอื่นในพื้นที่ศึกษา

ภาพที่ 3.33 แสดงการจัดกลุ่มและวางทิศทางของอาคารของชุมชนคลองทับไม้

พื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ประกอบด้วย 1) มัสยิดฮาดาทรนอยู่มุฮัมมัดฮ์ตั้งอยู่บนพื้นที่ดอนบริเวณจุดตัดของถนนหลักของชุมชนหมู่ที่ 6 และชุมชนคลองทับไม้ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนและอยู่ในตำแหน่งที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่ายเพื่อประกอบพิธีทางศาสนาอิสลาม พื้นที่โดยรอบเป็นที่ตั้งของโรงเรียนสอนศาสนา บ้านของครูสอนศาสนา และผู้นำชุมชน

ภาพที่ 3.34 แผนที่แสดงตำแหน่งมัสยิดฮาดิรอนอยู่มูฮัมมัดฮะฮ์

ภาพที่ 3.35 มัสยิดฮาดิรอนอยู่มูฮัมมัดฮะฮ์

2) ลานโล่งของชุมชน โดยชาวบ้านมีการรักษาพื้นที่ว่างให้มีลักษณะโล่งเตียน เพื่อใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับทำกิจกรรมต่างๆของชุมชน เช่น ลานพักผ่อน ลานสำหรับทำประมงพื้นบ้าน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการรักษาต้นไม้ใหญ่ เพื่อให้ร่มเงาแก่พื้นที่

ภาพที่ 3.36 การรักษาลานโล่งของชุมชนให้มีลักษณะโล่งเตียน

3) ลานแข่งนกเขาชาวตั้งอยู่ทางทิศเหนือของชุมชน มีเนื้อที่ประมาณ 3 ไร่ มีลักษณะเป็นพื้นที่ต่ำสุดของชุมชนและเป็นพื้นที่รับลม ชาวบ้านใช้เป็นสถานที่แข่งนกเขาชาวในฤดูแล้ง และใช้เป็นพื้นที่รับน้ำของชุมชนในฤดูมรสุม

ภาพที่ 3.37 ลานแข่งนกเขาชาวของชุมชนคลองทับไม้

ทางสัญจรของชุมชน ประกอบด้วย 1) ถนนสายหลัก มีลักษณะเป็นถนนคสล.กว้าง 3 เมตร 2) ทางเดินเท้าใช้สัญจรระหว่างบริเวณบ้านมีความคล้ายคลึงกับชุมชนคลองประสงค์และชุมชนคลองกำ เนื่องจากดินส่วนใหญ่เป็นดินเลนและมีน้ำท่วมถึง ชาวบ้านมีการใช้สะพานไม้ กว้าง 1-2 เมตร ทำจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น ไม้โกงกาง ไม้แสม เป็นต้น ส่วนกลุ่มเรือนที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ดอน ชาวบ้านใช้ทางเดินขนาด 2 เมตร มีลักษณะแทรกไปตามกลุ่มบ้านเรือน ทำให้ชาวบ้านสามารถไปมาหาสู่ติดต่อกันได้สะดวก สะท้อนถึงความสัมพันธ์แบบเครือญาติของชาวมุสลิม

ภาพที่ 3.38 รูปแบบเส้นทางสัญจรของชุมชนคลองทับไม้

ชาวบ้านมีการใช้พรรณไม้ชายเลน 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) เก็บรักษาต้นไม้ใหญ่ที่พื้นที่ เช่น ต้นแสม เพื่อให้ร่มเงา 2) เก็บรักษาแนวป่าโกงกางข้างหลังเรือน เพื่อทำหน้าที่เป็นกำแพงกันลมพายุ 3) ใช้ป่าชายเลนทำหน้าที่เสมือนเขื่อนธรรมชาติในการป้องกันการพังทลายของดิน โดยใช้ร่วมกับการปักไม้ไผ่ชะลอคลื่น เพื่อประสิทธิผลในการป้องกันการกัดเซาะภาพรวม 4) ใช้เป็นแนวเขตที่ดินหรือแนวนำสายตามทางเดิน เช่น ต้นแสมมีลักษณะทรงพุ่มแน่น ชาวบ้านมีการปรับแต่งทรงพุ่มและความสูงเพื่อนำมาปรับใช้ในงานภูมิทัศน์ เช่น ความสูง 0.40 เมตร ใช้เป็นแนวเขตที่ดิน ความสูง 0.80 เมตร ใช้เป็นแนวนำสายตามทางเดิน เป็นต้น

ภาพที่ 3.39 การใช้พืชพรรณของชุมชนคลองทับไม้

3.2.2 พื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่

3.2.2.1 ชุมชนท่าเล หมู่ที่ 1 บ้านเกาะกลาง ตำบลคลองประสงค์

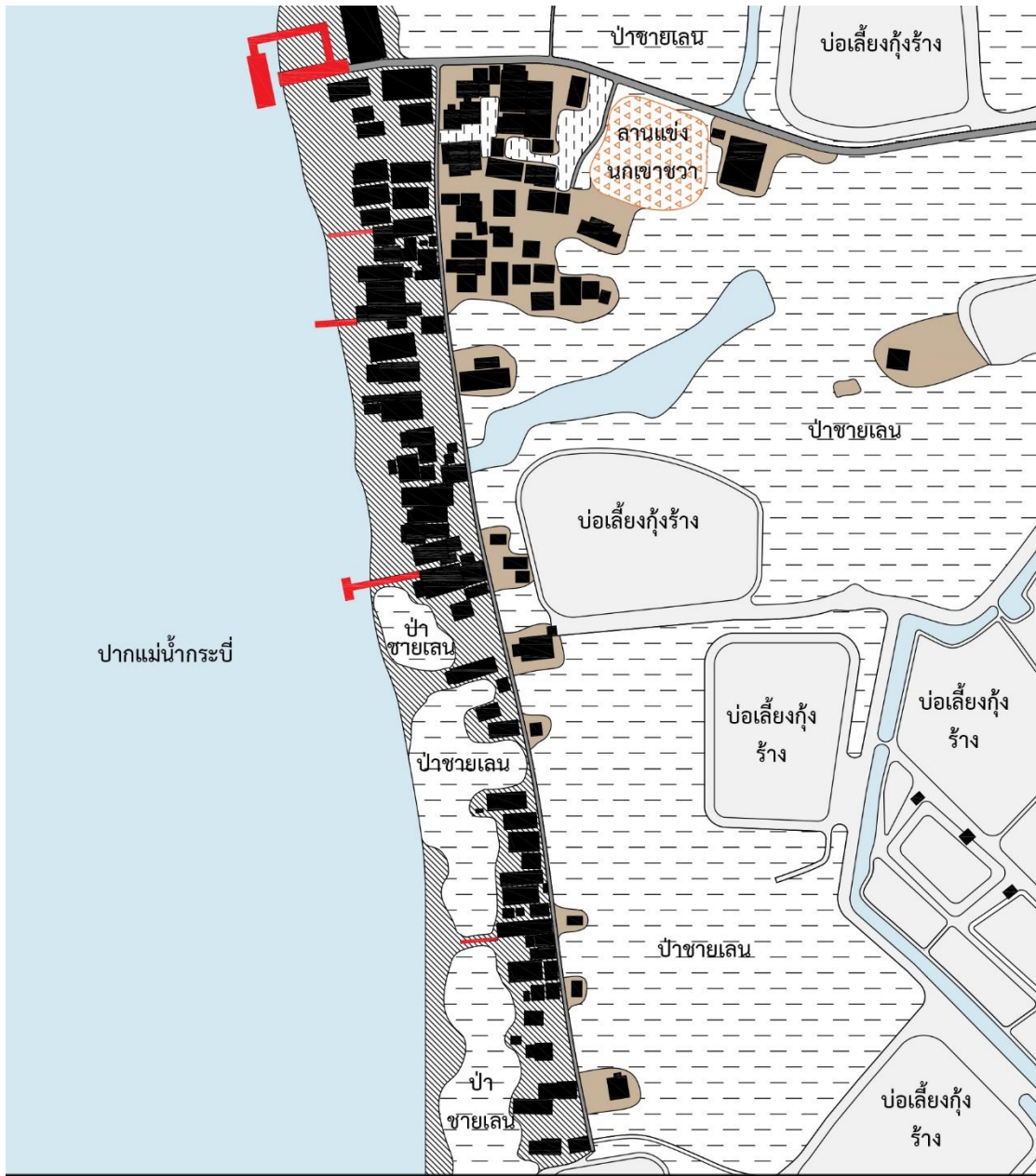
ชุมชนท่าเลมีการก่อตั้งชุมชนเมื่อประมาณ พ.ศ.2425 โดยเป็นชุมชนขยายของชุมชนท่าหิน เนื่องจากขณะนั้นชุมชนท่าหินมีจำนวนครัวเรือนมากกว่าที่เกณฑ์ของชุมชนกำหนดไว้ หากมีการปลูกเรือนริมคลองเกาะกลางเพิ่ม จะส่งผลกระทบต่อให้ระบบนิเวศชายฝั่งเกิดความเสื่อมโทรมได้ จึงมีการย้ายชุมชนจากพื้นที่ริมคลองเกาะกลางมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ใหม่ คือ บริเวณปากแม่น้ำกระบี่ ชาวบ้านมีการเรียกชื่อชุมชนตามตำแหน่งที่ตั้งว่า “ชุมชนท่าเล” เนื่องจากพื้นที่แห่งนี้ตั้งอยู่ในตำแหน่งใกล้ทะเลมากกว่าพื้นที่ริมคลองเกาะกลาง⁴⁷

ชุมชนท่าเล ประกอบด้วย กลุ่มเรือนดั้งเดิมที่มีอายุมากกว่า 50 ปี ชาวบ้านมีการวางเรือนเกาะตัวเป็นแนวยาวตามปากแม่น้ำกระบี่และหันหน้าออกสู่ปากแม่น้ำกระบี่ ประกอบด้วยเรือนต้นตระกูล 22 หลัง เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้ได้รับผลกระทบจากคลื่นลม ชาวบ้านจึงต้องเว้นระยะถอยร่นจากชายฝั่งทะเล ประมาณ 200-300 เมตร เพื่อเก็บรักษาแนวป่าชายเลน ทำหน้าที่เป็นแนวป้องกันคลื่นลมและพายุในฤดูมรสุม ชาวบ้านประกอบอาชีพทำประมงพื้นบ้านเป็นหลัก

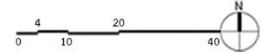
ถัดมาเป็นกลุ่มเรือนขยายที่มีอายุระหว่าง 30-50 ปี ประกอบด้วยกลุ่มเรือนลูกหลานที่ขยายตัวมาจากเรือนต้นตระกูล โดยพบว่าเรือนลูกหลานเหล่านี้ไม่สามารถปลูกในพื้นที่เดิมได้ เนื่องจากพื้นที่ที่สามารถรับน้ำหนักเรือนได้มีจำนวนจำกัดเช่นเดียวกับชุมชนท่าหินและชุมชนคลองทับไม้ ดังนั้นจึงต้องย้ายมาปลูกเรือนบนพื้นที่ดอนในลักษณะกระจุกตัว

ปัจจุบันมีกลุ่มเรือนสมัยใหม่เกิดขึ้นโดยมีอายุน้อยกว่า 30 ปี ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นเข้ามาประกอบอาชีพรับจ้าง มีการปลูกเรือนในลักษณะกระจุกตัวบนพื้นที่ดอนด้านใน ดังแสดงขอบเขตชุมชนท่าเลในภาพที่ 3.40

⁴⁷ สัมภาษณ์ สัญชัย เกาะกลาง, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 15 กันยายน 2558.

แผนที่ 3.9 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนท่าเล
ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2558

สัญลักษณ์

เรือนพักอาศัย	พื้นที่ดินเลน
ท่าเรือ	พื้นที่ดอน
	ลานแข่งนกเขาชวา

ภาพที่ 3.40 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนท่าเล

กลุ่มเรือนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกเสาสูงประมาณ 3 เมตร เนื่องจากระดับน้ำขึ้นสูงสุดประมาณ 2-3 เมตร ชาวบ้านมีการใช้วัสดุสมัยใหม่แทนวัสดุท้องถิ่น เพื่อความคงทน เช่น ใช้เสาคอนกรีตสำเร็จรูปแทนเสาไม้ ใช้หลังคาหน้าจั่วที่มีความลาดชันน้อยและมุงด้วยกระเบื้องลอนหรือสังกะสีแทนจาก

ภาพที่ 3.41 การจัดกลุ่มและวางทิศทางของกลุ่มเรือนของชุมชนท่าเล

พื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ประกอบด้วย 1) มัสยิดบ้านเกาะกลาง เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนท่าหินและชุมชนท่าเล ส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกัน จึงมีการใช้มัสยิดร่วมกัน

2) ลานโล่งของชุมชน เกิดจากชาวบ้านรักษาลานโล่งให้มีลักษณะโล่งเตียน สำหรับเป็นพื้นที่เอนกประสงค์สำหรับทำกิจกรรมต่างๆของชุมชน เช่น ลานพักผ่อน ลานสำหรับทำประมงพื้นบ้าน เป็นต้น

ภาพที่ 3.42 การรักษาลานโล่งของชุมชนให้มีลักษณะโล่งเตียน

3) ลานแข่งนกเขาชวาที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของชุมชน มีเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ชาวบ้านใช้เป็นสถานที่แข่งนกเขาชวาในฤดูแล้ง และใช้เป็นพื้นที่รับน้ำของชุมชนในฤดูมรสุม เนื่องจากมีลักษณะเป็นพื้นที่ต่ำสุดของชุมชน

ภาพที่ 3.43 ลานแข่งนกเขาชวาชุมชนท่าเล

ทางสัญจรของชุมชน ได้แก่ 1) ถนนสายหลัก มีลักษณะเป็นถนนคสล.กว้าง 3 เมตร ทำหน้าที่เชื่อมระหว่างชุมชนท่าเลกับชุมชนท่าหิน 2) ทางเดินเท้าใช้สัญจรระหว่างบริเวณบ้าน มีลักษณะเป็นทางเดินขนาด 2 เมตร แยกจากทางเดินหลักและแทรกไปตามกลุ่มบ้านเรือน

ภาพที่ 3.44 รูปแบบเส้นทางสัญจรของชุมชนท่าเล

ชาวบ้านมีการใช้พรรณไม้ชายเลน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) เก็บรักษาต้นไม้ใหญ่ที่พื้นที่ เช่น ต้นแสม เพื่อให้ร่มเงา 2) เก็บรักษาแนวป่าโกงกางข้างหลังเรือน เพื่อทำหน้าที่เป็นกำแพงกันลมพายุ 3) ใช้ป่าชายเลนทำหน้าที่เสมือนเขื่อนธรรมชาติในการป้องกันการพังทลายของดิน โดยใช้ร่วมกับการปักไม้ไผ่ชะลอคลื่น เพื่อประสิทธิผลในการป้องกันการกัดเซาะภาพรวม

ภาพที่ 3.45 การใช้พืชพรรณของชุมชนท่าเล

3.2.3 พื้นที่ชายฝั่งทะเล

3.2.3.1 ชุมชนชายเล หมู่ที่ 2 บ้านคลองประสงค์ ตำบลคลองประสงค์

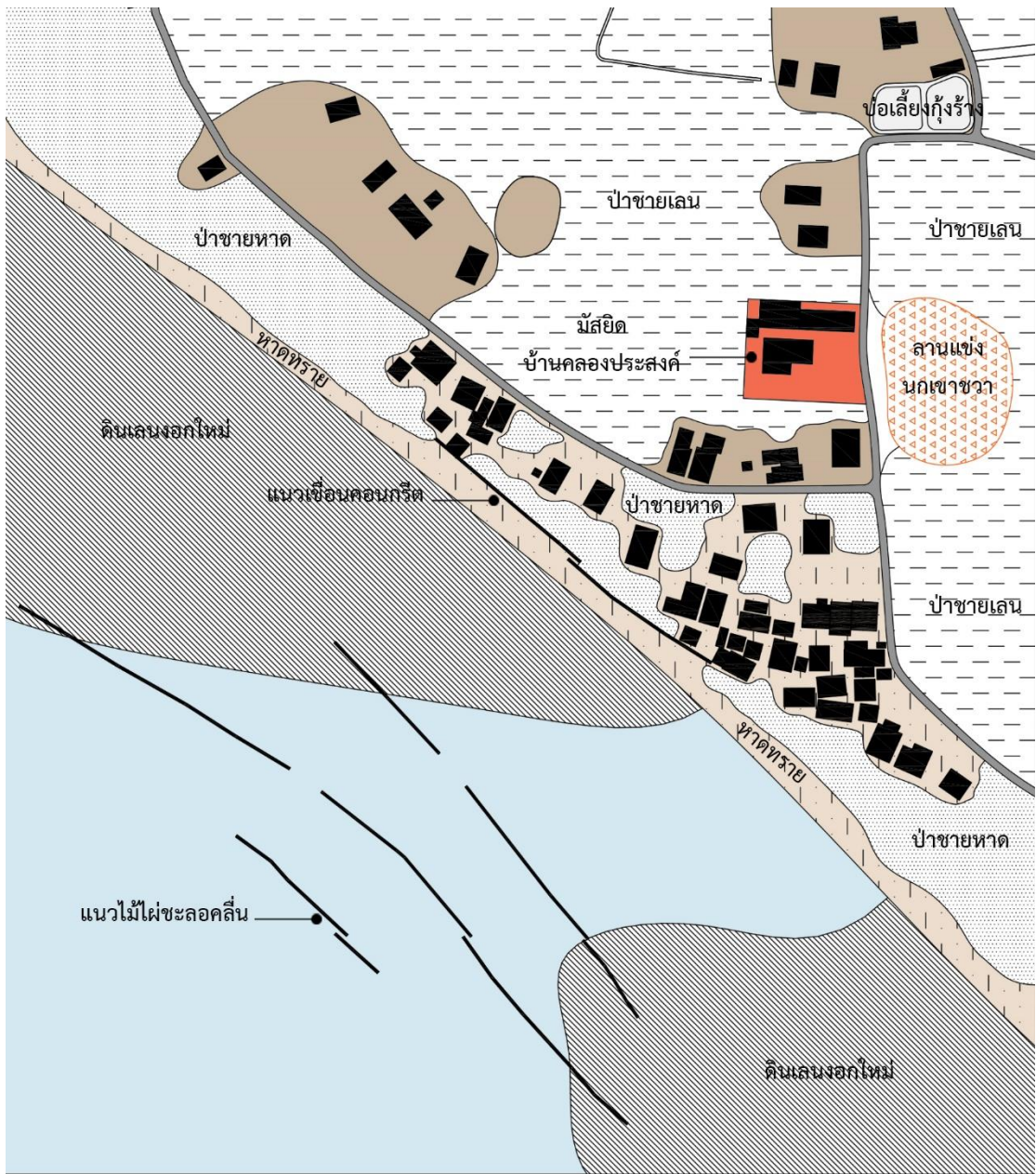
ชุมชนชายเลมีการก่อตั้งชุมชนเมื่อประมาณ พ.ศ.2450 โดยเป็นชุมชนขยายของชุมชนคลองประสงค์ เนื่องจากขณะนั้นชุมชนคลองประสงค์มีจำนวนครัวเรือนมากกว่าที่เกณฑ์ของชุมชนกำหนดไว้ หากมีการปลูกเรือนริมคลองประสงค์เพิ่ม จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศชายฝั่งเกิดความเสื่อมโทรมได้ จึงมีการย้ายชุมชนจากพื้นที่ริมคลองประสงค์มาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ใหม่ คือ บริเวณชายฝั่งทะเลอันดามัน ชาวบ้านมีการเรียกชื่อชุมชนตามตำแหน่งที่ตั้งว่า “ชุมชนชายเล”⁴⁸

ชุมชนชายเล ประกอบด้วย กลุ่มเรือนดั้งเดิมที่มีอายุมากกว่า 50 ปี เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้ได้รับผลกระทบจากคลื่นลมอย่างมากโดยเฉพาะในฤดูมรสุม ชาวบ้านจึงต้องเว้นระยะถอยร่นจากชายฝั่งทะเลประมาณ 500-800 เมตร เพื่อเก็บรักษาแนวป่าชายเลนและแนวป่าชายหาด ทำหน้าที่เป็นแนวป้องกันคลื่นลมและพายุ และมีการวางกลุ่มเรือนแบบกระจุกตัวบนพื้นที่ดอนชายฝั่งทะเลซึ่งไม่ใช่บริเวณที่น้ำท่วมถึง ชาวบ้านประกอบอาชีพทำประมงพื้นบ้านเป็นหลัก

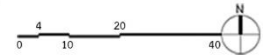
ถัดมาเป็นกลุ่มเรือนขยายที่มีอายุระหว่าง 30-50 ปี มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบกระจุกตัวถัดมาจากชุมชนดั้งเดิม ชาวบ้านประกอบอาชีพทำเกษตรกรรม (ทำนา)

ในปัจจุบันพบกลุ่มเรือนสมัยใหม่โดยมีอายุน้อยกว่า 30 ปี ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นเข้ามาประกอบอาชีพรับจ้าง มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแบบเกาะตัวเป็นแนวยาวตามถนนที่ตัดผ่าน ดังแสดงขอบเขตชุมชนท่าเลในภาพที่ 3.46

⁴⁸ สัมภาษณ์ เอกพจน์ เจ๊ะมูล, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระปี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 14 กันยายน 2558.

แผนที่ 3.10 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนชายเล
ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2558

สัญลักษณ์

■ เรือนพักอาศัย

▨ พื้นที่ดินเลน

■ พื้นที่ดอน

▨ ลานแข่งนกเขาชวา

ภาพที่ 3.46 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนท่าเล

กลุ่มเรือนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกเสาสูงประมาณ 3 เมตร เนื่องจากระดับน้ำท่วมสูงสุดประมาณ 2-2.5 เมตร ชาวบ้านมีการใช้วัสดุสมัยใหม่แทนวัสดุท้องถิ่น เพื่อความคงทน

ภาพที่ 3.47 การจัดกลุ่มและวางทิศทางของอาคารของชุมชนชายเล

พื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ประกอบด้วย 1) มัสยิดบ้านคลองประสงค์ตั้งอยู่บนพื้นที่ดอน บริเวณจุดตัดของถนนหลักซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนและอยู่ในตำแหน่งที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เพื่อประกอบพิธีทางศาสนาอิสลาม พื้นที่โดยรอบเป็นที่ตั้งของโรงเรียนสอนศาสนา บ้านของครูสอนศาสนา และผู้นำชุมชน

2) ลานโล่งของชุมชน โดยชาวบ้านรักษาให้มีลักษณะโล่งเตียน สำหรับเป็นพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับทำกิจกรรมต่างๆของชุมชน เช่น ลานพักผ่อน ลานสำหรับทำประมงพื้นบ้าน เป็นต้น

ภาพที่ 3.48 การรักษาลานโล่งของชุมชนให้มีลักษณะโล่งเตียน

3) ลานแข่งนกเขาชาวตั้งอยู่ทางทิศเหนือของชุมชน ตรงข้ามกับมัสยิดบ้านคลองประสงค์ มีเนื้อที่ประมาณ 1.5 ไร่ มีลักษณะเป็นพื้นที่ต่ำสุดของชุมชนและเป็นพื้นที่รับลม ชาวบ้านใช้เป็นสถานที่แข่งนกเขาชาวในฤดูแล้ง และใช้เป็นพื้นที่รับน้ำของชุมชนในฤดูมรสุม

ภาพที่ 3.49 ลานแข่งนกเขาชาวของชุมชนชายเล

ทางสัญจรของชุมชน ได้แก่ 1) ถนนสายหลัก มีลักษณะเป็นถนนคสล.กว้าง 3 เมตร ทำหน้าที่เชื่อมระหว่างชุมชนคลองประสงค์กับชุมชนชายเล 2) ทางเดินเท้าใช้สัญจรระหว่างบริเวณบ้าน มีลักษณะเป็นทางเดินขนาด 1-2 เมตร แยกจากทางเดินหลักและแทรกไปตามกลุ่มบ้านเรือน ทำให้ชาวบ้านสามารถไปมาหาสู่ติดต่อกันได้สะดวก ปัจจุบันชาวบ้านยังรักษาให้เป็นพื้นดินเลนอัดแน่น โดยน้ำสามารถซึมผ่านได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 3.50 รูปแบบเส้นทางสัญจรของชุมชนชายเล

ชาวบ้านมีการใช้พรรณไม้ชายเลน ได้แก่ ต้นแสม ต้นโกงกาง ทำหน้าเป็นต้นไม้ให้ร่มเงาและ
เป็นกำแพงกันลมพายุ

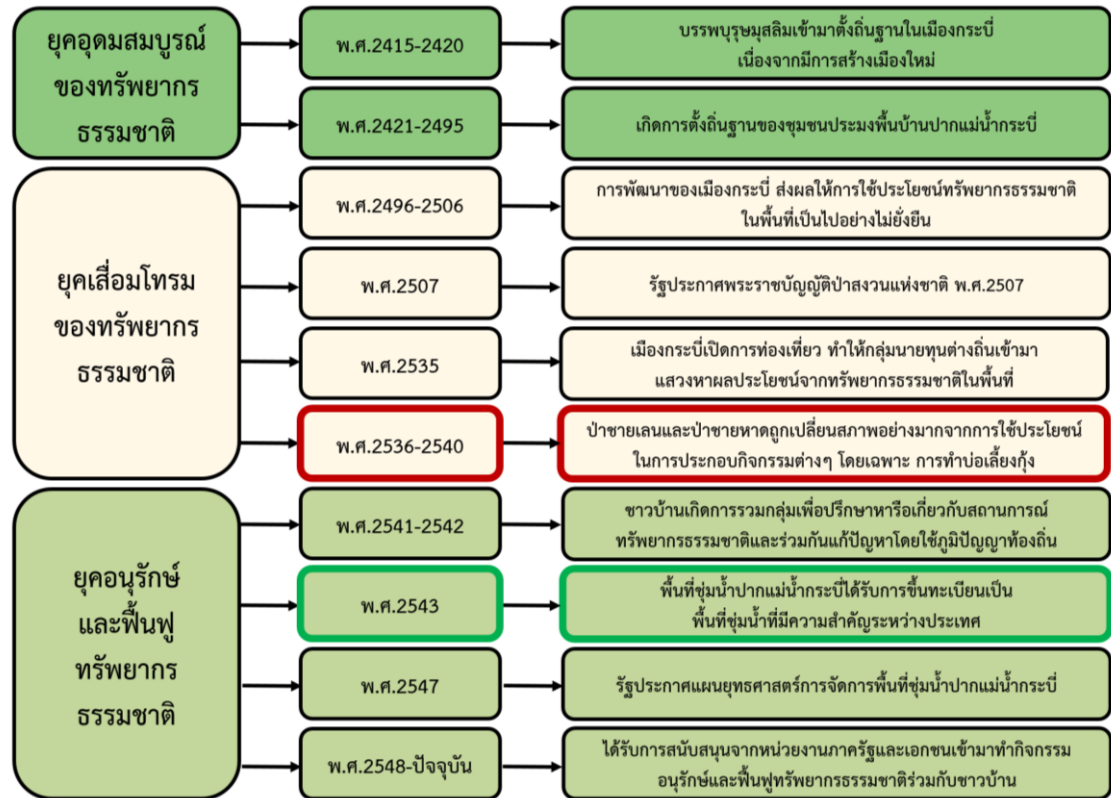

ภาพที่ 3.51 การใช้พืชพรรณของชุมชนชายเล

3.3 การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่มีต่อภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่

การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่มีต่อภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ตั้งแต่ พ.ศ.2415-พ.ศ.2558 สามารถแบ่งออกได้ 3 ช่วงเวลา ดังแสดงในภาพที่ 3.55

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 3.52 การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่มีต่อภูมิทัศน์ชุมชน พ.ศ.2415-พ.ศ.2558

3.3.1 ยุคอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ก่อน พ.ศ.2536

ในอดีตทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ศึกษามีความอุดมสมบูรณ์อย่างมากและจำนวนบ้านเรือนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อทำประมงพื้นบ้านมีเพียงไม่กี่หลัง ส่งผลให้การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในอดีตนั้นเป็นไปในลักษณะที่มีความสมดุลระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ เนื่องจากการทำประมงพื้นบ้านของชุมชนเป็นการทำงานร่วมกับธรรมชาติที่ต้องอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก หากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เกิดความเสื่อมโทรมชาวบ้านจะไม่สามารถจับสัตว์น้ำได้ ดังนั้นชาวบ้านจำเป็นต้องคิดหาวิธีเพื่อจัดการและดูแลรักษาให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งวิธีการเหล่านี้ได้กลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการสืบทอดกันมา

3.3.2 ยุคเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ พ.ศ. 2536-2542

ในปี พ.ศ.2536-2542 ผลกระทบจากการพัฒนาของเมือง ได้แก่ การขยายขอบเขตเมือง การท่องเที่ยว และการเพาะเลี้ยงชายฝั่งโดยเฉพาะการทำนากุ้ง ส่งผลให้สภาพแวดล้อมในพื้นที่เกิดปัญหาทางด้านกายภาพ เช่น การกัดเซาะพังทลายของชายฝั่ง ลมพายุมีความรุนแรง น้ำท่วมขังนอกฤดูกาล การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์จากการพัฒนาด้านกายภาพ เป็นต้น ชาวบ้านต้องประสบปัญหาของการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านโดยเฉพาะด้านกายภาพและด้านสังคม ส่งผลให้ชุมชนเหล่านี้มีจำนวนลดน้อยลง เนื่องจากประสบปัญหาความยากลำบากในการดำรงชีวิต นำไปสู่การย้ายถิ่นฐาน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและอาชีพ ปัญหาการคุกคามของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ สามารถสรุปได้ดังนี้

3.3.2.1 การคุกคามโดยภัยพิบัติทางธรรมชาติ

พื้นที่ศึกษาต้องเผชิญกับสภาพคลื่นและลมโดยตรงจากทะเลอันดามันที่มีความรุนแรงรวมทั้งแนวป่าชายเลนที่มีจำนวนลดลงในปัจจุบัน จึงไม่อาจต้านทานกระแสคลื่นและลมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมนอกฤดูกาลและปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง จากการสำรวจพบว่าความพยายามในการชะลออัตราการกัดเซาะพังทลายของดินตามแม่น้ำลำคลองและชายฝั่งทะเลของหน่วยงานรัฐ ที่เลือกใช้วิธีการสร้างเขื่อนคอนกรีตซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่ได้สอดคล้องกับสภาพดินเลน จึงทำให้ต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเป็นอย่างมากในการแก้ปัญหาที่ไม่ได้ผล มีหลายกรณีที่เขื่อนคอนกรีตต้องพังทลายลงในที่สุด

ตารางที่ 3.1 แสดงการชะลออัตราการกัดเซาะพังทลายของดินในพื้นที่ศึกษา

ลำดับ	พื้นที่ศึกษา	วิธีการชะลออัตราการกัดเซาะพังทลายของดินตามแม่น้ำลำคลองและชายฝั่งทะเล		หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	ระยะเวลา
		การสร้างเขื่อนคอนกรีต	การปักไม้ไผ่เป็นกำแพงกันคลื่น		
1.	หมู่ที่ 1 บ้านเกาะกลาง				
	พื้นที่ทำดิน			หน่วยงานราชการท้องถิ่น	20 ปี
	พื้นที่ทำเล			หน่วยงานราชการท้องถิ่น	20 ปี
				สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและชายฝั่งทะเล ร่วมกับชาวบ้าน	5-6 ปี
2.	หมู่ที่ 2 บ้านคลองประสงค์				
	พื้นที่คลองประสงค์			สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและชายฝั่งทะเล ร่วมกับชาวบ้าน	5-6 ปี
	พื้นที่ชายฝั่งทะเล			หน่วยงานราชการท้องถิ่น	20 ปี
3.	หมู่ที่ 3 บ้านคลองกำ				
	พื้นที่คลองกำ			หน่วยงานราชการท้องถิ่น	20 ปี
	พื้นที่แหลมขาม			สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและชายฝั่งทะเล ร่วมกับชาวบ้าน	5-6 ปี
4.	หมู่ที่ 6 บ้านแหลมโพธิ์				
	พื้นที่คลองทับไม้	-	-	ยังไม่มีกระดำเนินการ	-

ที่มา : จากการสำรวจและการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย , ตุลาคม 2558

ภาพที่ 3.53 การสร้างเขื่อนคอนกรีต

ภาพที่ 3.54 การปักไม้ไผ่เป็นกำแพงกันคลื่น

3.3.2.2 การคุกคามโดยกิจกรรมของมนุษย์

ปัญหาการคุกคามของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ในสถานการณ์ปัจจุบัน ส่วนใหญ่เกิดจากการขาดความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำโดยรวม ประชาชนทั่วไปและองค์กรที่เกี่ยวข้องยังขาดความเข้าใจต่อความสำคัญทางเศรษฐกิจที่แท้จริงของพื้นที่ชุ่มน้ำ ทำให้มีการบุกรุกทำลายและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่หลากหลาย ความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐเอกชน ชุมชนท้องถิ่น ได้ส่งผลกระทบต่อความเสื่อมโทรม การลดลงและสูญหายของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่อย่างต่อเนื่อง สามารถสรุป ได้ดังนี้

1) ปัญหาความขัดแย้งของการใช้ประโยชน์ที่ดิน เกิดจากขาดการวางแผนการใช้ที่ดินที่เหมาะสมและขาดการบังคับใช้ โดยพบว่าผังเมืองรวมเมืองกระบี่ไม่ได้ครอบคลุมพื้นที่ศึกษา ทำให้เกิดการทับซ้อนกันของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและเกิดความขัดแย้งระหว่างพื้นที่อนุรักษ์กับพื้นที่สำหรับใช้สอยจนกลายเป็นปัญหาหลักของชุมชน

2) ปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ ในปี พ.ศ.2536-2540 การพัฒนาของเมือง ได้แก่ การขยายขอบเขตเมือง การท่องเที่ยว และการเพาะเลี้ยงชายฝั่งโดยเฉพาะการทำนากุ้ง ได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่เป็นวงกว้าง เนื่องจากกิจกรรมเหล่านี้ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ยั่งยืน คือใช้อย่างไม่ถูกวิธี ไม่เหมาะสม และไม่มี การควบคุม จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติส่งผลให้ระบบนิเวศมีความเสื่อมโทรม

3) ปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์จากการพัฒนาด้านกายภาพ ได้แก่ การสร้างถนน การสร้างระบบระบายน้ำ การก่อสร้างอาคาร และการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยส่วนใหญ่เป็นนโยบายการพัฒนาด้านกายภาพจากภาครัฐ ขั้นตอนการพัฒนาด้านกายภาพต้องมีการทำลายป่าชายเลนเดิมเพื่อเตรียมพื้นที่สำหรับการขยายถนนหรือการก่อสร้างอาคารต่างๆในพื้นที่ ทำให้จำนวนป่าชายเลนซึ่งควรกำหนดเป็นพื้นที่อนุรักษ์เพื่อเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำได้ลดลง ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศมีความเสื่อมโทรมและเกิดปัญหามลพิษในพื้นที่ศึกษา

4) ปัญหาการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนชาวบ้านต้องประสบปัญหาของการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านโดยเฉพาะด้านกายภาพและด้านสังคม ส่งผลให้ชุมชนเหล่านี้มีจำนวนลดน้อยลง เนื่องจากประสบปัญหาความยากลำบากในการดำรงชีวิตนำไปสู่การย้ายถิ่นฐาน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและอาชีพ ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกวิธีและการดูแลรักษาให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องไม่ได้รับการสืบทอด จากการสำรวจพบว่า คนรุ่นใหม่ในชุมชนเดิมและคนที่ย้ายเข้ามาใหม่ขาดความรู้ความเข้าใจและจิตสำนึกในการจัดการและรักษาระบบนิเวศ ดังนั้นจึงมีแนวโน้มที่ในอนาคตปัญหาด้านการทำลายทรัพยากรธรรมชาติด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือด้วยความตั้งใจจะมีความรุนแรงมากขึ้น

ภาพที่ 3.55 ปัญหาการคุกคามโดยกิจกรรมของมนุษย์

3.3.3 ยุคอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ พ.ศ. 2543-ปัจจุบัน

ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่ พ.ศ.2540 เป็นต้นมา ส่งผลให้สภาพแวดล้อมในพื้นที่เกิดปัญหาทางด้านกายภาพ เช่น ปัญหาการกัดเซาะพังทลายของชายฝั่งที่เกิดจากการคุกคามโดยภัยพิบัติทางธรรมชาติ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์จากการพัฒนาด้านกายภาพที่เกิดจากการคุกคามโดยกิจกรรมของมนุษย์ เป็นต้น ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ได้กลายเป็นแรงผลักดันสำคัญให้ชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มในปี พ.ศ.2541 เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับสถานการณ์การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้น ชาวบ้านทุกคนต่างเห็นพ้องต้องกันว่าควรมีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างยั่งยืน จึงช่วยกันหาวิธีการที่จะอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมที่เกิดปัญหาด้านกายภาพได้อย่างปลอดภัยและสามารถอาศัยอยู่ได้เป็นเวลานาน ชาวบ้านจึงนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติรวมทั้งสอดคล้องกับวิถีชีวิตมาปรับใช้ในชุมชน นำไปสู่การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมดังเช่นเหตุการณ์ที่ผ่านมาในอดีตและสามารถฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่จนได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศในปี พ.ศ.2543

การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านตั้งแต่ พ.ศ.2541-ปัจจุบันสามารถฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 แสดงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้าน

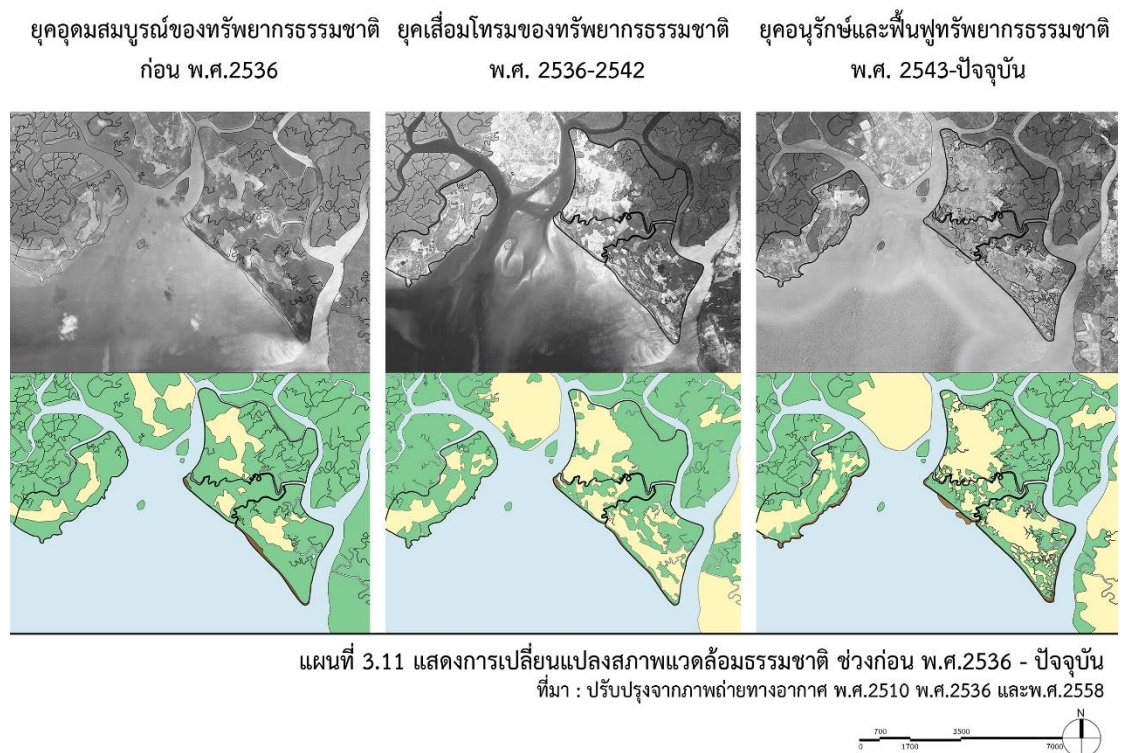
ช่วงเวลา	พื้นที่ป่าชายเลน (ไร่)	จำนวนเครือข่ายคูคลองที่มีการขึ้นทะเบียนของชุมชน (สาย)	ความหนาแน่นของปูดำ (ตัว/ตารางเมตร)
ยุคอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติก่อน พ.ศ. 2536	3,800	175	8-10
ยุคเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ พ.ศ. 2536-2542	3,132	88	น้อยกว่า 2-3
ยุคอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ พ.ศ. 2543	3,480	120	5-6

ที่มา : จากการสำรวจและการศึกษาข้อมูลจากอบต.คลองประสงค์และอบต.ไสไทย , 2558

การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ในช่วงก่อน พ.ศ. 2536 ตรงกับยุคอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วย พื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 3,800 ไร่ จำนวนเครือข่ายคูคลองที่มีการขึ้นทะเบียนของชุมชนจำนวน 175 สาย ชาวบ้านสามารถพบความหนาแน่นของปูดำ 8-10 ตัว/ตารางเมตร

ในปี พ.ศ.2536-2542 ตรงกับยุคเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ผลกระทบจากการพัฒนาของเมือง ได้แก่ การขยายขอบเขตเมือง การท่องเที่ยว และการเพาะเลี้ยงชายฝั่งโดยเฉพาะการทำนากุ้ง ส่งผลให้สภาพแวดล้อมธรรมชาติในพื้นที่เกิดความเสื่อมโทรม ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มีจำนวนลดลง พบว่า มีพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 3,132 ไร่ โดยลดลง 18% จากปี พ.ศ.2536 จำนวนเครือข่ายคูคลองที่มีการขึ้นทะเบียนของชุมชนจำนวน 88 สาย โดยลดลง 50% จากปี พ.ศ. 2536 ชาวบ้านสามารถพบความหนาแน่นของปูดำน้อยกว่า 2-3 ตัว/ตารางเมตร

พ.ศ. 2543 ตรงกับยุคอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยชาวบ้านมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า มีพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 3,480 ไร่ โดยเพิ่มขึ้น 10% จากปี พ.ศ.2542 จำนวนเครือข่ายคูคลองที่มีการขึ้นทะเบียนของชุมชนจำนวน 120 สาย โดยเพิ่มขึ้น 26% จากปี พ.ศ.2542 ชาวบ้านสามารถพบความหนาแน่นของปูดำ 5-6 ตัว/ตารางเมตร

สัญลักษณ์

พื้นที่ป่าชายเลน	พื้นที่ดินเลน
แหล่งน้ำธรรมชาติ	พื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ภาพที่ 3.56 แผนที่แสดงการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ช่วงก่อน พ.ศ.2536 - ปัจจุบัน

บทที่ 4

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่

เนื้อหาในบทนี้เป็นการศึกษาลักษณะทางสังคม ได้แก่ วิถีชีวิตการทำประมงพื้นบ้าน การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ความสัมพันธ์ในสังคม และระบบความเชื่อที่มีผลต่อภูมิทัศน์ชุมชนสามารถสรุปได้ดังนี้

4.1 วิถีชีวิตการทำประมงพื้นบ้าน

ก่อน พ.ศ.2410 บรรพบุรุษของชุมชนเป็นมุสลิมเดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานจากประเทศมาเลเซีย โดยตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ตำบลปากน้ำและตำบลไสไทยเพื่อทำประมงพื้นบ้าน ต่อมาเมื่อเมืองกระบี่ได้ย้ายที่ทำการเมืองจากบ้านหินขวางมาตั้งที่บ้านปากน้ำ ทำให้เกิดชุมชนต่างๆขึ้นในบริเวณริมแม่น้ำกระบี่และมีการติดต่อค้าขายกัน ได้แก่ ชุมชนจีน ชุมชนไทย ส่วนชุมชนไทย-มุสลิมซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ได้ย้ายถิ่นฐานจากพื้นที่ตำบลปากน้ำและตำบลไสไทยเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ศึกษา เนื่องจากข้อได้เปรียบของตำแหน่งที่ตั้ง ได้แก่ ความสะดวกในการติดต่อค้าขายกับชุมชนต่างๆในเมืองกระบี่แห่งใหม่ และความสามารถในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ทำประมงพื้นบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นับตั้งแต่ พ.ศ.2410 เป็นต้นมา ชุมชนไทย-มุสลิม มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการทำประมงพื้นบ้านในพื้นที่ชุมชนปากแม่น้ำกระบี่เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการทำประมงพื้นบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ชาวบ้านต้องอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดจากคนในครอบครัวหรือผู้อาวุโสในชุมชน ได้แก่ การเรียนรู้เสียงร้องของสัตว์น้ำ การสังเกตอุณหภูมิของน้ำ พฤติกรรมของสัตว์น้ำ และการเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ชาวบ้านนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เสมือนเป็นคู่มือในการทำงานร่วมกับธรรมชาติมาปรับใช้ในลักษณะของการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ และการปรับตัวเพื่อสามารถประกอบอาชีพในพื้นที่เป็นเวลายาวนาน ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน สามารถสรุปได้ดังนี้

4.1.1 พื้นที่ริมคลองและแพรก

พื้นที่ริมคลองและแพรก ประกอบด้วย ลำน้ำที่ถัดลึกเข้าไปจากปากแม่น้ำกระบี่ มีความคดเคี้ยว กว้างประมาณ 6 เมตร ดินมีลักษณะเป็นดินเลนที่เกิดจากตะกอนละเอียดของโคลน ค่าความเค็มของดินและน้ำในบริเวณนี้มีน้อยกว่าพื้นที่ใกล้ทะเล เนื่องจากได้รับอิทธิพลกระแสน้ำจืด สังคมที่ชีพาชายเลนและป่าชายคลองที่สำคัญ ได้แก่ โกงกาง ลำพู จาก สัตว์ที่พบในพื้นที่ สามารถจำแนกตามลักษณะที่อยู่อาศัย ได้แก่ สัตว์ที่อยู่อาศัยตามพื้นผิวดิน เช่น ปลาตีน ปูเสฉวน หอยทะเลบางชนิด เป็นต้น สัตว์ที่อยู่ตามใต้ผิวดินรวมทั้งที่ขุดรูอยู่ เช่น ไส้เดือนทะเล ปูดำ ปูแสม ปูกำมดาบ กุ้งติดขัน เป็นต้น สัตว์ที่อาศัยอยู่ในน้ำ เช่น กุ้งตาแดง กุ้งแชบ๊วย กุ้งกุลาดำ ปลานวลจันทร์ทะเล ปลากระพงขาว ปลาเก๋าแดง ปลากระบอก ปลาจระเม็ด ปลามง ปลาสาก ปลาทราย ปลาแป้น เป็นต้น สัตว์ที่อาศัยอยู่ตามร่องน้ำ เช่น ปู ปลา กุ้ง งู จระเข้ กบ เป็นต้น สัตว์ที่อยู่อาศัยตามรากพรรณไม้ชายเลน เช่น หอยนางรม ทากทะเล หอยขี้ก กุ้งแสม เพรียงหิน แมลง ลิงแสม ค่าง นกชนิดต่างๆ เป็นต้น

ภาพที่ 4.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ริมคลองและแพรง

ข้อจำกัดของลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ ได้แก่ ลำน้ำในพื้นที่มีความแคบและมีความกว้างเพียง 6 เมตร ดินมีความไม่เสถียร เนื่องจากเป็นดินเลน พื้นที่โดยรอบเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถใช้เครื่องมือขนาดใหญ่ในการจับสัตว์น้ำได้ และต้องระมัดระวังไม่ให้เครื่องมือไปทำลายระบบรากของพรรณไม้ชายเลนซึ่งมีตัวอ่อนของสัตว์น้ำอาศัยอยู่ ดังนั้นชาวบ้านจึงเลือกใช้เบ็ดคัน หยองปูดำ ไชหมึก เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำในพื้นที่นี้ เนื่องจากเป็นเครื่องมือขนาดเล็กสามารถควบคุมการทำงานได้โดยง่าย ทำจากวัสดุท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ สามารถย่อยสลายได้ ได้แก่

เบ็ดคัน ชาวบ้านทำการประมงด้วยเบ็ดคันในเวลากลางวัน เนื่องจากสามารถมองเห็นปลาได้ง่าย ส่วนใหญ่ทำในบริเวณที่มีระดับน้ำลึก 1-3 เมตร การตกปลาด้วยเบ็ดมือเป็นวิธีการง่ายๆ ชาวบ้านใช้หมึก ปลาทุ ปลาลัง เป็นเหยื่อ เรือหัวโพงส่วนใหญ่มีห้องขังเหยื่อเพื่อให้เหยื่อยังมีชีวิตอยู่ เรียกว่า “เหยื่อเป็น” และบางครั้งใช้ขังสัตว์น้ำที่ตกได้เพราะหากสามารถรักษาความสดไว้ได้จะจำหน่ายได้ราคาสูง

หยองปูดำ ชาวบ้านทำการประมงด้วยหยองปูดำในเวลากลางวัน ส่วนใหญ่ทำในบริเวณร่องน้ำ เนื่องจากพบปูดำจำนวนมากในบริเวณนี้ ชาวบ้านวางหยองปูดำในแนวราบโดยเปิดทางเข้าด้านหน้าไว้ โดยวางทิ้งไว้ 1 คืน รุ่งเช้าชาวบ้านทำการกู้หยองโดยเลือกจับเฉพาะปูตัวผู้ที่โตเต็มวัย เนื่องจากปูตัวเมียเมื่อลอกคราบจะมีอาการดูร้ายและทำลายปูตัวอื่นๆ ในระหว่างทำประมงในพื้นที่นี้ หากชาวบ้านพบกิ่งต้นโกงกางหรือต้นแสมลอยมา จะนำไปปักในบริเวณที่มีดินเลนงอกใหม่ เพื่อเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนสำหรับเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ

ไชหมึก ชาวบ้านทำการประมงด้วยไชหมึกทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน ส่วนใหญ่ทำในบริเวณที่มีระดับน้ำลึกมากกว่า 3 เมตร ชาวบ้านวางไชหมึกในแนวตั้งโดยหันทางเข้าขึ้นข้างบนและปิดด้านข้างของไชหมึกด้วยทางมะพร้าวเพื่อให้เกิดร่มเงา ไชหมึกจะถูกแขวนอยู่ในระดับความลึก 1 ใน 3 ของระดับความลึกน้ำและถูกวางเป็นลูกๆ แยกกันโดยวางให้อยู่ติดกับที่ด้วยก้อนหิน หลังจากวางไชหมึกเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านทำการกู้ไชหมึกและตักหมึกที่ติดออก สามารถทำการกู้ไชหมึกได้ทุกวัน วันละ 1-2 ครั้ง

4.1.2 พื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่

พื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ ประกอบด้วย บริเวณที่แม่น้ำไหลมาบรรจบกับทะเล ลักษณะของดินบริเวณนี้เป็นดินเลนหนาที่เกิดจากการตกตะกอนแร่ธาตุและสารอาหารต่าง ๆ ได้รับอิทธิพลน้ำเค็มท่วมถึงเป็นประจำ สังคมพืชป่าชายเลนที่สำคัญ เช่น แสมขาว แสมทะเล โกงกางใบเล็ก โกงกางใบใหญ่ ฝาดดอกขาว ถั่วขาว พังกาหัว สุมดอกแดง ตาตุ่มทะเล เป็นต้น สัตว์ที่พบในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่ในน้ำ เช่น กุ้งตาแดง กุ้งแชบ๊วย กุ้งกุลาดำ ปลานวลจันทร์ทะเล ปลากระพงขาว ปลาเก๋า ปลากระบอก ปลาเห็ดโคน ปลาดอกหมาก ปลาดูเก๋ ปลาทูน่า เป็นต้น

ภาพที่ 4.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่

แม้พื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่จะมีความกว้างมากถึง 15 กิโลเมตร แต่ลักษณะของดินส่วนใหญ่เป็นดินเลน ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถใช้เครื่องมือประเภทติดตั้งอยู่กับที่ได้ ชาวบ้านจึงเลือกใช้อวนลอยผิวน้ำ ภาษาใต้เรียกว่า “อวนปลาซา” เป็นเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ โดยผูกปลายอวนด้านหนึ่งติดกับสมอหรือหลักไม้ไผ่ โดยไม่มีการทำทุ่นหรือใช้ตะกั่วถ่วง ส่วนปลายอวนอีกด้านหนึ่งอยู่บนเรือ โดยให้เรืออยู่ด้านใกล้ฝั่ง ผืนอวนจะถูกปล่อยเป็นแนวตรงในลักษณะขวางลำน้ำ ประมาณ 30 นาที จากนั้นจึงกู้อวน เมื่อปลดปลาออกแล้ว ชาวบ้านจะย้ายแหล่งทำการประมงใหม่ เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยเฉพาะความเค็ม ทำให้สิ่งมีชีวิตจำนวนมากที่จะอาศัยอยู่บริเวณนี้ได้ แต่หากสามารถปรับตัวได้ก็จะพบในปริมาณมาก ได้แก่ ปลากระบอก ปลาทูน่า นอกจากนี้ชาวบ้านมีการเลือกใช้ขนาดตาอวนที่เหมาะสมและไม่ก่อให้เกิดการทำลายล้างสัตว์น้ำ โดยจะไม่เข้วางอวนบริเวณแนวป่าชายเลนที่ติดกับชายฝั่งทะเล เนื่องจากอาจสร้างความเสียหายแก่แหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ

4.1.3 พื้นที่ชายฝั่งทะเล

สามารถแบ่งพื้นที่ชายฝั่งทะเลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

4.1.3.1 หาดเลน มีลักษณะเป็นชายหาดที่ประกอบไปด้วยหินต่างๆ ในบริเวณเขตน้ำขึ้น-น้ำลง โดยจะปรากฏเมื่อน้ำทะเลลดระดับลง มีลักษณะเป็นดินเลนที่เกิดจากตะกอนละเอียดของทราย เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ต่างๆ และเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ เนื่องจากการกัดเซาะของน้ำทะเลทำให้เกิดซอกเล็กซอกน้อยอยู่มากมาย เหมาะสำหรับเป็นที่หลบภัยของสัตว์น้ำวัยอ่อนได้เป็นอย่างดี เช่น กุ้งทะเล ปูม้า ปูดำ และหอยหลายชนิด เช่น หอยหวาน หอยเมือก หอยพง หอยชักตีน หอยแครง เป็นต้น การทำประมงพื้นบ้านในพื้นที่ ต้องไม่รบกวนสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และไม่รบกวนระบบระบายน้ำธรรมชาติ เนื่องจากเมื่อหาดเลนปรากฏขึ้น จะพบร่องน้ำทำหน้าที่ระบายน้ำจืดไหลลงสู่ทะเล ชาวบ้านจึงเลือกเครื่องมือขนาดเล็กและน้ำสามารถไหลผ่านได้ ได้แก่ ลอบปู สักหอย เป็นเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ

ภาพที่ 4.3 แสดงตำแหน่งร่องน้ำในพื้นที่หาดเลน

4.1.3.2 หาดทราย มีลักษณะเป็นดินทราย ดินค่อนข้างเค็ม และได้รับอิทธิพลไอเค็มจากทะเลพัดเข้าถึง จากการสำรวจพบป่าชายหาดกระจายตามชายฝั่งทะเล บริเวณหาดทรายเก่าที่ยกตัวสูงขึ้นหรือบริเวณที่เป็นหินซิดฝั่งทะเล น้ำทะเลท่วมไม่ถึง บางพื้นที่สลับกับป่าชายเลน ป่าชายหาดมีความหลากหลายของพันธุ์พืชหลายชนิด มีลักษณะเป็นพืชทนเค็มและคงด้วยแรงลม พันธุ์พืชที่พบในบริเวณนี้ เช่น ผักบุงทะเล ผักไชเล ต้นหูกวาง ต้นพะยอม ต้นมะพร้าว ต้นตาล เป็นต้น สัตว์ที่พบในพื้นที่บริเวณนี้ ได้แก่ ปู หอย ไข่เดือนทะเล กุ้งและปลาหลายชนิด การทำประมงพื้นบ้านในพื้นที่ ต้องไม่รบกวนสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และไม่รบกวนระบบระบายน้ำธรรมชาติ ชาวบ้านจึงเว้นระยะการทำประมงห่างจากชายฝั่งทะเล 100-200 เมตร และเลือกใช้วอนปลาทราย โป๊ะน้ำตื้น เป็นเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ และไม่เข้าไปทำประมงพื้นบ้านบริเวณแนวป่าชายหาดที่ติดกับชายฝั่งทะเลซึ่งเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ

ภาพที่ 4.4 การทำโปะน้ำตื้น โดยมีการเว้นระยะห่างจากชายฝั่งทะเล 100-200 เมตร

ตารางที่ 4.1 แสดงการทำประมงพื้นบ้านของชุมชนตามสภาพภูมิศาสตร์

พื้นที่	ลำดับ	ชนิดเครื่องมือประมงพื้นบ้าน	ลักษณะเครื่องมือประมงพื้นบ้าน	ช่วงเวลาในการทำประมงพื้นบ้าน	วิธีการ	ชนิด/ขนาดของสัตว์น้ำ
พื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่	1.	อวนปลากระบอก	ขนาดตาอวน 3 ซม.	ทำได้ตลอดทั้งปี ตั้งแต่ช่วงเช้าจนถึงเย็น 11-7 ค่ำ แต่จะได้ผลผลิตมากในช่วง 7-12 ค่ำ	วางอวนขณะที่ระดับน้ำเริ่มลด ในลักษณะขวางน้ำ เพื่อให้กระแสน้ำพัดพาอวนลอยไป	ปลากระบอก
	2.	อวนลอยกุ้ง	อวนเอ็นขนาดตาอวน 4 ซม.	ทำได้ตลอดทั้งปี ตั้งแต่ช่วงเช้าจนถึงเย็น 11-7 ค่ำ แต่จะได้ผลผลิตมากในช่วง 7-12 ค่ำ	วางอวนตามร่องน้ำ ในลักษณะขวางน้ำ และปล่อยให้อวนไหลตามกระแสน้ำ	กุ้งเป็นส่วนใหญ่และปลาอีกเล็กน้อย
พื้นที่ริมคลองและแพรงต่างๆ	3.	เบ็ดคัน	เบ็ดคัน	ทำได้ตลอดทั้งปี ช่วงกลางวันทำบริเวณคลอง ช่วงกลางคืนทำบริเวณริมชายฝั่งทะเล	ใช้ลูกปลา ลูกกุ้ง เป็นเหยื่อ	กุ้ง ปู ปลา หลายชนิด
	4.	หยองปูดำ		ทำได้ตลอดทั้งปี ในช่วงน้ำใหญ่ ระดับน้ำขึ้นเต็มที่ 12-5 ค่ำ	ใช้ลูกปลา ลูกกุ้ง เป็นเหยื่อ	เลือกเฉพาะปูดำขนาดใหญ่ เพราะปูดำตัวเล็กนำมารับประทานไม่ได้
	5.	ไซหมึก	ขนาดตาอวน 3 ซม.	ทำได้ตลอดทั้งปี	วางไซหมึกในแนวตั้งโดยหันทางเข้าขึ้นข้างบน และปิดด้านข้างของไซหมึกด้วยทางมะพร้าวเพื่อให้เกิดริมเงา	หมึกหวาน
พื้นที่ชายฝั่งทะเล : 4หาดเลน	6.	ลอบปู	ขนาดตาอวน 3 ซม.	ทำได้ตลอดทั้งปี	วางลอบในลักษณะเดี่ยว และผูกเชื่อมต่อกัน	ปูม้า ปูดำ
	7.	คราดหอย	-	ทำช่วงน้ำแห้ง ในช่วงน้ำใหญ่ 15-5 ค่ำ ซึ่งระดับน้ำจะลดต่ำมาก	เก็บตามคอนหอย ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่ของหอย	หอยชักตีน หอยพง
	8.	อวนจมปู	อวนเอ็นขนาดตาอวน 4 ซม.	ทำได้ตลอดทั้งปี ตั้งแต่ช่วงเช้าจนถึงเย็น 11-7 ค่ำ แต่จะ	ปล่อยให้อวนเป็นแนวตรงตามแนวชายฝั่ง จำนวน 1-3 แถว มี	ปูม้า ปูลาย ปูดาว ปูตายาว ปูทะเล ปลา

				ได้ผลผลิตมาก ในช่วง 7-12 ค่ำ	หุ่นบอกรวมเวลาที่ ปลายสุดผืนอวนทั้ง สองข้าง	กระเบน หอยขนาด ใหญ่ชนิดต่างๆ
พื้นที่ชายฝั่งทะเล : หาดทราย	9.	อวนปลาทราย	อวนเอ็นขนาดตา อวน 3 ซม.	ทำได้ตลอดทั้งปี ตั้งแต่ช่วงเช้าจนถึง เย็น 11-7 ค่ำ แต่จะ ได้ผลผลิตมาก ในช่วง 7-12 ค่ำ	วางอวนขณะที่ ระดับน้ำเริ่มลด ใน ลักษณะขวางน้ำ เพื่อให้กระแสพัด พาอวนลอยไป	ปลาทราย
	10.	โปะน้ำตื้น	เครื่องมือตั้งอยู่กับที่	ทำได้ตลอดทั้งปี แต่ ได้ผลผลิตมาก ในช่วงมรสุมหรือ หน้าฝน	นำไม้มาปักล้อมเป็น แนวยาว จากกว้าง ไปแคบ ให้เป็นรูป คล้ายลูกศร นำเนื้อ อวนขนาดตา 1.5 นิ้ว ส้อมแนวไม้ที่ปัก ไว้	กุ้ง ปู ปลา หลาย ชนิด

ที่มา : จากการสำรวจและการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย , ตุลาคม 2558

4.2 การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ

บทบาทและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่มีต่อวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านมาตั้งแต่อดีต แม้ในปัจจุบันการพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้เข้ามาอำนวยความสะดวกแก่การดำรงชีวิตของชาวบ้านมากขึ้น แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในฐานะเป็นแหล่งอาหารและวัตถุดิบดังเช่นในอดีต และมีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนมาจากรุ่นลูกหลาน สามารถสรุปได้ดังนี้

4.2.1 แหล่งอาหารธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ป่าชายเลน ป่าชายหาด หาดเลน หาดทราย และแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยสัตว์น้ำต่างๆ ชาวบ้านสามารถเก็บจับสัตว์น้ำเหล่านี้มาเป็นอาหาร คำนึงช่วงเวลาที่เหมาะสมชาวบ้านจะสังเกตลักษณะของน้ำในแต่ละช่วงเวลา ได้แก่ น้ำเป็นลักษณะน้ำจะขึ้นและลงมาก เป็นช่วงเวลาที่สัตว์ออกมาหากินจำนวนมาก เหมาะแก่การทำประมงพื้นบ้าน โดยน้ำเป็นจะเกิดขึ้นในช่วงเวลาตั้งแต่ 13 ค่ำ-15 ค่ำ ทั้งข้างขึ้นและข้างแรม น้ำตาย ลักษณะน้ำจะขึ้นและลงน้อย ลักษณะน้ำจะนิ่งและราบเรียบ เป็นช่วงเวลาที่สัตว์ไม่ออกมาหากิน ชาวบ้านจึงไม่มีการทำประมงพื้นบ้านในช่วงนี้ โดยน้ำตายจะเกิดขึ้นในช่วงเวลาตั้งแต่ 6 ค่ำ-12 ค่ำ ทั้งข้างขึ้นและข้างแรม

4.2.2 แหล่งสมุนไพร

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้สมุนไพรจากป่าชายเลนและป่าชายหาดได้ถูกสืบทอดรุ่นต่อรุ่น เนื่องจากสรรพคุณมีมากมาย มีผลข้างเคียงน้อยกว่ายาแผนปัจจุบัน มีราคาถูกลงกว่าเพราะสมุนไพรไม่ต้องซื้อและสามารถปลูกเองได้ สามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 4.2 แสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรป่าไม้เป็นแหล่งสมุนไพร

ลำดับ	สรรพคุณ	สมุนไพร
1.	ถอนพิษไข้	ปรังทะเล ปอทะเล เป็งทะเล
2.	ยาระบาย แก้กท้องผูก	กำแพงเจ็ดชั้น จาก ชลู่ เหงื่อปลาหมอ
3.	แก้ท้องเสีย	ตะบูนขาว ตาตุ่มทะเล
4.	ขับปัสสาวะ	ชลู่
5.	แก้ระดูขาว	เถาคัน
6.	แก้รอบเดือนมาไม่ปกติ	เสม็ดขาว
7.	ช่วยขับลม	เถาคัน ส้มมะง่า
8.	แก้พิษแมงดาทะเล	ชลู่
9.	แก้ผื่นคัน	ตาตุ่มทะเล
10.	บรรเทาอาการหูด	เถาพุงปลา
11.	บรรเทาอาการปวดเมื่อย	เถาพุงปลา เถาวัลย์เปรียง ปอทะเล ส้มมะง่า เหงื่อปลาหมอ
12.	รักษาแผล	
13.	แผลทั่วไป	โปรงแดง
14.	แผลมีหนอง	ปรังทะเล
15.	แผลเรื้อรัง	เบญจมาศน้ำเค็ม
16.	ยาบำรุงหัวใจ	หัวร้อยรู

ที่มา : จากการสำรวจและการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย , ตุลาคม 2558

ปัจจุบันการใช้สมุนไพรในพื้นที่ที่มีจำนวนน้อยลงจากแต่ก่อน เนื่องจากมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้การรักษาแผนปัจจุบันมากกว่าการพึ่งพิงสมุนไพรจากป่าชายเลนและป่าชายหาด แต่บางกรณี เช่น โรคเด็กต่างๆ เช่น เด็กแรกเกิดมีอาการปวดท้อง ท้องอืด ยังมีการรักษาด้วยสมุนไพร โดยชาวบ้านจะพามาให้ปราศรัยด้านนี้รักษาตามอาการ

4.2.3 แหล่งเชื้อเพลิง

การทำฟืนหุงต้มอาหารและเผาไถ่ในเวลากลางคืน ชาวบ้านจะเลือกไม้แสมที่ถูกพายุพัดล้มมาทำฟืน หากมีการตัดจะใช้เฉพาะต้นแก่จัด เริ่มตัดไม้แสมในฤดูฝน เพื่อให้ตอไม้งอกใหม่ได้รวดเร็ว เมื่อตัดเสร็จกองไว้ในป่า รอให้น้ำขึ้น (ฤดูมรสุม) จึงนำเรือหัวโทงเข้ามาบรรทุกไปใช้ในชุมชน นำมามัดเป็นท่อนๆ กองไว้ใต้ถุนเรือน ชาวบ้านเลือกใช้ไม้ท่อนเล็กๆ ในครัวเรือน ส่วนไม้ท่อนใหญ่นำไปขาย ชาวบ้านนิยมใช้โกงกางมาเผาถ่านไว้ใช้เป็นเชื้อเพลิงหุงต้มอาหาร เนื่องจากให้ไฟได้นาน ไม่แตกปะทุง่าย อีกทั้งทำให้อาหารมีกลิ่นหอม

4.2.4 แหล่งวัสดุก่อสร้าง

เรือนพักอาศัยของชาวบ้าน มักใช้วัสดุก่อสร้างที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ไม้ชายเลนบางชนิดจึงถูกเลือกมาใช้เป็นส่วนประกอบต่างๆ ของที่อยู่อาศัย สามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 4.3 แสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรป่าไม้เป็นแหล่งวัสดุก่อสร้าง

ลำดับ	โครงสร้างอาคาร	วัสดุ	อายุการใช้งาน	การนำมาใช้งาน
1	เสาเรือน	โก่งกาง	8-10 ปี	<ul style="list-style-type: none"> ลำต้นเปลาตรงและมีเนื้อไม้เหนียวแข็งแรง นิยมตัดในหน้าฝน เพื่อให้ต่อไม้ที่ถูกตัดสามารถงอกใหม่ได้รวดเร็ว
2	ตอม่อ			
3	โครงสร้างพื้น			
4	โครงสร้างหลังคา			
5	หลังคา	จาก	5-10 ปี	<ul style="list-style-type: none"> ใช้เฉพาะใบ (ตัดจาก) ใช้ทั้งใบและทางจาก นิยมเก็บจากในฤดูแล้ง (ก.พ.-เม.ย.) เพราะเป็นช่วงน้ำลด ทำให้ใบจากไม่อมน้ำ ตัดเฉพาะใบแก่ออกสีเหลืองเข้ม จากต้นที่โตเต็มที่ เหลือใบอ่อนอย่างน้อย 2 ใบ สำหรับการเจริญเติบโต ผึ่งให้แห้ง 7-10 วันก่อนนำไปใช้
6	ฝาเรือน			

ที่มา : จากการสำรวจและการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย , ตุลาคม 2558

ภาพที่ 4.5 ไม้ที่ใช้ในการก่อสร้างเรือน ชาวบ้านจะเก็บไม้ที่ล้มจากล้มพายุ โดยไม่ตัดจากต้นและนำมาเก็บบริเวณใต้ถุนเรือน เพื่อรักษาคุณภาพเนื้อไม้

ภาพที่ 4.6 ชาวบ้านเลือกตัดใบจากเฉพาะใบแก่ และนำมาผึ่งให้แห้ง 7-10 วัน ก่อนนำไปใช้งาน

4.2.5 แหล่งวัสดุในการทำอุปกรณ์ประมงพื้นบ้าน

จากการศึกษา พบว่า ไม้แสมดำสามารถใช้ทำเสาในการทำทุ่นปักธงหรือทำโป๊ะน้ำตื้น และที่ตากปลาเค็มในการแปรรูปสัตว์น้ำ และไม้โกงกางสามารถใช้ย้อมเชือก แห และอวนในการทำประมงพื้นบ้านเพื่อเพิ่มความแข็งแรงและทำกับดักปลา

4.3 ความสัมพันธ์ในสังคม

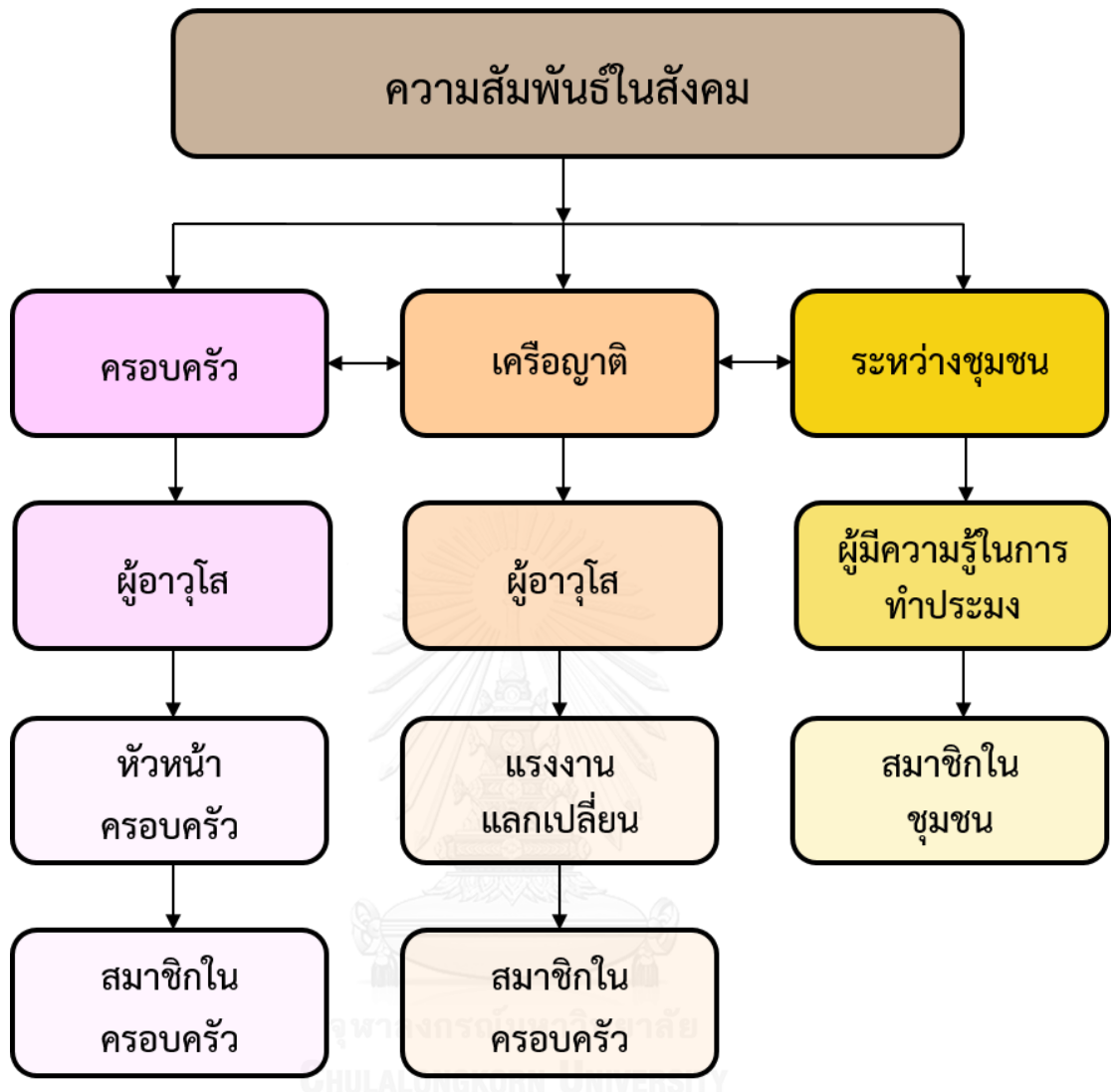
4.3.1 ระบบเครือญาติ

ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ มีลักษณะเป็นสังคมอิสลามที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ โดยให้ความเคารพแก่ผู้อาวุโสในชุมชนอย่างยิ่ง เนื่องจากผู้อาวุโสเหล่านี้มีประสบการณ์ในด้านต่างๆมากกว่าคนรุ่นหลัง เช่น การทำประมงพื้นบ้าน การดำเนินชีวิตท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่มีภัยธรรมชาติ จึงสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อเป็นแนวทางแก่คนรุ่นหลัง

นอกจากนี้ ชาวบ้านจะต้องรักษาความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างชุมชน เนื่องจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงพื้นบ้าน ได้แก่ การลากอวน การปลดเหยื่อออกจากอวน การซ่อมเรือ และการสร้างบ้านเรือน เป็นงานหนักและต้องอาศัยผู้ที่มีความชำนาญ ดังนั้นกิจกรรมเหล่านี้ชาวบ้านไม่สามารถทำได้โดยลำพัง ต้องอาศัยความเชื่อเหลือจากญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน สังเกตได้จากครอบครัวขยายของชุมชนที่ปลูกเรือนในบริเวณใกล้เคียงกันและการรักษาลำน้ำไม่ให้ตื้นเขินเพื่อความสะดวกในการสัญจรทางเรือ สามารถไปมาหาสู่ซึ่งกันและกันเพื่อช่วยเหลือกันในกิจกรรมเหล่านี้

ชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 แห่งจึงมีการปกครองด้วยระบบอาวุโส ทำให้ชาวบ้านมีความคิดเห็นเป็นไปในแนวทางเดียวกัน สามารถสรุปได้ภาพที่ 4.7

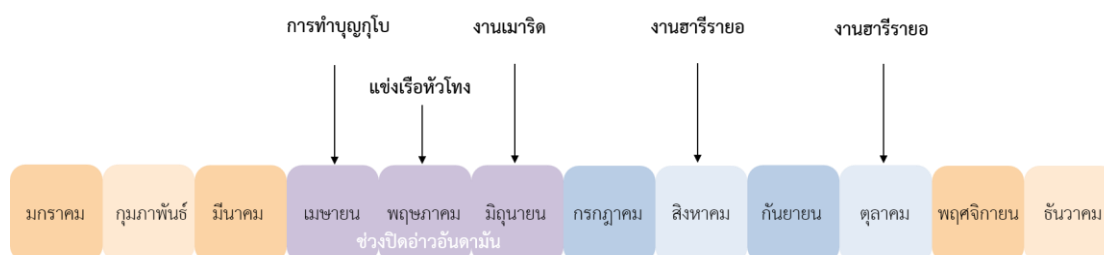

ภาพที่ 4.7 การสรุปความสัมพันธ์ในสังคมของชุมชน

4.3.2 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในสังคมของชุมชน

ประเพณีต่างๆที่ปรากฏในชุมชนเป็นกลไกทางสังคมเพื่อสร้างความรักใคร่กลมเกลียวกัน ส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์แบบเครือญาติ สามารถสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 4.8 ช่วงเวลาการจัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในสังคมของชุมชน

4.3.2.1 งานฮารีรายอ จัดขึ้นที่มีสยิดประจำชุมชน เป็นงานที่จัดขึ้นเพื่อรวมญาติในเทศกาลปีใหม่ของมุสลิมและเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ให้อภัยในสิ่งที่เคยผิดใจกัน จัดขึ้นในช่วงการออกบวช (รวมภอน) โดยในช่วงเช้าชาวบ้านทุกคนในชุมชนต้องทำการละหมาดร่วมกัน หลังจากเสร็จพิธีละหมาด ชาวบ้านจะออกมาทักทายปราศรัยกัน โดยจะใช้มือแตะสั้มผัดกันพร้อมกับพูดขออภัยกัน หลังจากนั้นชาวบ้านจะสวมใส่เสื้อผ้าใหม่ เพื่อเดินทางไปเยี่ยมญาติ ไถ่ถามสารทุกข์สุกดิบกัน และรับประทานอาหารร่วมกัน ส่วนฮารารายอใหญ่เป็นงานที่จัดขึ้นในช่วงที่เสร็จจากการทำฮัจยีที่เมกกะ โดยปฏิบัติเหมือนพิธีฮารีรายอ แต่จะมีเวลาเยี่ยมญาติพี่น้องและการพักผ่อนที่ยาวขึ้น โดยมีกำหนด 3 วัน

4.3.1.2 งานเมาริด จัดขึ้นที่มีสยิดประจำชุมชน เป็นงานที่จัดขึ้นเพื่อแสดงออกถึงความรักและการให้เกียรติยกย่องท่านนบีมุฮัมมัดโดยชาวบ้านจะร่วมกันจัดงานคล้ายวันเกิดของท่านบรรรยากาศของงานเต็มไปด้วยความครึกครื้น มีการประดับประดาสถานที่ต่างๆ ด้วยแสงสี ชาวบ้านมีการชุมนุมกันเพื่อร่วมอ่านคัมภีร์อัลกรุอ่าน โคลง กลอน บทสวดดี และชีวประวัติของท่านนบีมุฮัมมัด โดยตัวแทนของชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่มีเสียงดี นอกจากนั้นมีการจัดสถานที่สำหรับแจกจ่ายทานบริจาคแก่ผู้ที่ยากจนขัดสนอีกด้วย

4.3.1.3 การจ่ายซากาต จัดขึ้นที่มีสยิดประจำชุมชน โดยชาวบ้านจะมีการจ่ายเฉพาะซากาตพิตเราะห์ คือจ่ายช่วงหลังเดือนถือศีลอด โดยเชื่อว่าเป็นการชำระจิตใจให้สะอาด และทำให้การถือศีลที่อาจบกพร่องกลับมามีความสมบูรณ์ครบถ้วน โดยชาวบ้าน 1 คนจะจ่ายเป็นข้าว 1 ทะนาน หรือเทียบเป็นเงิน 28-30 บาท วิธีการจ่ายซากาตสามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การจ่ายผ่านคนที่มัสยิดแต่งตั้งเป็นผู้รวบรวม โดยกรรมการมัสยิดจะพิจารณาว่าสมควรจะช่วยเหลือใครบ้าง เป็นเงิน

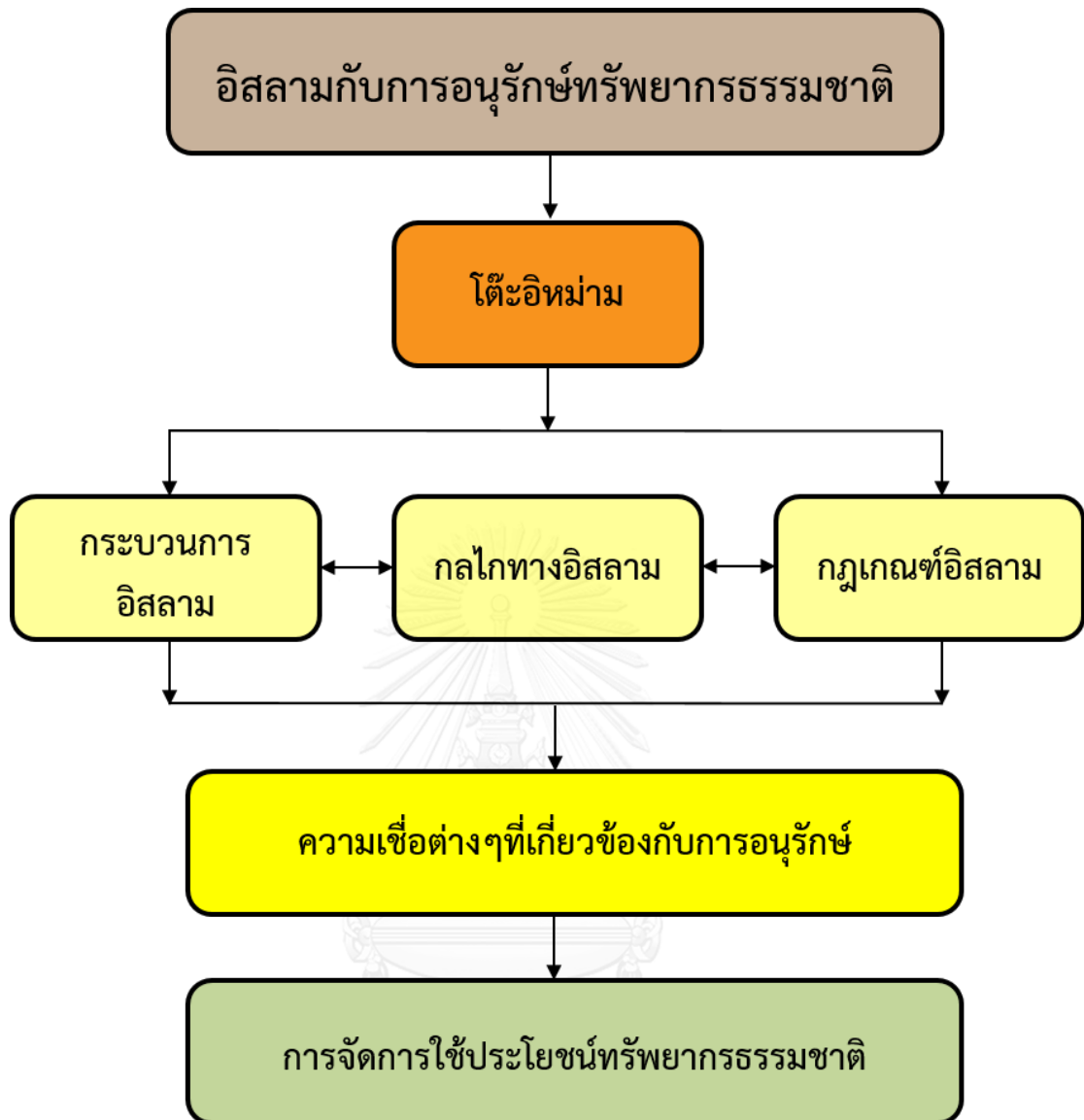
หรือเป็นข่าวสารจำนวนเท่าไร โดยใครสมควรจะเป็นผู้ได้รับการช่วยเหลือนั้นมีศาสนาบัญญัติไว้แล้ว ได้แก่ คนยากจนขัดสน คนเข้าศาสนาใหม่ คนเป็นหนี้สุจริตหรือหนี้ที่เป็นเพื่อส่วนรวม คนเสียสละเพื่อศาสนา คนเดินทาง เป็นต้น และการจ่ายเองโดยตรง โดยชากาตนี้จะถูกนำไปช่วยเหลือคนที่กำลังประสบปัญหาชีวิต

4.3.1.4 การทำบุญกุโบ จัดขึ้นที่สุสานบ้านเกาะกลาง ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของชุมชน เป็นงานที่จัดขึ้นเพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษและเป็นงานรวมญาติและเปิดโอกาสให้ญาติพี่น้องได้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมร่วมกัน โดยจัดขึ้นในช่วงเดือน 5 (เดือนเมษายน) ของทุกปี ก่อนวันงาน 1 วัน ชาวบ้านจะเตรียมขนมหวาน ขนมจีน และเตรียมผลไม้ ลูกหลานจะแบ่งหน้าที่กันทำความสะอาด และถางหญ้าบริเวณหลุมฝังศพของบรรพบุรุษ บางครอบครัวมีการทาสีหลักปักหลุม หรือสร้างสัญลักษณ์บริเวณที่ฝังศพเพิ่มเติม ในรุ่งเช้าของวันงาน ชาวบ้านทุกคนจะมารวมกันที่ศาลากุโบ ตัวแทนผู้อาวุโสของชุมชน (ผู้ชาย) อ่านคัมภีร์อัลกรุอ่านและละหมาดที่หลุมฝังศพของบรรพบุรุษ จากนั้นกลุ่มลูกหลานจะมอบเงินแก่ผู้ที่เข้าร่วมพิธี และรับประทานอาหารร่วมกัน

4.4 ระบบความเชื่อของชุมชน

4.4.1 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามของชุมชน

โต๊ะอิหม่ามมีบทบาทสำคัญในการสอดแทรกหลักคำสอนของศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่ชาวบ้าน หลักคำสอนเหล่านี้จึงเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชาวบ้านได้ยึดถือมาตลอด เนื่องจากความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อพระเจ้า ทำให้ชาวบ้านปฏิบัติตามหลักคำสอนอย่างเคร่งครัด ทุกวันศุกร์ชาวบ้านต้องหยุดทำประมงพื้นบ้านเพื่อมาทำพิธีละหมาดที่มีสยิดประจำชุมชน ในการเข้าร่วมทำพิธีละหมาดนอกจากเป็นการขอบคุณพระเจ้าที่มอบทรัพยากรธรรมชาติให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์แล้ว ชาวบ้านยังมีโอกาสได้ร่วมกันเสนอแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

ภาพที่ 4.9 สรุปความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามของชุมชน

4.4.2 ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติของชุมชน

วิถีปฏิบัติของชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบุรีสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับธรรมชาติในลักษณะพึ่งพา ดังนั้นชุมชนทั้ง 6 แห่งจึงปรากฏความเชื่อที่มีความคล้ายคลึงกัน โดยมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองอาณาเขต มีอำนาจและความน่าเกรงขามที่สัมพันธ์กับการจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ เพื่อกำหนดพฤติกรรมของชาวบ้านในการเข้าถึงหรือใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สามารถสรุปได้ดังนี้

4.4.2.1 ทวด เป็นตัวแทนของวิญญาณของคนหรือสัตว์ หากปรากฏกายเป็นคนจะมีลักษณะคล้ายกับชาวบ้านที่เคยมีชีวิตอยู่จริงและมีอิทธิพลในชุมชน เช่น ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา เป็นต้น หากปรากฏกายเป็นสัตว์จะมีลักษณะเป็นสัตว์ขนาดใหญ่ที่มีความน่ากลัว เช่น จระเข้ งูใหญ่ เสือดำ เป็นต้น ทวดจึงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจและความน่าเกรงขามมากที่สุดของชุมชน ทำหน้าที่คุ้มครองพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง เช่น ป่าชายเลน ป่าชายหาด เป็นต้น ทำให้พื้นที่เหล่านี้ถูกเก็บรักษาไว้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของชุมชนเพื่อทำหน้าที่รักษาสมดุลของระบบนิเวศ

ชาวบ้านแสดงความเคารพต่อทวดโดยการไม่เข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์โดยเด็ดขาด หากต้องการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นี้ต้องมีการจัดรูปขอขมา มีการห้ามตัดต้นไม้โดยเด็ดขาด สามารถเก็บได้เฉพาะกิ่งไม้ที่ถูกพายุพัดล้มหรือผลที่ร่วงลงพื้น ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงแสดงความเคารพต่อทวดอย่างเคร่งครัด ทำให้ได้รับการอำนวยการอำนวยความสะดวก สามารถอาศัยในพื้นที่ได้อย่างปลอดภัยและทำประมงพื้นบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนชาวบ้านที่ฝ่าฝืนจะได้รับบทลงโทษที่รุนแรงถึงขั้นเสียชีวิต⁴⁹

4.4.2.2 ฝี่คุ้มครองทะเล เนื่องประสบการณ์ในการออกทะเลชาวบ้านต้องเผชิญกับธรรมชาติที่มีความลึกลับและบางครั้งสร้างความน่ากลัว โดยเฉพาะสภาพภูมิอากาศในฤดูมรสุม ดังนั้นในทุกชุมชนจึงปรากฏความเชื่อในลักษณะมีฝี่คุ้มครองทะเลเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจและความน่าเกรงขามรองจากทวด ทำหน้าที่คุ้มครองทะเล ชาวบ้านที่ใช้ทรัพยากรทะเลจะต้องใช้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยเลือกใช้เครื่องมือทำประมงพื้นบ้านที่สอดคล้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่และฤดูกาล ทำให้ชาวบ้านที่แสดงความเคารพต่อฝี่คุ้มครองทะเลอย่างเคร่งครัดจะได้รับการอำนวยความสะดวกสามารถทำประมงพื้นบ้านในพื้นที่ได้อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ ส่วนชาวบ้านที่ฝ่าฝืนจะได้รับบทลงโทษโดยได้รับความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินจากการออกทะเล⁵⁰

4.4.2.3 ฝี่พราย เป็นตัวแทนของวิญญาณของคน มักปรากฏกายเป็นหญิงสาวสวมชุดสีขาว ผมยาวสยาย เนื่องจากเป็นวิญญาณที่ยังไม่ไปผุดไปเกิด จึงมีความเชื่อว่าฝี่พรายจะคอยจับเหยื่อเพื่อสร้าง ฝี่พรายจึงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจและความน่าเกรงขามรองจากทวดและฝี่คุ้มครองทะเล ทำหน้าที่คุ้มครองแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น คลอง แพรก หาดเลน เป็นต้น ชาวบ้านสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นี้ได้ โดยมีความสอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์ ได้แก่ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติตามช่วงเวลาที่เหมาะสมและมีการปลูกทดแทนอย่างสม่ำเสมอ

⁴⁹ สัมภาษณ์ ปรากฏทิพย์ ช่วยการ, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบุรีที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 12 กันยายน 2558.

⁵⁰ สัมภาษณ์ วินัย ชาวสะอาด, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบุรีที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 14 กันยายน 2558.

ชาวบ้านแสดงความเคารพต่อผีพรายโดยการขุดลอกคลองและแพรงไม้ให้เกิดการตื่นเงิน การช่วยกันรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำธรรมชาติ การไม่ปลูกเรือนในพื้นที่หาดเลน เนื่องจากเป็นแหล่งที่อยู่ของสิ่งมีชีวิตจำนวนมากและมีผีพรายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองพื้นที่ และการปลูกป่าชายเลนทดแทนในพื้นที่ดินเลนงอกใหม่ ชาวบ้านที่แสดงความเคารพต่อผีพรายอย่างเคร่งครัด มักได้รับการอำนวยโชค โดยสามารถทำประมงพื้นบ้านในพื้นที่ได้อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิผล ส่วนชาวบ้านที่ฝ่าฝืนจะได้รับบทลงโทษโดยการถูกผีพรายสิงร่าง บางกรณีจะถูกดินเลนดูด ทำให้เสียชีวิต

51

4.4.2.4 ผีคลองประสงค์ เนื่องจากคลองประสงค์เป็นลำน้ำธรรมชาติที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ก่อนมีการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางชีวภาพมากบริเวณหนึ่งของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบุรี ทำให้ปรากฏความเชื่อของสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองพื้นที่คลองประสงค์ มีลักษณะเป็นตัวแทนของวิญญาณของคน มักปรากฏกายเป็นผู้อาวุโสของชุมชนที่เคยมีชีวิตอยู่จริงและมีอิทธิพลในชุมชน ทำให้พฤติกรรมของชาวบ้านในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นี้มีความสอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์เช่นเดียวกับผีพรายที่คุ้มครองพื้นที่แหล่งน้ำธรรมชาติ เนื่องจากชาวบ้านที่ฝ่าฝืนจะได้รับบทลงโทษโดยถูกทำให้ตาบอดหรือประสบอุบัติเหตุ ต่างจากทวดและผีคุ้มครองทะเลที่ลงโทษโดยการเอาชีวิต

ชาวบ้านแสดงความเคารพต่อผีคลองประสงค์โดยการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่คลองประสงค์ ได้แก่ การช่วยกันรักษาความสะอาด การขุดลอกคลองประสงค์และแพรงไม้ให้เกิดการตื่นเงิน และการรักษาพืชพรรณริมคลองให้มีความอุดมสมบูรณ์ โดยห้ามตัดต้นไม้ใหญ่ในพื้นที่ ชาวบ้านที่แสดงความเคารพต่อผีคลองประสงค์อย่างเคร่งครัด มักได้รับการอำนวยโชค โดยเป็นผู้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ สามารถอาศัยและทำประมงพื้นบ้านในพื้นที่คลองประสงค์ได้อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิผล⁵²

4.4.2.5 ผีต้นขาม เนื่องจากพื้นที่ทางใต้ของหมู่ที่ 3 บ้านคลองกำ ตำบลคลองประสงค์ มีลักษณะของพื้นที่เป็นปลายแหลมยื่นเข้าไปในทะเลอันดามัน และมีต้นมะขามขนาดใหญ่ ขนาดทรงพุ่ม 15-20 เมตร ลำต้นสูงประมาณ 28 เมตร อายุมากกว่า 100 ปี สามารถใช้คนโอบ 6-7 คน ชาวบ้านจึงเรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่า “แหลมขาม” มาจาก “แหลมมะขาม” เนื่องจากพื้นที่แหลมขามได้รับผลกระทบจากลมพายุน่ากลัวในหน้ามรสุม ทำให้ปรากฏความเชื่อของสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองพื้นที่แหลมขาม มีลักษณะเป็นตัวแทนของวิญญาณของสัตว์ขนาดใหญ่ที่มีความน่ากลัว ส่วนมากเป็นสัตว์จำพวกงู เช่น งูเหลือม งูเห่า เป็นต้น ทำให้พฤติกรรมของชาวบ้านในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นี้มีความสอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์เช่นเดียวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่กล่าวมาข้างต้น โดยผีต้นขามจะมีอำนาจและความน่าเกรงขามต่อชาวบ้านในอาศัยในพื้นที่อย่างมาก แต่ในภาพรวมจะมีอำนาจและความน่าเกรงขามรองจากผีพรายและผีคลองประสงค์

ชาวบ้านแสดงความเคารพต่อผีต้นขามโดยการเก็บรักษาพื้นที่ป่าชายเลนและป่าชายหาด นอกจากเป็นการรักษาระบบนิเวศชายฝั่ง แนวป่าชายเลนและป่าชายหาดเหล่านี้ยังทำหน้าที่

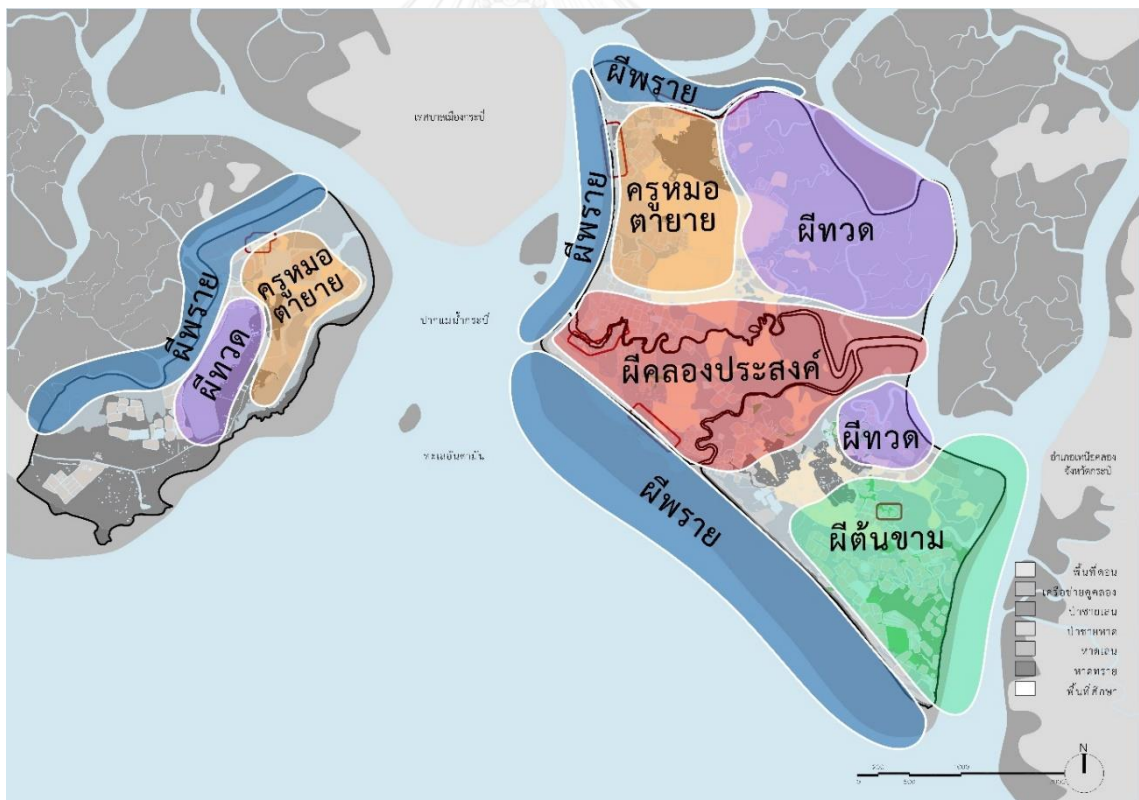
⁵¹ สัมภาษณ์ วิชัย เกษากลาง, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบุรีที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 15 กันยายน 2558.

⁵² สัมภาษณ์ สมภพ คำกุล, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบุรีที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 22 กรกฎาคม 2558.

เป็นกำแพงกันลมพายุในฤดูมรสุม ชาวบ้านที่แสดงความเคารพต่อผีต้นขามอย่างเคร่งครัด มักได้รับการอำนวยความสะดวก สามารถอาศัยในพื้นที่แหลมขามได้อย่างปลอดภัยและทำประมงพื้นบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชาวบ้านที่ฝ่าฝืนจะได้รับบทลงโทษโดยได้รับความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินจากลมพายุในหน้ามรสุม⁵³

4.4.2.6 ผีครุหมอตายาย เป็นตัวแทนของวิญญาณของบรรพบุรุษ จึงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจและความน่าเกรงขามของชุมชน ทำหน้าที่คุ้มครองพื้นที่ชุมชนในบริเวณที่มีการปลูกสร้างกลุ่มเรือน ชาวบ้านต่างแสดงความเคารพต่อผีครุหมอตายายอย่างเคร่งครัด สะท้อนถึงความสัมพันธ์ของสังคมแบบเครือญาติที่ยังคงอยู่ โดยการเลือกปลูกเรือนบนพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เช่น “ควน” หรือ “เนิน” การห้ามปลูกเรือนขวางทางน้ำโดยเด็ดขาด และการปรับเปลี่ยนสภาพดินเลนเดิมให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด

ชาวบ้านแสดงความเคารพต่อผีครุหมอตายายจะได้รับการอำนวยความสะดวก เป็นผู้มีความเจริญรุ่งเรือง ประสบความสำเร็จในชีวิต และสามารถทำประมงพื้นบ้านในพื้นที่ได้อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ ส่วนชาวบ้านที่ฝ่าฝืนจะได้รับบทลงโทษโดยเป็นผู้ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต บางกรณีอาจเสียชีวิตได้⁵⁴

ภาพที่ 4.10 แผนที่แสดงระบบความเชื่อของชุมชน : ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ

⁵³ สัมภาษณ์ สมบูรณ์ หมั่นคำ, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 12 กันยายน 2558.

⁵⁴ สัมภาษณ์ สมศักดิ์ หมั่นคำ, ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี, 22 กรกฎาคม 2558.

บทที่ 5

สรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่

ลักษณะกายภาพของภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่พบว่า เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการคิดแบบองค์รวมครอบคลุมตั้งแต่ระดับมหภาค ระดับชุมชน จนถึงระดับเรือนพักอาศัย สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของชาวบ้านในการปรับสภาพแวดล้อมเพื่อบรรเทาปัญหาทางด้านกายภาพที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ได้แก่ การกัดเซาะพังทลายของตลิ่ง กระแสลมแรง น้ำท่วมเป็นประจำ การขาดแคลนน้ำจืด เนื่องจากปัญหาทางด้านกายภาพเหล่านี้เป็นแรงกระตุ้นให้ชาวบ้านค้นหาวิธีการที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่โดยสอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมของตน

อย่างไรก็ตาม ความยั่งยืนของภูมิทัศน์ชุมชนไม่ใช่การจัดการทางลักษณะทางกายภาพเพียงอย่างเดียว ลักษณะทางสังคมยังเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืนอีกด้วย โดยระบบความเชื่อของชุมชน ประกอบด้วย ความเชื่อที่เกี่ยวข้องศาสนาอิสลามและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นกรอบกำหนดพฤติกรรมของชาวบ้าน ทำให้การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างคุ้มค่าและคำนึงถึงการรักษามรดกของระบบนิเวศเป็นสำคัญ ชาวบ้านจึงรู้จักวางแผนและจัดการภูมิทัศน์ชุมชนอย่างยั่งยืน ดังภาพที่ 5.1

ภาพที่ 5.1 การสรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชน

การดำรงอยู่ของภูมิทัศน์ชุมชนและพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่จึงมีความสัมพันธ์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน สามารถสรุปได้ดังนี้

5.1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

ลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏนั้นสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของชาวบ้านในการควบคุมและปรับสภาพแวดล้อมที่เกิดปัญหาทางด้านกายภาพ ได้แก่ ปัญหาการกัดเซาะพังทลายของตลิ่ง ปัญหากระแสน้ำแรง ปัญหาหน้าท่วมเป็นประจำ ปัญหาการขาดแคลนน้ำจืด ปัญหาทางด้านกายภาพเหล่านี้กลายเป็นแรงกระตุ้นให้ชาวบ้านค้นหาวิธีการที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ได้อย่างปลอดภัย

5.1.1 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

การทำประมงพื้นบ้านของชุมชนสะท้อนถึงความพยายามของชาวบ้านในการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อประดิษฐ์และเลือกใช้เครื่องมือที่สอดคล้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์และฤดูกาล เครื่องมือประมงพื้นบ้านเหล่านี้จึงมีลักษณะเฉพาะตามข้อจำกัดของพื้นที่และไม่สามารถใช้ร่วมกันได้ หากฝ่าฝืนจะทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เกิดความเสื่อมโทรม ดังตัวอย่างเช่น

- พื้นที่ริมคลองและแพรกเป็นพื้นที่ที่มีความคดเคี้ยว มีความกว้างไม่มากนัก และพื้นที่โดยรอบเป็นป่าชายเลนซึ่งเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ ชาวบ้านจึงเลือกใช้เครื่องมือขนาดเล็ก น้ำหนักเบา และสามารถควบคุมการทำงานได้โดยง่าย เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ
- พื้นที่ปากแม่น้ำกระเป๋เป็นพื้นที่ดินเลน ชาวบ้านจึงไม่สามารถใช้เครื่องมือประเภทติดอยู่กับที่ได้ หากฝ่าฝืนโดยการทำท่อนหรือใช้ตะกั่วถ่วง จะส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตที่อาศัยในพื้นที่
- พื้นที่ชายฝั่งทะเลเป็นบริเวณเขตน้ำขึ้น-น้ำลง สามารถบ่งชี้ธรรมชาติทำหน้าที่ระบายน้ำจากแผ่นดินลงสู่ทะเล และเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเลือกใช้เครื่องมือขนาดเล็กที่น้ำสามารถไหลผ่านได้ และไม่เข้าไปทำประมงพื้นบ้านในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง เช่น ป่าชายเลน ป่าชายหาด เป็นต้น โดยเว้นระยะถอยร่นจากแนวชายฝั่งทะเลประมาณ 100-200 เมตร เพื่อรักษาแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ

นอกจากนี้ ชาวบ้านงดทำประมงพื้นบ้านในช่วงเดือนต้นเมษายนถึงสิ้นเดือนมิถุนายน เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้สิ่งมีชีวิตถูกรุกรานจนสูญพันธุ์และมีส่วนช่วยให้ธรรมชาติสามารถฟื้นฟูตัวเองและการกำหนดแนวป่าชายเลนที่ติดกับชายฝั่งทะเลเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของชุมชน โดยห้ามมีการทำประมงพื้นบ้านและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ที่กำหนด เนื่องจากเป็นที่อยู่อาศัยและเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน โดยเฉพาะปู กุ้ง หอย ซึ่งเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญ รวมทั้งสัตว์น้ำอื่นๆซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่อาหาร

อย่างไรก็ตาม การฟื้นฟูของธรรมชาติเพื่อกลับมาเป็นระบบนิเวศที่สมดุลดั้งเดิมได้ต้องใช้ระยะเวลายาวนาน ดังนั้นการปลูกทดแทนทรัพยากรธรรมชาติของชาวบ้าน ได้แก่ การปลูกป่าชายเลนในพื้นที่เสื่อมโทรม มีส่วนช่วยให้ระบบนิเวศที่เกิดการเปลี่ยนแปลงกลับมาสู่ความสมดุลได้เร็วขึ้น

ภาพที่ 5.2 แผนที่แสดงการทำประมงพื้นบ้านในพื้นที่ต่างๆของชุมชน

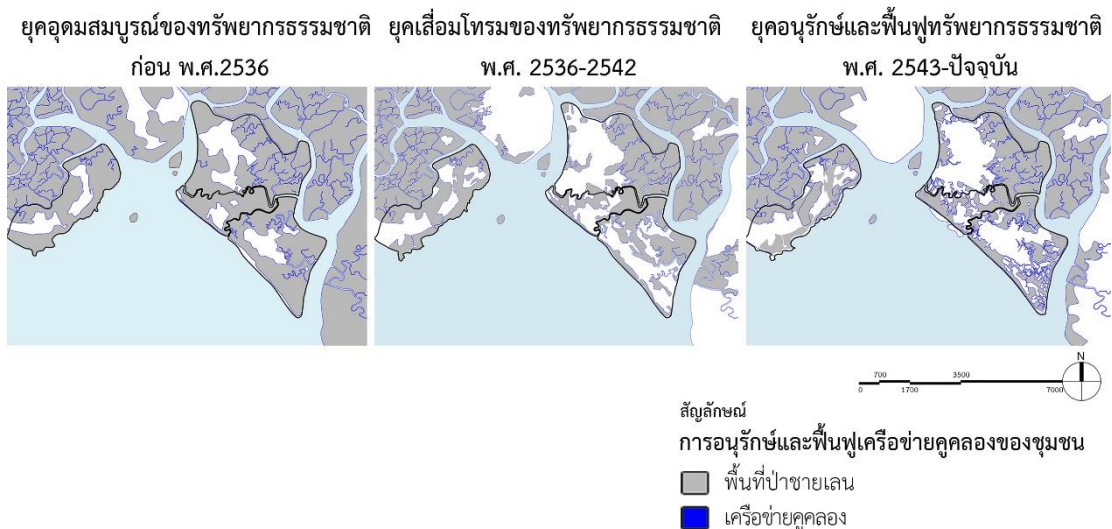
5.1.2 เครือข่ายคูคลองของชุมชน

การรักษาแบบแผนการระบายน้ำตามธรรมชาติของพื้นที่ไว้ให้มากที่สุดมีความสำคัญในการป้องกันปัญหาน้ำท่วมขังของพื้นที่ เนื่องจากสภาพดินส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นดินเลนที่มีระดับน้ำใต้ดินสูง ส่งผลให้ดินมีประสิทธิภาพในการระบายน้ำต่ำมาก ชุมชนจึงนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูเครือข่ายคูคลอง ดังตัวอย่างเช่น

- ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้อาวุโส โต๊ะอิหม่าม มีการสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและความสำคัญของเครือข่ายคูคลองแก่ชาวบ้าน เนื่องจากคลองและแพรงทำหน้าที่ระบายน้ำออกสู่ทะเลเมื่อระดับน้ำทะเลขึ้นสูงจนท่วมพื้นที่โดยเฉพาะในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมซึ่งเป็นฤดูมรสุม หากไม่มีการรักษาคลองและแพรงเหล่านี้ให้คงอยู่จะทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขังในชุมชน
- การสำรวจพื้นที่ของชาวบ้านเพื่อทำทะเบียนเครือข่ายคูคลองของชุมชน ทำให้ทราบถึงข้อมูลทางกายภาพของคลองและแพรง เช่น ตำแหน่งที่ตั้ง ขนาดของลำน้ำ ระดับความลึก เป็นต้น มีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูคูคลองและแพรงต่างๆที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- การเว้นระยะถอยร่นจากแนวขอบตลิ่งของคลองและแพรกประมาณ 6 เมตร เพื่อรักษาแนวต้นเหืองปลาหมอเดิม ทำหน้าที่ช่วยยึดตลิ่ง นอกจากนี้ชาวบ้านมีประยุกตืใช้พืชพรรณไม้คลุมดินที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่ดินเลนที่มีความเค็ม เช่น ต้นกระดุมทองเลื้อย ต้นกาบหอยแครง ต้นการะเกดเขียว ต้นผักกรองเลื้อย ต้นผักเป็ดแดง ต้นหนวดปลาตุก โดยปลูกในบริเวณที่มีความลาดเอียง ได้แก่ พื้นที่ขอบตลิ่ง เนื่องจากพืชเหล่านี้มีระบบรากที่สามารถยึดเหนี่ยวเม็ดดินให้ติดกัน ช่วยลดการพังทลายของดิน
- ชาวบ้านมีชุดลอกคลองและแพรกในช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน เพื่อป้องกันไม่ให้อ่างระบายน้ำธรรมชาติเหล่านี้เกิดการตื้นเขิน เพื่อบรรเทาปัญหาน้ำท่วมขังของชุมชนที่เกิดขึ้นในฤดูมรสุมตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม โดยเฉพาะเดือนกรกฎาคมที่มีปริมาณน้ำฝนตกลงสู่พื้นที่จำนวนมาก โดยนำดินเลนที่เกิดจากการขุดลอกคลองและแพรกเหล่านี้มาถมในพื้นที่ดินเลนชายฝั่งทะเลซึ่งเก็บไว้ปลูกป่าชายเลนทดแทน
- การพัฒนาของเมือง ได้แก่ การสร้างถนนเข้าสู่ชุมชน และการเข้ามาของเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่ออำนวยความสะดวก ได้แก่ ไฟฟ้า น้ำประปา เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านจากลักษณะพึ่งพาธรรมชาติเปลี่ยนเป็นพึ่งพาเทคโนโลยีเหล่านี้มากขึ้น ทำให้การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำธรรมชาติถูกลดบทบาทและอาจถูกทำลายดังเช่นเหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านมา ดังนั้นการส่งเสริมการสัญจรทางน้ำโดยเรือหัวโทงและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน นำไปสู่การรักษาแบบแผนการระบายน้ำตามธรรมชาติของพื้นที่

อย่างไรก็ตาม ควรสร้างความเข้าใจแก่หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของเครือข่ายคูคลองของชุมชน นำไปสู่การวางแผนหรือการวางแผนพัฒนาและอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับบริบททางกายภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่

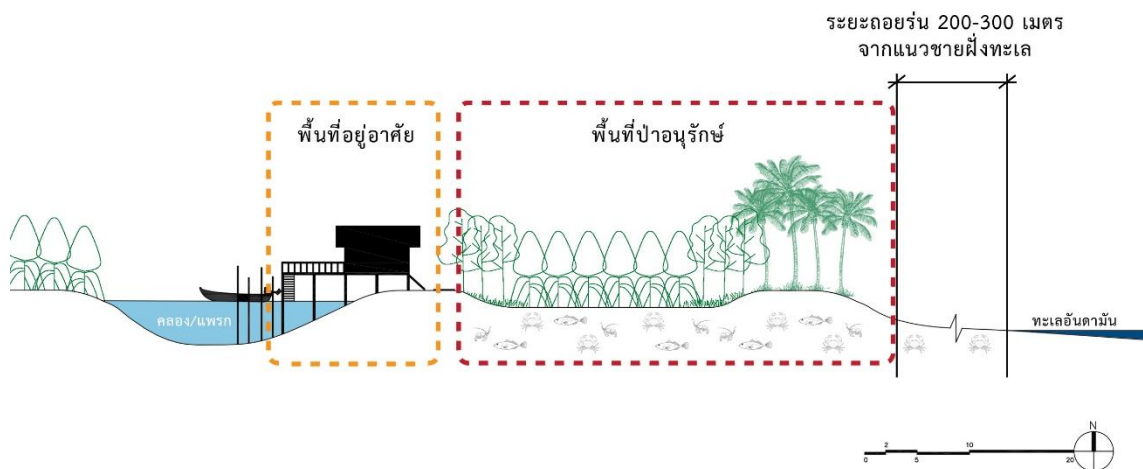

ภาพที่ 5.3 แผนที่แสดงการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่คูคลองของชุมชน

5.1.3 การเลือกที่ตั้งของชุมชน

การเลือกที่ตั้งของชุมชนเกิดจากการทำความเข้าใจในสภาพภูมิศาสตร์เป็นอย่างดี ตั้งแต่พื้นที่ต้นน้ำมาจนถึงพื้นที่ทะเลอันดามัน ดังนั้นพื้นที่ริมคลองและแพรงจึงมีความเหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานในระยะยาวมากที่สุด เนื่องจากดินมีการทับถมของตะกอนเพิ่มขึ้นทุกปีและข้อได้เปรียบจากการเป็นพื้นที่ลัดเข้ามาด้านในทำให้ได้รับผลกระทบจากคลื่นลมค่อนข้างน้อย นอกจากนี้การวางแผนการใช้ที่ดินในระดับชุมชนควรคำนึงถึงลักษณะการใช้ที่ดินที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศควบคู่ไปกับการวางแผนการใช้ที่ดินนอกชุมชน ดังตัวอย่างเช่น

- พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เช่น พื้นที่เนิน หรือ “ควน” ซึ่งไม่ใช่บริเวณที่มีน้ำท่วมถึงเป็นประจำ เหมาะสำหรับสร้างสิ่งปลูกสร้างต่างๆในชุมชน
- พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง เช่น แนวป่าชายเลน แนวป่าชายหาด ควรถูกเก็บรักษาเพื่อทำหน้าที่รักษาสมดุลของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ชาวบ้านมีการเว้นแนวป่าชายเลนบริเวณหลังบ้านและกำหนดระยะถอยร่นจากแนวชายฝั่งทะเลอย่างน้อย 200-300 เมตร เพื่อรักษาแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในพื้นที่

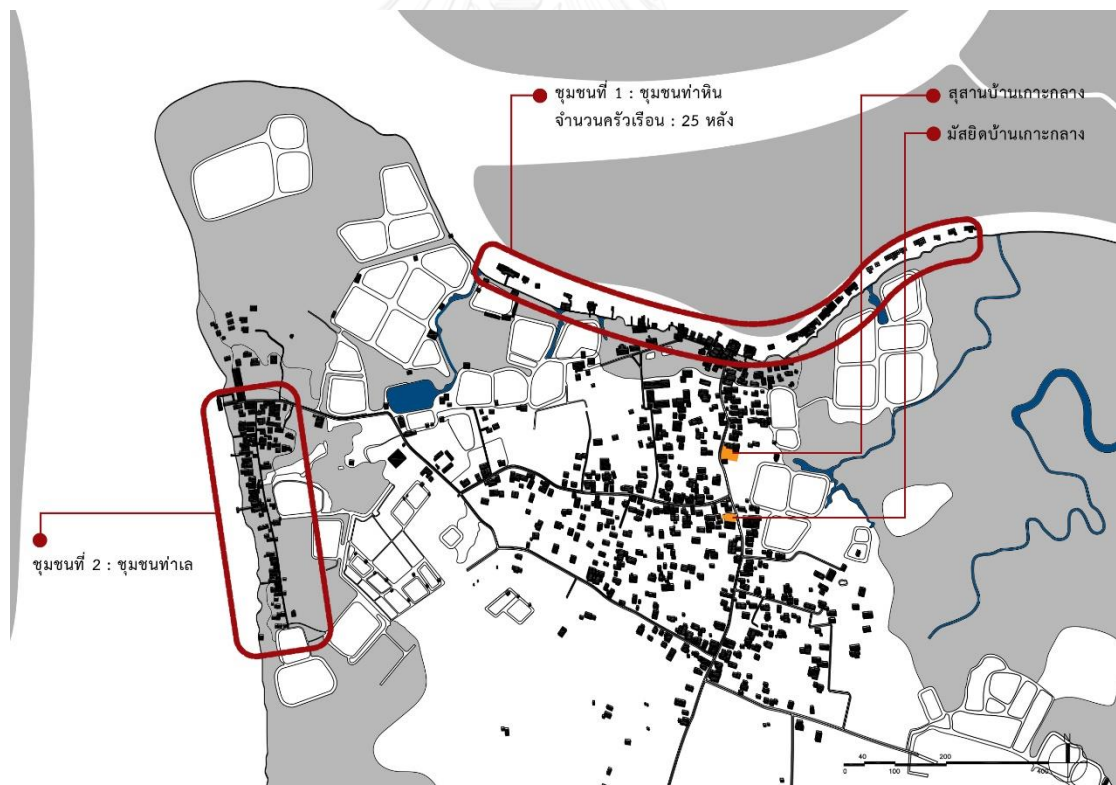

ภาพที่ 5.4 การวางแผนการใช้ที่ดินในระดับชุมชน

5.1.4 แบบแผนการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

การวางเรือนเกาะตัวเป็นแนวยาวตามคลองและแพรกซึ่งสัมพันธ์กับอาชีพและวิถีชีวิตของชาวบ้านควรคำนึงถึงความสามารถในการรองรับด้านนิเวศวิทยา ดังตัวอย่างเช่น

- การกำหนดขนาดของชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่ริมน้ำ โดยมีจำนวนครัวเรือนไม่เกิน 30 หลัง ซึ่งเป็นกฎของหมู่บ้านที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต⁵⁵ ทำให้เกิดความสมดุลของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติกับความต้องการของชาวบ้าน เนื่องจากปริมาณของเสียที่เกิดขึ้นอยู่ในเกณฑ์ที่ระบบนิเวศสามารถรองรับได้ หากมีการเพิ่มขึ้นของครัวเรือนต้องมีการย้ายชุมชนไปสร้างในพื้นที่ใหม่ มิเช่นนั้นจะส่งผลให้ระบบนิเวศในพื้นที่เกิดความเสื่อมโทรม
- เกณฑ์พิจารณาการย้ายชุมชนไปสร้างในพื้นที่ใหม่สามารถสังเกตได้จากการเปลี่ยนแปลงของลักษณะกายภาพในพื้นที่ เช่น หากแหล่งน้ำมีสีเข้มหรือมีความขุ่นเพิ่มขึ้น จนพบปูดำจำนวนน้อยกว่า 2-3 ตัว/ตารางเมตร แสดงว่าพื้นที่ที่มีปริมาณของเสียเพิ่มขึ้นจนส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่บนพื้นที่ ดังนั้นไม่ควรสร้างบ้านเพิ่มในบริเวณนี้

ภาพที่ 5.5 แผนที่แสดงแบบแผนการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

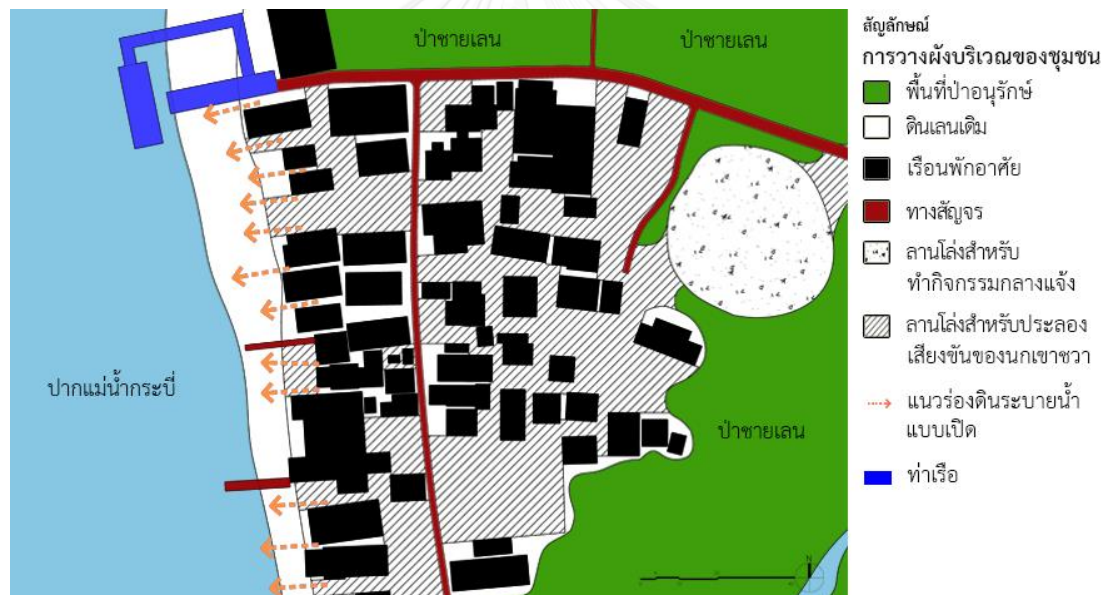
⁵⁵ สัมภาษณ์ ชานี คลองรั้ว, โตะอิหม่ามหมู่ที่ 2 ตำบลคลองประสัก 23 ตุลาคม, 2558.

5.1.5 การวางผังบริเวณของชุมชน

การวางผังบริเวณของชุมชนควรคำนึงถึงความสมดุลของการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติกับความต้องการของชาวบ้าน ได้แก่ การวางกลุ่มบ้านเรือนที่มีความกระชับแต่ไม่แออัดจนเกินไป ทำให้เกิดการปรับสภาพแวดล้อมน้อยซึ่งมีส่วนช่วยในการรักษาพื้นที่ป่าชายเลนและป่าชายหาดโดยรอบให้มากที่สุด

นอกจากนี้โครงสร้างทางกายภาพของชุมชนควรสอดคล้องกับแบบแผนการระบายน้ำธรรมชาติของพื้นที่ โดยเน้นการปรับเปลี่ยนสภาพดินเลนเดิมให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด เพื่อความสามารถในการระบายน้ำออกจากพื้นที่ให้เร็วที่สุด

อย่างไรก็ตาม การวางผังบริเวณของชุมชนควรมีความสัมพันธ์กับสภาพภูมิอากาศ เพื่อสร้างสภาวะน่าสบายในการอยู่อาศัย ส่งผลให้การปรับสภาพแวดล้อมในพื้นที่เกิดขึ้นน้อย ได้แก่ การวางบ้านเรือนสอดแทรกไปกับแนวต้นไม้เดิม เพื่อรักษาความร่มรื่นและลดอุณหภูมิที่ร้อนอบอ้าว และการเว้นพื้นที่ว่างโดยรอบบริเวณสิ่งปลูกสร้างเป็นการดึงกระแสลมให้เข้ามาสู่พื้นที่ ทำให้เกิดการไหลเวียนของกระแสลม ลดความอบอ้าว

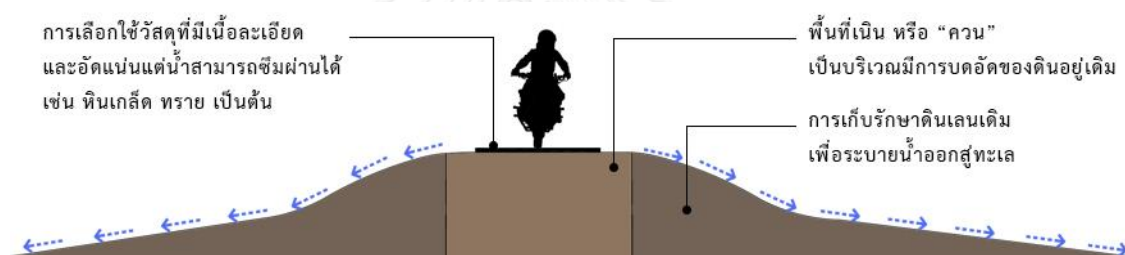
ภาพที่ 5.6 แผนที่แสดงการวางผังบริเวณของชุมชน

ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศ

5.1.5.1 ทางสัญจรของชุมชน

การสร้างทางสัญจรของชุมชนมีการคำนึงถึงการเลือกพื้นที่และการพิจารณาตำแหน่งที่ไม่กีดขวางทางระบายน้ำธรรมชาติ หากมีความจำเป็นควรทำสะพานข้าม เพื่อเป็นการรักษาแบบแผนการระบายน้ำธรรมชาติของพื้นที่ ดังตัวอย่างเช่น

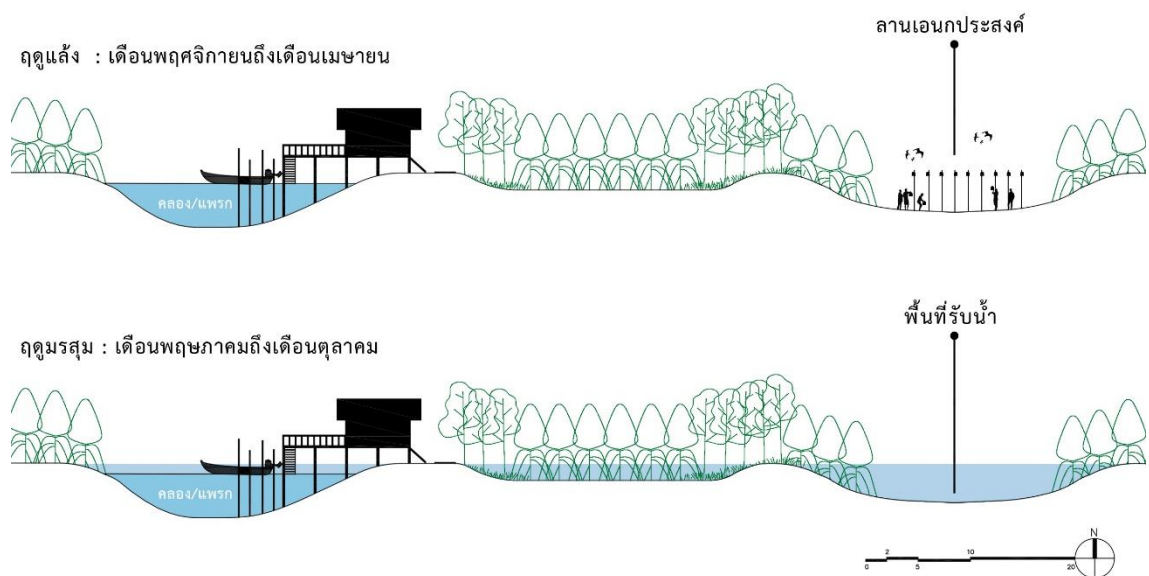
- การเลือกพื้นที่เนิน หรือ “ควน” เป็นบริเวณมีการบดอัดของดินอยู่เดิม สามารถรองรับน้ำหนักโครงสร้างได้ดี ทำให้ลดการทรุดตัวของดินเพื่อขยายถนนในพื้นที่ป่าชายเลน
- การเกิดพื้นผิวลาดชันควรทำเท่าที่จำเป็น โดยการกำหนดขนาดถนนหลักกว้างไม่เกิน 3 เมตร และมีการเลือกใช้วัสดุที่มีเนื้อละเอียดและอัดแน่นแต่น้ำสามารถซึมผ่านได้ในกรณีที่ เช่น หินเกล็ด ทราย เป็นต้น
- การรักษาทางเดินภายในชุมชนที่มีลักษณะเป็นสะพานไม้ กว้าง 1-2 เมตร ทำจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น ไม้โกงกาง ไม้แสม เนื่องจากมีส่วนช่วยในการเก็บรักษาพื้นที่ดินเลนเดิมสำหรับทำหน้าที่ในการระบายน้ำผิวดินออกจากพื้นที่ ลดการท่วมขังของน้ำในชุมชน

ภาพที่ 5.7 ทางสัญจรของชุมชน

5.1.5.2 พื้นที่ว่างส่วนกลางของชุมชน

การวางแผนการใช้ที่ดินในระดับชุมชน โดยการวางตำแหน่งพื้นที่ว่างให้สัมพันธ์กับระดับของพื้นที่ และมีการกำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกัน เช่น การห้ามปลูกสร้างอาคารในพื้นที่ต่ำสุดของชุมชน โดยต้องเว้นเป็นพื้นที่เอนกประสงค์สำหรับรองรับกิจกรรมต่างๆของชาวบ้านที่สัมพันธ์กับฤดูกาล ได้แก่ ฤดูแล้ง ช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายน ใช้เป็นลานกิจกรรม นันทนาการ เช่น ลานแข่งนกเขาชวา สนามฟุตบอล ลานเล่นว้าว เป็นต้น และฤดูมรสุม ช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ใช้เป็นพื้นที่รับน้ำของชุมชน

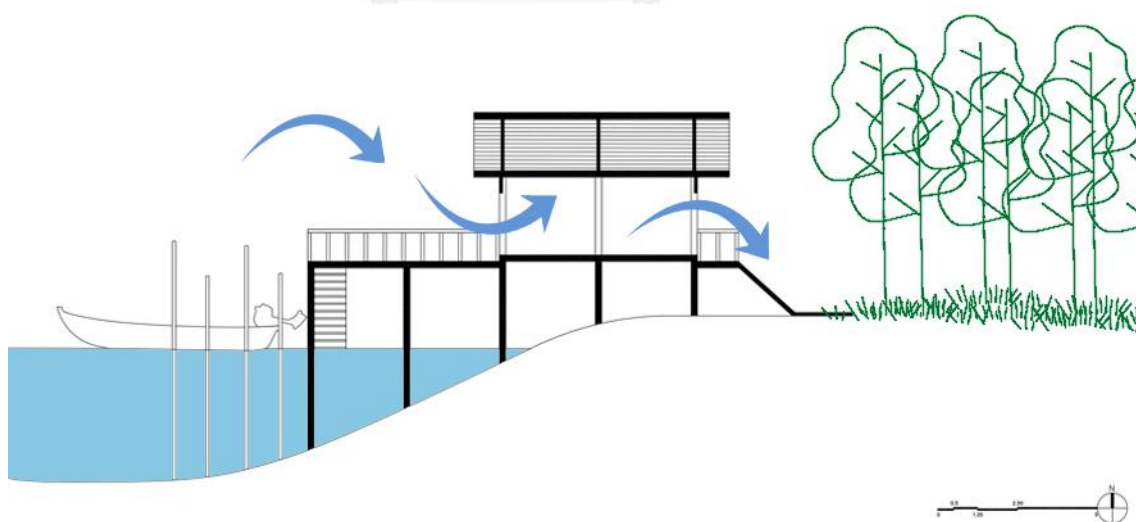

ภาพที่ 5.8 พื้นที่ว่างส่วนกลางของชุมชน

5.1.6 สถาปัตยกรรมประเภทเรือนพักอาศัยของชุมชน

การสร้างเรือนพักอาศัยควรมีความสอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศและคติความเชื่อทางสังคม ตลอดจนเทคนิคการก่อสร้างที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ช่วยลดผลกระทบจากภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม อากาศร้อนอบอ้าว ฝนตกชุกตลอดปี เป็นต้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้แสดงถึงการอาศัยอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมอย่างสมดุลและความเข้าใจระบบนิเวศของผู้อาศัยและมีส่วนช่วยในการรักษาสภาพแวดล้อม ดังตัวอย่างเช่น

- การสร้างระบบลอดประกอบได้ของเรือนเพื่อการเคลื่อนย้ายเมื่อมีภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม หรือเมื่อมีการขยายชุมชน
- การระบายความร้อนและลดความชื้นของเรือน โดยการปรับพื้นที่บริเวณรอบตัวเรือน ให้โล่งเตียน การยกใต้ถุน การทำช่องหน้าต่างยาวจรดพื้น และการสร้างความโปร่งโล่งของผนังเรือนโดยเลือกกันห้องเท่าที่จำเป็น เพื่อให้ลมสามารถพัดเอาความร้อนและความชื้นออกจากตัวเรือนให้มากที่สุด
- การยื่นชายคายาวคลุมตัวเรือนและระเบียงเปิดโล่ง เพื่อป้องกันแดดและฝนที่ตกชุกตลอดปีสาดเข้าสู่ตัวเรือน
- การมีพื้นที่ชานหรือระเบียงที่มีระดับต่ำกว่าพื้นที่ใช้สอยอื่นๆของเรือน ทำหน้าที่เป็นพื้นที่รับลมเข้าสู่เรือน ทำให้อากาศถ่ายเทสะดวก สามารถใช้เป็นพื้นที่รับแขกหรือเป็นพื้นที่นั่งเล่น
- การเลือกใช้วัสดุพื้นถิ่นที่มีค่าสัมประสิทธิ์ในการอมความร้อนต่ำ สามารถนำกลับมาใช้ใหม่และย่อยสลายกลับคืนสู่ธรรมชาติได้

ภาพที่ 5.9 สถาปัตยกรรมประเภทเรือนพักอาศัยของชุมชน

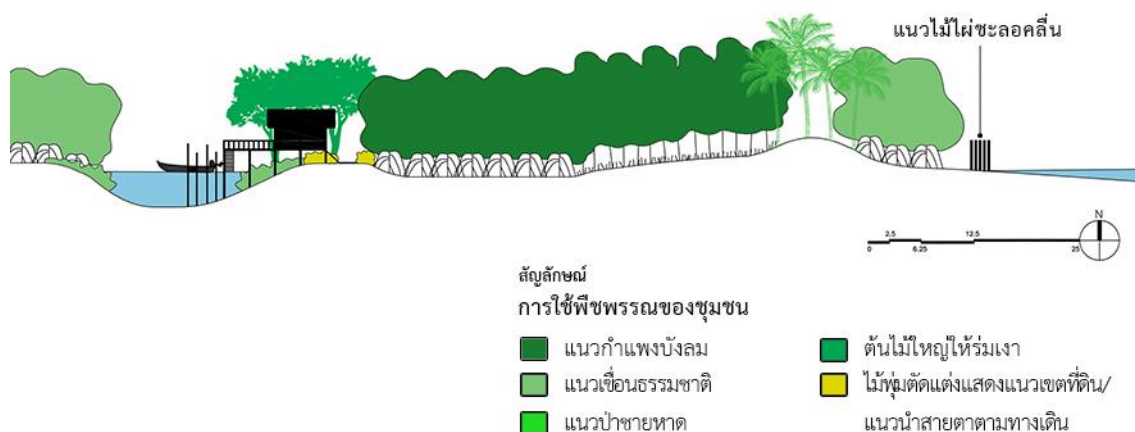
5.1.7 การใช้พืชพรรณของชุมชน

สภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่มีผลต่อการใช้พืชพรรณของชุมชน เนื่องจากมีลักษณะภูมิประเทศแบบที่ราบน้ำทะเลท่วมถึง จัดเป็นเขตรบบนิเวศน้ำกร่อย ประกอบด้วยดินเลนที่มีระดับน้ำใต้ดินสูง และได้รับกระแสลมพัดแรงอยู่เป็นประจำ ทำให้มีข้อจำกัดในการเลือกปลูกพรรณไม้ต่างๆในพื้นที่ หากเลือกใช้พืชพรรณต่างถิ่นทำให้ต้องมีการดูแลรักษาอย่างมาก รวมทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่มีความเค็มสูง ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำจืดในการรดน้ำต้นไม้

ภายใต้ข้อจำกัดเหล่านี้ชาวบ้านจึงเกิดการเรียนรู้เพื่อนำพรรณไม้ชายเลนมาปรับในรูปแบบต่างๆ ได้แก่

- การใช้พรรณไม้ชายเลนเป็นต้นไม้ให้ร่มเงา ได้แก่ การเก็บรักษาต้นไม้ใหญ่ที่มีทรงพุ่มแผ่ขยาย สูงประมาณ 15 เมตร ทำหน้าที่ปกคลุมพื้นที่เพื่อให้ร่มเงา เช่น ต้นเสม ตันไทร ย้อยใบพุ ตันจิกทะเล เป็นต้น นอกจากนี้มีการรักษาแนวต้นไม้ ได้แก่ ต้นโกงกาง ต้นเสม ทำหน้าที่เป็นแผงกันแดดด้านทิศตะวันตกและทิศใต้แก่เรือนพักอาศัย
- การเว้นแนวป่าชายเลนและป่าชายหาด เพื่อทำหน้าที่เป็นกำแพงกันลมพายุ โดยระยะถอยร่นมีความสัมพันธ์กับลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ริมคลองและแพรกมีการเว้นระยะถอยร่นจากแนวตลิ่งคลองและแพรกประมาณ 100-200 เมตร พื้นที่ปากแม่น้ำกระปีมีการเว้นระยะถอยร่นจากแนวปากแม่น้ำกระปีประมาณ 200-300 เมตร และพื้นที่ชายฝั่งทะเลมีการเว้นระยะถอยร่นจากแนวชายฝั่งทะเลประมาณ 500-800 เมตร
- การใช้พรรณไม้ชายเลนเป็นแนวเขตที่ดินหรือแนวนำสายตาทตามทางเดิน โดยชาวบ้านมีการเรียนรู้เพื่อปรับแต่งทรงพุ่มและระดับความสูงที่สัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ เช่น ต้นเสมซึ่งมีลักษณะทรงพุ่มแน่น ปรับแต่งทรงพุ่มให้มีระดับความสูง 0.40 เมตร เพื่อใช้เป็นแนวเขตที่ดิน ปรับแต่งทรงพุ่มให้มีระดับความสูง 0.80 เมตร เพื่อใช้เป็นแนวนำสายตาทตามทางเดิน เป็นต้น
- การใช้ป่าชายเลนเป็นเสมือนเขื่อนธรรมชาติในการป้องกันการพังทลายของดิน เนื่องจากระบบรากของพรรณไม้ชายเลนมีคุณสมบัติพิเศษ มีส่วนช่วยทำให้อัตราการกัดเซาะพังทลายของตลิ่งและชายฝั่งลดน้อยลง โดยใช้ร่วมกับการปักไม้ไผ่ชะลอกคลื่นเพื่อประสิทธิผลในการป้องกันการกัดเซาะภาพรวม

อย่างไรก็ตาม การบรรเทาปัญหาดินพังทลายและการกัดเซาะชายฝั่งในพื้นที่โดยการสร้างเขื่อนคันด้วยคอนกรีตอาจไม่ใช่แนวทางที่เหมาะสม เนื่องจากดินเลนที่มีระดับน้ำใต้ดินสูงไม่สามารถรองรับโครงสร้างที่มีน้ำหนักบรรทุกมาก ส่งผลให้ได้รับความเสียหายในเวลาต่อมา และลักษณะการติดตั้งแบบถาวรโดยน้ำไม่สามารถไหลผ่านได้ดั้งเดิม เป็นการทำลายแบบแผนการระบายน้ำตามธรรมชาติของพื้นที่

ภาพที่ 5.10 การใช้พืชพรรณของชุมชน

5.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางสังคมของชุมชน

5.2.1 ความสัมพันธ์ในสังคมของชุมชน

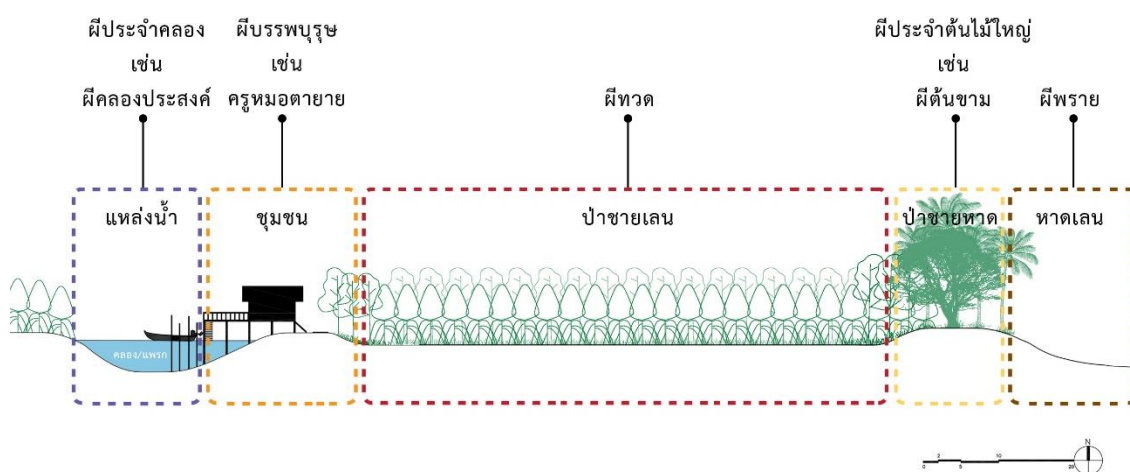
- การอาศัยอยู่ร่วมกันในลักษณะของเครือญาติ ทำให้ชาวบ้านมีความเคารพและเชื่อฟังคำสอนของผู้อาวุโสที่มักมีการสอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการพูดคุยและการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน โดยถือว่าชาวบ้านทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเท่าเทียมและต้องช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นให้สามารถใช้ได้อย่างยาวนาน

5.2.2 ระบบความเชื่อของชุมชน

5.2.2.1 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามของชุมชน โดยอิหม่ามมีบทบาทสำคัญในการสอดแทรกหลักคำสอนของศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่ชาวบ้าน หลักคำสอนเหล่านี้จึงเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชาวบ้านได้ยึดถือมาตลอด เนื่องจากความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อพระเจ้า ทำให้ชาวบ้านปฏิบัติตามหลักคำสอนอย่างเคร่งครัด ทุกวันศุกร์ชาวบ้านต้องหยุดทำประมงที่บ้านเพื่อมาทำพิธีละหมาดที่มีสยิดประจำชุมชน ในการเข้าร่วมทำพิธีละหมาดนอกจากเป็นการขอบคุณพระเจ้าที่มอบทรัพยากรธรรมชาติให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์แล้ว ชาวบ้านยังมีโอกาสได้ร่วมกันเสนอแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

5.2.2.2 ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติของชุมชน โดยมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองอาณาเขต ซึ่งเป็นกลไกทางสังคมในการกำหนดพฤติกรรมของชาวบ้านให้ตระหนักถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประนีประนอม นอกจากนี้ชาวบ้านมีการจัดลำดับอำนาจและความน่าเกรงขามของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สัมพันธ์กับความสำคัญของพื้นที่ สะท้อนถึงความเข้าใจของชาวบ้านในการให้ความสำคัญกับการปกป้องพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ในลำดับต่างๆกัน ดังตัวอย่างเช่น

- ลำดับที่ 1 พื้นที่ป่าอนุรักษ์ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์และมีความสำคัญมากที่สุดของชุมชน จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจและความน่าเกรงขามมากที่สุดทำหน้าที่คุ้มครองพื้นที่ โดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถลงโทษชาวบ้านที่ฝ่าฝืนอย่างรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิตได้และไม่สามารถขอขมาเพื่อลดโทษได้
- ลำดับที่ 2 พื้นที่ทะเลเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญรองลงมาจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์ จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำหน้าที่คุ้มครองพื้นที่โดยมีอำนาจและความน่าเกรงขามสามารถลงโทษชาวบ้านที่ฝ่าฝืนอย่างรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิตได้ แต่หากมีการขอขมาจะสามารถลดโทษได้
- ลำดับที่ 3 พื้นที่แหล่งน้ำธรรมชาติ จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำหน้าที่คุ้มครองพื้นที่โดยมีอำนาจและความน่าเกรงขามรองจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์และทะเล สิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถลงโทษชาวบ้านที่ฝ่าฝืนอย่างรุนแรงแต่ไม่ถึงขั้นเสียชีวิต และสามารถขอขมาเพื่อลดโทษได้
- ลำดับที่ 4 พื้นที่อยู่อาศัย จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำหน้าที่คุ้มครองพื้นที่โดยมีอำนาจและความน่าเกรงขามน้อยกว่าพื้นที่อื่นๆ ชาวบ้านมักนับถือและแสดงความเคารพเพื่อความเจริญรุ่งเรือง หากชาวบ้านฝ่าฝืนจะลงโทษสถานเบา เช่น ป่วยไข้ ไม่ประสบความสำเร็จในสิ่งที่หวัง เป็นต้น

ภาพที่ 5.11 ระบบความเชื่อของชุมชน : ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ

5.3 ข้อเสนอแนะ

การวางแผนคิดหรือการวางแผนพัฒนาและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ในระดับภูมิภาคอย่างยั่งยืน ควรหลีกเลี่ยงโครงการที่เน้นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อการพัฒนาด้านกายภาพ ได้แก่ โครงการบุกเบิกถนนหมู่ที่ 2 บ้านคลองประสงค์ ตำบลคลองประสงค์ เนื่องจากโครงการเหล่านี้ก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน ทำลายแบบแผนการระบายน้ำตามธรรมชาติของพื้นที่ ส่งผลให้สภาพแวดล้อมธรรมชาติในพื้นที่มีแนวโน้มที่จะเสื่อมโทรมลง ส่งผลให้ความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ลดลง

หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 2 (กระบี่) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองประสงค์ และองค์การบริหารส่วนตำบลไสไทย ควรพิจารณาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านมาปรับใช้ในการวางแผนคิดหรือการวางแผนพัฒนาและอนุรักษ์พื้นที่ เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้สะท้อนถึงความพยายามของชาวบ้านในการหาวิธีเพื่ออาศัยอยู่กับธรรมชาติอย่างสมดุลซึ่งมีส่วนสำคัญในการคงอยู่ของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ ได้แก่ การรักษาแบบแผนการระบายน้ำตามธรรมชาติของพื้นที่ การรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ และการบรรเทาภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยใช้ป่าชายเลนเป็นเสมือนเขื่อนธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม หากลักษณะทางนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ได้ถูกเปลี่ยนแปลงหรือกำลังเปลี่ยนแปลงหรือมีแนวโน้มว่าจะเปลี่ยนแปลง อันเป็นผลมาจากการพัฒนาของเมือง ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นจะต้องถูกส่งไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อพิจารณาการเพิกถอนพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ออกจากทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ.⁵⁶

⁵⁶ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ทำความเข้าใจอนุสัญญาแรมซาร์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2552a), หน้า 8.

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กองสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2549. โครงการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานตามมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม จังหวัดกระบี่ ในพื้นที่บางส่วนของตำบลอ่าวนาง ตำบลไสไทย ตำบลหนองทะเล และตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง รวมทั้งหมู่เกาะในน่านน้ำโดยรอบ.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คณะกรรมการประสานงานวิจัยและพัฒนาทรัพยากรป่าไม้และไม้โตเร็วเนกประสงค์ สาขาเกษตรศาสตร์และชีววิทยา สภาวิจัยแห่งชาติ. 2538. ไม้โตเร็วเนกประสงค์พื้นเมืองของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สาขาเกษตรศาสตร์และชีววิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

คณะกรรมการอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ. 2551. นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2551-2555. กรุงเทพมหานคร: สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

จิตติ มงคลชัยอรัญญา. 2558. แป๊ะเต๋ ไปโอเก๊าซ : บทเรียนจากชุมชน กรณีศึกษา : การพึ่งตนเองด้านพลังงานของชุมชนในจังหวัดกระบี่. กรุงเทพมหานคร: สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิฐารัตน์ ปภาวสิทธิ์ และคณะ. 2546. คู่มือวิธีการประเมินแบบรวดเร็ว เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพื้นที่ชายฝั่งทะเล : ระบบนิเวศป่าชายเลน กรุงเทพมหานคร: หน่วยปฏิบัติการนิเวศวิทยาทางทะเล ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทางทะเล คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นันทพร บุญเจริญ. 2556. วิถีชีวิตชนบทกับจินตนาการแห่งความสุข : การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการตกแต่งโรงแรมภูเก็ตรา รีสอร์ท อ่าวนาง จังหวัดกระบี่, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประยุกต์ศิลปศึกษา คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นิชิตา เศรษฐะทัตต์. 2551. หลักการป้องกันไว้ก่อนล่วงหน้าในกฎหมายทะเล ศึกษากรณีประมง, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บัญชา พงษ์พานิช. 2552. ร้อยลูกปัด = *Beyond beads*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

- ประสิทธิ์ เอื้อตระกูลวิทย์. 2538. การวิเคราะห์เทคนิคการแกะเครื่องมือหิน : กรณีศึกษาตัวอย่าง เครื่องมือหินที่พบในหลุมขุดค้นแหล่งโบราณคดีถ้ำหมอบเขียว 2 อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปานิชา วรกรปิติกุล. 2556. สายใยแห่งความผูกพัน : การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการ ตกแต่งโรงแรมเดอะฮูเบิน, เกาะลันตาใหญ่, อ่าวบากันเตียง, กระบี่, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประยุกต์ศิลปศึกษา คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขานุการกรม กรมทรัพยากรธรณี. 2538. สุสานหอย แหลมโพธิ์ จังหวัดกระบี่. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักงาน เลขานุการกรม กรมทรัพยากรธรณี.
- พลโทหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2536. หัวเมืองริมฝั่งอันดามัน. นครนายก: กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า.
- ภนิดา หอมชื่น. 2552. ระบบนิเวศชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนประมงพื้นบ้านเกาะกลางปากแม่น้ำ กระบี่ ตำบลคลองประสงค์ จังหวัดกระบี่ วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการวางแผนชุมชน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภูมิชัย สุวรรณดี. 2540. มาตรการทางกฎหมายในการจัดการและการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำธรรมชาติใน ประเทศไทย วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยศ สันตสมบัติ. 2544. ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนา อย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วรเชษฐ พรหมหนู. 2551. ความอบอุ่นในวิถีชนบทชาวใต้ : การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมเพื่อ ตกแต่ง โรงแรม พีพี ไอส์แลนด์ คาบาน่า จังหวัดกระบี่, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประยุกต์ศิลปศึกษา คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วีระชาติ เพ็งจำรัส. 2548. ชนิดและการแพร่กระจายของกิ้งเคยสกุล *Acetes* บริเวณแหล่งหญ้าทะเล และคลองป่าชายเลน ฝั่งทะเลอันดามัน. ภูเก็ต: สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเล ชายฝั่งทะเล และป่าชายเลน.
- ศุภลักษณ์ ทิพย์กำจรวงศ์ 2540. การวิเคราะห์การใช้งานของเครื่องมือหิน : กรณีศึกษาตัวอย่าง เครื่องมือหินที่พบในหลุมขุดค้นทางโบราณคดีถ้ำหมอบเขียว 2 อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สถาบันพัฒนาภาคและเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง มหาวิทยาลัยแห่งมลรัฐแคลิฟอร์เนีย
 วิทยาเขตเบอร์กลีย์ และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ สถาบันวิจัยสังคม
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2548. การวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่าง
 ยั่งยืน ในจังหวัดกระบี่ : การศึกษาเชิงปฏิบัติการ : รายงานฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร:
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันวิจัยทรัพยากรทางน้ำ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2555. คู่มือพืชและสัตว์ทะเลในระบบนิเวศ
 ทางทะเล เกาะมุกด์ จังหวัดตรัง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยทรัพยากรทางน้ำ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเล ชายฝั่งทะเล และป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและ
 ชายฝั่ง. 2549. คู่มือสัตว์ในแหล่งหญ้าทะเลฝั่งทะเลอันดามัน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัย
 และพัฒนาทรัพยากรทางทะเล ชายฝั่งทะเล และป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและ
 ชายฝั่ง.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม. 2549. แนวทางการจัดการภูมิทัศน์
 วัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2552a. ทำความเข้าใจอนุสัญญา
 แรมซาร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2552b. แผ่นพับรู้ไว้ใช้ว่าพื้นที่ชุ่มน้ำ.
 กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2552c. รายงานการประชุมเชิง
 ปฏิบัติการเนื่องในวันพื้นที่ชุ่มน้ำโลก ประจำปี 2552 เรื่อง : จากต้นสายถึงปลายน้ำ-พื้นที่ชุ่ม
 น้ำสานสัมพันธ์ทุกชีวิต, 2-3 กุมภาพันธ์ 2552 ณ โรงแรมราม่า การ์เด็นส์ กรุงเทพมหานคร.
 กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน. 2555. พันธุ์ไม้ป่าชายเลนในประเทศไทย (ฉบับปรับปรุงใหม่).
 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. 2555. พันธุ์ไม้ป่าชายเลนใน
 ประเทศไทย (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพมหานคร: สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน
 กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.

เสริมสกุล โทณษวณิก. 2537. ธรรมชาติบริเวณหาดทราย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์
 สวีستی จำกัด.

อดิศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และเตือนเด่น นิคมบริรักษ์. 2548. แผนแม่บทการจัดการธรณีวิทยาและ
 ทรัพยากรธรณี : ภายใต้อำนาจการจัดทำแผนแม่บทการจัดการทรัพยากรธรณี (แผนแม่บทการ

บริหารจัดการทรัพยากรธรณี ยกเว้นในส่วนของซากดึกดำบรรพ์). กรุงเทพมหานคร: กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

อวยพร เรื่องตระกูล. 2556. คู่มือการเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ ด้านการศึกษา สังคมและวัฒนธรรมผ่านความร่วมมือรวมพลังระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

อาภรณ์ อุกฤษณ์ 2532. พิธีลอยเรือ : ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของชาวเล กรณีศึกษาชุมชนบ้านหัวแหลม เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สัมภาษณ์

คณิต สุขแดง. 12 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี.

จริยา เกาะกลาง. 15 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี.

ชานี คลองรั้ว. 2558. โต๊ะอิหม่ามหมู่ที่ 2 ตำบลคลองประสังค์

ธนพล หมั่นคำ. 13 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี.

ธิดารัตน์ หมั่นบุตร. 13 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี.

นนท์ มีล้ำม. 12 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี.

ประสิทธิ์ เพชรแขก. 28 กรกฎาคม 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี.

ปรารค์ทิพย์ ช่วยการ. 12 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี.

วารี กิ่งเล็ก. 13 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี.

วิชัย เกาะกลาง. 15 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี.

วินัย คำกุล. 14 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี.

- วินัย ขาวสะอาด. 14 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน
มากกว่า 50 ปี.
- สมบัติ อ้นบุตร. 28 กรกฎาคม 2558. ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคลองประสงค์.
- สมบูรณ์ หมั่นคำ. 12 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน
มากกว่า 50 ปี.
- สมภพ คำกุล. 22 กรกฎาคม 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน
มากกว่า 50 ปี.
- สมศักดิ์ หมั่นคำ. 22 กรกฎาคม 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน
มากกว่า 50 ปี.
- สวาท นาวาสมูทร์. 16 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน
มากกว่า 50 ปี.
- สัญชัย เกาะกลาง. 15 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน
มากกว่า 50 ปี.
- สิงหา เครือวัลย์. 26 กรกฎาคม 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน
มากกว่า 50 ปี.
- สุภาพร เวลาดี. 14 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน
มากกว่า 50 ปี.
- โสภา เกาะกลาง. 15 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน
มากกว่า 50 ปี.
- อนิรุทธิ์ มีล้ำม. 12 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน
มากกว่า 50 ปี.
- อิสรินทร์ ไร่ใหญ่. 25 กรกฎาคม 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน
มากกว่า 50 ปี.
- เอกพจน์ เจ๊ะมุล. 14 กันยายน 2558. ชาวประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน
มากกว่า 50 ปี.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์วิทยานิพนธ์

เรื่อง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ อำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : รศ.ดร.นวณัฐ โอศิริ

โดย นางสาวอัมพิกา อ่าลอย

หลักสูตร ภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ภูมิสถาปัตยกรรม

ภาควิชา ภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ :

1. ผู้นำศาสนาประจำชุมชน (โต๊ะอิหม่าม) จำนวน 4 คน
2. ผู้นำชุมชน (กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน) จำนวน 8 คน
3. ชาวประมงประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนมากกว่า 50 ปี
จำนวน 30 คน

คำชี้แจง แบบสอบถาม/สัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งในการวิจัยเพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ โดยแบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางสังคม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1.1 เพศ

ชาย

หญิง

1.2 อายุ

ไม่เกิน 20 ปี

21-40 ปี

41-60 ปี

61 ปีขึ้นไป

1.3 ช่วงเวลาที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่

พ.ศ. _____

จำนวน _____ ปี

1.4 สถานภาพในชุมชน

ผู้นำชุมชน

ผู้นำศาสนาของชุมชน

สมาชิกกลุ่ม/องค์กรในชุมชน

กรรมการชุมชน

ตัวแทนกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพดั้งเดิม

อื่นๆ (โปรดระบุ) _____

ของชุมชน

1.5 สถานภาพในครัวเรือน

- () หัวหน้าครอบครัว () คู่สมรส
 () บุตร/ธิดา () บิดา/มารดา
 () เขย/สะใภ้ () อื่นๆ (โปรดระบุ) _____

1.6 จำนวนสมาชิกทั้งหมดที่อยู่ประจำ

รวม _____ คน ชาย _____ คน หญิง _____ คน

1.7 ระดับการศึกษา

- () ไม่ได้เรียน () ต่ำกว่าปริญญาตรี
 () ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า () สูงกว่าปริญญาตรี

1.8 การนับถือศาสนา

- () พุทธ () คริสต์
 () อิสลาม () อื่นๆ (โปรดระบุ) _____

1.9 อาชีพ

- () นักเรียน/นักศึกษา () รับราชการ
 () ทำประมงพื้นบ้าน ประเภท _____ () เลี้ยงปลากระชัง
 () แปรรูปสัตว์น้ำ () ทำเรือหัวโทงจำลอง
 () ทำเกษตรกรรม (ทำนา) () ทำผ้าปาเต๊ะ
 () รับจ้าง () อื่นๆ (โปรดระบุ) _____

1.10 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

- () ไม่เกิน 2,000 บาท () 2,001 – 6,000 บาท
 () 6,001 – 10,000 บาท () 10,000 บาท ขึ้นไป _____

1.11 สิทธิ/ลักษณะการครอบครองที่ดิน/บ้าน/อาคารปัจจุบัน

- () เป็นเจ้าของ () เช่า
 () อยู่โดยไม่มีค่าใช้จ่าย () อื่นๆ (โปรดระบุ) _____

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ

2.1 บริบททางกายภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่

2.1.1 บทบาทและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ

2.1.1.1 ท่านคิดว่าชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ประเภทใดบ้าง

☐ ป่าชายเลน	☐ ป่าชายหาด
☐ หาดเลน	☐ หาดทราย
☐ น้ำ	☐ อื่นๆ (โปรดระบุ) _____

2.1.1.2 ท่านคิดว่าทรัพยากรธรรมชาติดังต่อไปนี้สามารถพบได้ในบริเวณใดของพื้นที่

1) ป่าชายเลน

☐ ริมคลองและแพรง	☐ ปากแม่น้ำกระบี่
☐ ชายฝั่งทะเล	☐ ที่ดอน
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ) _____	

2) ป่าชายหาด

☐ ริมคลองและแพรง	☐ ปากแม่น้ำกระบี่
☐ ชายฝั่งทะเล	☐ ที่ดอน
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ) _____	

3) หาดเลน

☐ ริมคลองและแพรง	☐ ปากแม่น้ำกระบี่
☐ ชายฝั่งทะเล	☐ ที่ดอน
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ) _____	

4) หาดทราย

☐ ริมคลองและแพรง	☐ ปากแม่น้ำกระบี่
☐ ชายฝั่งทะเล	☐ ที่ดอน
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ) _____	

5) น้ำ

☐ ริมคลองและแพรง	☐ ปากแม่น้ำกระบี่
☐ ชายฝั่งทะเล	☐ ที่ดอน
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ) _____	

2.1.1.3 ท่านคิดว่าทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มีบทบาทในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือไม่

() ไม่มีบทบาท () มีบทบาท (โปรดระบุ) _____

2.1.1.4 ท่านคิดว่าทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มีบทบาทอย่างไรต่อวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน

() แหล่งอาหารธรรมชาติและสมุนไพร () แหล่งเชื้อเพลิง
 () แหล่งวัสดุก่อสร้าง () แหล่งทำประมงพื้นบ้าน
 () แหล่งที่อยู่อาศัย () อื่นๆ (โปรดระบุ) _____

2.1.1.5 ท่านมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติดังต่อไปนี้อย่างไรบ้าง

1) ป่าชายเลน
 (โปรดระบุ) _____

2) ป่าชายหาด
 (โปรดระบุ) _____

3) หาดเลน
 (โปรดระบุ) _____

4) หาดทราย
 (โปรดระบุ) _____

5) น้ำ
 (โปรดระบุ) _____

2.1.2 สถานการณ์การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ

2.1.2.1 กรุณาอธิบายสถานการณ์การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน (โปรดระบุ) _____

2.1.2.2 ชุมชนมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนหรือไม่

- () ไม่มีกิจกรรม
- () มีการจัดกิจกรรม
- () ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน
 - () แผนผังทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน
 - () การจัดทำแนวเขตพื้นอนุรักษ์และพื้นที่ที่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้
 - () กิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้านในการประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ
 - () การต่อรองเรื่องสิทธิการประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติระหว่างรัฐกับชุมชน
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ) _____

2.1.2.3 ชุมชนมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาจิตสำนึกในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนหรือไม่

- () ไม่มีกิจกรรม
- () มีการจัดกิจกรรม (โปรดระบุ)
- () การให้ข้อมูลหรือแลกเปลี่ยนความรู้
 - () การจัดเวทีเพื่อให้เกิดการเรียนรู้
 - () การเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ
 - () การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆสู่ชุมชน
 - () การแจ้งข้อมูลโดยผ่านทางผู้นำชุมชน/หน่วยงานราชการ/กลุ่ม/องค์กรต่างๆ
 - () อื่นๆ (โปรดระบุ) _____

2.1.2.4 บุคคล/กลุ่ม/องค์กรต่างๆ ที่มีบทบาทในการร่วมกันจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

- () ไม่มี
- () มี (โปรดระบุ)
- () ผู้นำชุมชน
 - () ผู้นำศาสนาของชุมชน
 - () ผู้อาวุโสในชุมชน
 - () ครู/ผู้สอนศาสนา

- () หน่วยงานราชการ
 () อื่นๆ (โปรดระบุ) _____

2.1.2.5 ในชุมชนของท่านมีการจัดตั้งกลุ่ม/องค์กรในการร่วมกันจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนหรือไม่

- () ไม่มี () มี (โปรดระบุ) _____

2.1.2.6 ท่านเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในการร่วมกันจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนหรือไม่

- () ไม่เป็นสมาชิก () เป็นสมาชิก (โปรดระบุบทบาท/ตำแหน่ง)

2.1.2.7 ปัญหาของชุมชนในการร่วมกันจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ

- () ไม่มี () มี (โปรดระบุ) _____

2.1.2.8 ท่านคิดว่าการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนมีบทบาทในการแก้ปัญหาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนหรือไม่

- () ไม่มีบทบาท () มีบทบาท (โปรดระบุ)
 () มาก
 () ปานกลาง
 () น้อย

2.1.2.9 ท่านคิดว่าควรมีการสนับสนุนกลุ่ม/องค์กรดังกล่าวให้คงอยู่หรือไม่

- () ไม่ควร (โปรดระบุ)

- _____
 () ควร (โปรดระบุ)

2.1.2.10 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน (โปรดระบุ) _____

2.1.3 สภาวะปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม

2.1.3.1 ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม

- () ธรรมชาติ () กิจกรรมของมนุษย์
 () อื่นๆ (โปรดระบุ) _____

2.1.3.2 กรุณาระบุปัญหาการคุกคามโดยภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่
(โปรดระบุ) _____

2.1.3.3 กรุณาระบุปัญหาการคุกคามโดยกิจกรรมของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่
(โปรดระบุ) _____

2.1.3.4 ในชุมชนของท่านมีการจัดตั้งกลุ่ม/องค์กรเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ชุมชนหรือไม่
() ไม่มี () มี (โปรดระบุ) _____

2.1.3.5 บุคคล/กลุ่ม/องค์กรต่างๆ ที่มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ชุมชน
() ไม่มี () มี (โปรดระบุ)

() ผู้นำชุมชน

() ผู้นำศาสนาของชุมชน

() ผู้อาวุโสในชุมชน

() ครู/ผู้สอนศาสนา

() หน่วยงานราชการ

() อื่นๆ (โปรดระบุ) _____

2.1.3.6 ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ชุมชนอย่างไรบ้าง
(โปรดระบุ) _____

2.2 สภาพแวดล้อมภูมิทัศน์ของชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่

2.2.1 กรุณาอธิบายพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน
(โปรดระบุ) _____

2.2.2 พื้นที่ใดบ้างที่มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

() ริมคลองและแพรก

() ปากแม่น้ำกระบี่

() ชายฝั่งทะเล

() ที่ดอน

() อื่นๆ (โปรดระบุ) _____

2.2.3 กรุณาอธิบายการเลือกที่ตั้งของชุมชนตามสภาพภูมิศาสตร์ดังต่อไปนี้

2.2.3.1 พื้นที่ริมคลองและแพรก

(โปรดระบุ) _____

2.2.3.2 พื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่

(โปรดระบุ) _____

2.2.3.3 พื้นที่ชายฝั่งทะเล

(โปรดระบุ) _____

2.2.3.4 พื้นที่ดอน

(โปรดระบุ) _____

2.2.4 กรุณาอธิบายการตั้งกลุ่มบ้านเรือนภายในชุมชน

(โปรดระบุ) _____

2.2.5 ท่านคิดว่าพื้นที่ส่วนกลางของชุมชนตั้งอยู่ในบริเวณใดของชุมชน

(โปรดระบุ) _____

2.2.6 กรุณาอธิบายลักษณะทางสัญจรของชุมชน

(โปรดระบุ) _____

2.2.7 กรุณาอธิบายลักษณะของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นตามหัวข้อต่อไปนี้

2.2.7.1 รูปแบบสถาปัตยกรรม

(โปรดระบุ) _____

2.2.7.2 โครงสร้าง

(โปรดระบุ) _____

2.2.7.3 วัสดุก่อสร้าง

(โปรดระบุ) _____

2.2.7.4 พื้นที่ใช้สอย

(โปรดระบุ) _____

2.2.8 กรุณาอธิบายการเลือกใช้พืชพรรณของชุมชน

(โปรดระบุ) _____

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางสังคม

3.1 การทำประมงพื้นบ้านของชุมชน

3.1.1 พื้นที่ใดบ้างที่มีการทำประมงพื้นบ้านของชุมชน

☐ รีมคลองและแพรง	☐ ปากแม่น้ำกระเป๋
☐ ชายฝั่งทะเล	☐ ที่ดอน
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ) _____	

3.1.2 ในสภาพพื้นที่เหล่านี้มีการทำประมงพื้นบ้านประเภทใดบ้าง

3.1.2.1 พื้นที่ริมคลองและแพรง

☐ เบ็ดคัน	☐ หยองปูดำ
☐ อวนจมกึ่ง	☐ ไชหมึก
☐ อวนปลากระบอก	☐ ลอบปู
☐ คราดหอย	☐ อวนจมปู
☐ อวนปลาทราย	☐ โป๊ะน้ำตื้น
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ) _____	

3.1.2.2 พื้นที่ปากแม่น้ำกระเป๋

☐ เบ็ดคัน	☐ หยองปูดำ
☐ อวนจมกึ่ง	☐ ไชหมึก
☐ อวนปลากระบอก	☐ ลอบปู
☐ คราดหอย	☐ อวนจมปู
☐ อวนปลาทราย	☐ โป๊ะน้ำตื้น
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ) _____	

3.1.2.3 พื้นที่ชายฝั่งทะเล

☐ เบ็ดคัน	☐ หยองปูดำ
☐ อวนจมกึ่ง	☐ ไชหมึก
☐ อวนปลากระบอก	☐ ลอบปู
☐ คราดหอย	☐ อวนจมปู
☐ อวนปลาทราย	☐ โป๊ะน้ำตื้น
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ) _____	

3.1.3 กรุณาอธิบายภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมงพื้นบ้านตามสภาพพื้นที่ดังนี้

3.1.3.1 พื้นที่ริมคลองและแพรง

(โปรดระบุ) _____

3.1.3.2 พื้นที่ปากแม่น้ำกระเป๋

(โปรดระบุ) _____

3.1.3.3 พื้นที่ชายฝั่งทะเล

(โปรดระบุ) _____

3.2 ความสัมพันธ์ในสังคมของชุมชน

3.2.1 กรุณาอธิบายลักษณะความสัมพันธ์ในสังคมของชุมชน

(โปรดระบุ) _____

3.2.2 ท่านคิดว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในชุมชนมีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านหรือไม่

(โปรดระบุ) _____

3.3 ความเชื่อทางศาสนาอิสลามและอำนาจเหนือธรรมชาติของชุมชน

3.3.1 ท่านคิดว่ากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาอิสลามและอำนาจเหนือธรรมชาติของชุมชนมีความสำคัญอย่างไรบ้าง

(โปรดระบุ) _____

3.3.2 กรุณาอธิบายความเชื่อทางศาสนาอิสลามและอำนาจเหนือธรรมชาติของชุมชนที่มีบทบาทต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระเป๋

(โปรดระบุ) _____

ภาคผนวก ข

เครื่องมือประมงที่ใช้ในการจับสัตว์น้ำของชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่

เครื่องมือประมงที่ใช้จับสัตว์น้ำมีอยู่ด้วยกันหลายชนิด เช่น อวน ลอม ไซ หยอง เป็นต้น ชาวบ้านจะเลือกใช้เครื่องมือเหล่านี้ให้เหมาะกับพฤติกรรมของสัตว์น้ำ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ รวมทั้งมีการหมุนเวียนการใช้เครื่องมือให้เหมาะสมกับฤดูกาลและพฤติกรรมการสืบพันธุ์ของสัตว์น้ำ ทั้งนี้ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างในการเรียนรู้ ได้แก่ การได้รับการถ่ายทอดวิธีการทำประมงพื้นบ้านจากคนในครอบครัวโดยการส่งสมจากรุ่นสู่รุ่น การใช้วิธีการสังเกตธรรมชาติรอบตัว การลองผิดลองถูกด้วยตนเอง รวมทั้งการแลกเปลี่ยนความรู้ในหมู่ชาวบ้านด้วยกัน ปัจจัยเหล่านี้ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับการเลือกใช้เครื่องมือ เช่น ปลาผิวน้ำหรือปลาอาศัยอยู่ในน้ำลึกย่อมใช้เครื่องมือที่แตกต่างกัน แม้แต่การจับปลาหรือการจับกุ้งต้องใช้อวนที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นต้น เครื่องมือที่ใช้ในการจับสัตว์น้ำของชุมชนประมงพื้นบ้านปากแม่น้ำกระบี่ สามารถจำแนกตามสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ศึกษาได้ดังนี้

1. พื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่

เป็นบริเวณที่แม่น้ำไหลมาบรรจบกับทะเล ลักษณะของดินบริเวณนี้เป็นดินเลนหนาที่เกิดจากการตกตะกอนแร่ธาตุและสารอาหารต่าง ๆ ได้รับอิทธิพลน้ำเค็มท่วมถึงเป็นประจำ สังคมพืชป่าชายเลนที่สำคัญ เช่น แสมขาว แสมทะเล โกงกางใบเล็ก โกงกางใบใหญ่ ฝาดดอกขาว ถั่วขาว พังกาหัว สุ่มดอกแดง ตาตุ่มทะเล เป็นต้น สัตว์ที่พบในพื้นที่บริเวณนี้ ได้แก่ ปลากระบอก ปลาเห็ดโคน ปลาดอกหมาก ปลาทะกรับ ปลาทูลาย เป็นต้น จึงพบการทำประมงพื้นบ้านประเภท อวนปลากระบอก อวนปลาทูลาย ในพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 อวนปลากระบอก

ชาวบ้านได้รวมเอาเรียกว่า ช่ายปลากระบอก อวนลอยปลากระบอก และอวนล้อมติดปลากระบอก ซึ่งภาคใต้เรียกว่า “อวนปลาซา” ไว้ด้วยกัน ดังนั้นลักษณะของการทำประมงพื้นบ้านจึงมีหลายแบบขึ้นอยู่กับแหล่งประมงและวิธีการทำประมงพื้นบ้าน มีทั้งแบบใช้เรือและไม่ใช้เรือ ขนาดของเรือที่ใช้ยาวประมาณ 3-10 เมตร เป็นเรือแจว หรือใช้เครื่องยนต์ขนาด 3-10 แรงม้า มีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 ช่ายปลากระบอก

ชาวบ้านสามารถทำการประมงด้วยช่ายปลากระบอกในเวลาเย็นใกล้ค่ำ ส่วนใหญ่ทำในบริเวณปากแม่น้ำกระบี่ที่มีระดับน้ำลึกไม่เกิน 1.50 เมตร ชาวบ้านเดินไปชิงอวนในช่วงน้ำเริ่มไหลขึ้นเล็กน้อย โดยชิงอวนตั้งฉากกับฝั่ง บางรายให้ส่วนปลายอวนด้านนอกโค้งเข้าหาฝั่งเล็กน้อย คร่าวล่างอวนสัมผัสพื้นทะเล คร่าวบนแขวนไว้กับไม้ 8-10 ต้น ซึ่งปักห่างกันประมาณ 10 เมตร ถ้าเป็นอวนแบบมีทุ่นพุงจะใช้เหล็กเส้นหรือไม้ 2 ท่อน ปักยึดหัวท้ายของผืนอวนเป็นแนวตั้งฉากกับปากแม่น้ำกระบี่ จากนั้นปล่อยอวนทิ้งไว้จนกระทั่งน้ำขึ้นท่วมเหนือคร่าวบนจึงเก็บอวน ส่วนแบบไม่มีทุ่นพุงอวนจะทิ้งไว้ตลอดคืนและเก็บอวนในตอนเช้ามีด

ภาพที่ 1 การทำประมงพื้นบ้านบนพื้นที่ปากแม่น้ำกระเป๋ : ข่ายปลากระบอก

1.1.2 อวนลอยปลากระบอก

ชาวบ้านสามารถทำการประมงด้วยอวนลอยปลากระบอกได้ทั้งกลางวันและกลางคืน ส่วนใหญ่ทำในบริเวณปากแม่น้ำกระเป๋ที่มีระดับน้ำลึก 2-5 เมตร ผืนอวนจะถูกปล่อยเป็นแนวตรงขวางน้ำ โดยให้เรืออยู่ด้านใกล้ฝั่ง ปลาอวนด้านหนึ่งอยู่บนเรือและปล่อยผืนอวนให้ลอยตามกระแสน้ำ ประมาณ 30 นาที จากนั้นจึงกู้อวน เมื่อปลดปลาออกแล้วจะย้ายแหล่งทำการประมงใหม่

ภาพที่ 2 การทำประมงพื้นบ้านบนพื้นที่ปากแม่น้ำกระเป๋ : อวนลอยปลากระบอก

1.1.3 อวนล้อมติดปลากระบอก

ชาวบ้านสามารถทำการประมงด้วยอวนล้อมติดปลากระบอกในเวลากลางวัน เนื่องจากสามารถมองเห็นฝูงปลากระบอกได้ง่าย ส่วนใหญ่ทำในบริเวณปากแม่น้ำกระเป๋ที่มีระดับน้ำลึก 1-3 เมตร เมื่อพบฝูงปลากระบอกจะปล่อยอวนล้อมฝูงปลาเป็นวงกลม 1 หรือ 2 ชั้น เหลือปลายอวนส่วนหนึ่งสำหรับวางแทรกเข้าไปในกลางวงอวน จากนั้นแล่นเรือหรือแจวเรือพร้อมใช้ไม้กระทุ้ง หรือตีน้ำภายในวงอวนประมาณ 2 รอบ เพื่อให้ปลากระบอกตกใจจนว่ายชนอวน จากนั้นจึงกู้อวนขึ้นเรือ ในหนึ่งวันชาวบ้านสามารถทำการประมงประเภทนี้ได้ 3-4 ครั้ง

ภาพที่ 3 การทำประมงพื้นบ้านบนพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ : อวนล้อมติดปลากระบอก

1.2 อวนจมกึ่ง

ชาวบ้านเรียกว่าอวนกึ่ง หรืออวนลอยกึ่ง เป็นเครื่องมือที่สำคัญอีกชนิดหนึ่งของการทำประมงพื้นบ้านในพื้นที่ศึกษา ลักษณะของอวนแตกต่างไปจากอวนติดตาชนิดอื่น คือ เป็นเนื้ออวน 3 ชั้น ประกอบด้วยเนื้ออวนชั้นในซึ่งมีตาอวนขนาดเล็กจำนวน 1 ผืน เนื้ออวนชั้นนอกมีขนาดตาอวนใหญ่กว่าจำนวน 2 ผืน ประกอบอยู่ด้านนอก เนื้ออวนชั้นในซึ่งอยู่ตรงกลางจะมีความลึกและความยาวมากกว่าอวนชั้นนอก เมื่อนำมาประกอบเข้ากับเชือกคร่าวบนและคร่าวล่าง จะทำให้เนื้ออวนชั้นในโป่งพองเป็นถุงเล็ก ๆ ตามช่องตาของอวนชั้นนอก กุ้งและสัตว์น้ำอื่น ๆ จะติดอยู่ที่ตาอวนดังกล่าว จากการศึกษา พบว่า การใช้เครื่องมือชนิดนี้มีข้อจำกัดคือชาวบ้านต้องทำการประมงพื้นบ้านเฉพาะช่วงเวลาที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสน้ำเท่านั้น เนื่องจากต้องอาศัยกระแสน้ำช่วยพัดพาอวนไปปะทะกับกุ้งและสัตว์น้ำ

ชาวบ้านสามารถทำการประมงด้วยอวนลอยกึ่งสามชั้นในเวลากลางวันตั้งแต่เช้ามีดถึงเย็นของช่วงน้ำใหญ่ คือ ขึ้น 12 คำถึงแรม 4 คำ และแรม 14 คำถึงขึ้น 4 คำ ในบริเวณปากแม่น้ำกระบี่ที่มีน้ำลึกประมาณ 3 เมตรขึ้นไป ส่วนใหญ่ไม่เกิน 15 เมตร ชาวบ้านจะวางอวนในลักษณะขวางกระแสน้ำโดยมีทุ่นธงบอกแนวผืนอวนใต้น้ำ อวนแต่ละชุดจะอยู่ใกล้กัน ปล่อยให้ผืนอวนลอยตามกระแสน้ำประมาณ 30-60 นาที จึงกู้อวน ภายหลังจากการปลดสัตว์น้ำแล้ว จะนำไปวางใหม่ จนกว่าจะได้กุ้งน้อยหรือกระแสน้ำหยุดไหล สัตว์น้ำที่จับได้ ส่วนใหญ่เป็นจำพวกกุ้ง ได้แก่ กุ้งแชบ๊วย กุ้งโอคัก กุ้งแสม กุ้งไข่วิ่ง กุ้งเหลือง นอกจากนี้เป็นพวกปลาหู ปลาจวด ปลาทรายแดง ปลาเห็ดโคน ปลาข้างไก่อ ปูม้า กุ้งตักแตน กุ้งกระดาน ปลากระเบน

ภาพที่ 4 การทำประมงพื้นบ้านบนพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ : อวนจมกึ่ง

2. พื้นที่ริมคลองและแพรกต่างๆ

เป็นบริเวณที่ถัดลึกเข้าไปจากปากแม่น้ำกระบี่ ลัดเลาะตามลำคลองและแพรกต่างๆ เนื่องจากมีอิทธิพลกระแสน้ำจืดทำให้น้ำมีความเค็มน้อยลง ลักษณะดินของบริเวณนี้เป็นดินโคลนละเอียด สังคมพืชป่าชายเลนและป่าชายคลองที่สำคัญ ได้แก่ โกงกางใบใหญ่ โกงกางใบเล็ก ตะบูน ลำพู จาก เป็นหลัก มีพันธุ์ไม้ชนิดอื่น ๆ ปะปนอีกมากมาย โดยเฉพาะพวกไม้พื้นล่าง เช่น เหงือกปลาหมอ เป็นต้น สัตว์ที่พบในพื้นที่บริเวณนี้ ได้แก่ ปลาจระเม็ด ปลามง ปลาสาก ปลาทราย ปลาแป้น ปลากะพงขาว ปลาเก๋าแดง กุ้งและปูหลายชนิด จึงพบการทำประมงพื้นบ้านประเภท เบ็ดคัน หยองปูดำ อวนจมูกุ้ง ไชหมึก ในพื้นที่ริมคลองและแพรก มีรายละเอียดดังนี้

2.1 เบ็ดคัน

ชาวบ้านสามารถทำการประมงด้วยเบ็ดคันในเวลากลางวัน เนื่องจากสามารถมองเห็นปลาได้ง่าย ส่วนใหญ่ทำในบริเวณริมคลองและแพรกต่างๆที่มีระดับน้ำลึก 1-3 เมตร การตกปลาด้วยเบ็ดมือเป็นวิธีการง่ายๆ ชาวบ้านใช้หมึก ปลาหู ปลาปลิง เป็นเหยื่อ เรือเบ็ดขนาดเล็กส่วนใหญ่มีห้องซั้งเหยื่อเพื่อให้เหยื่อยังมีชีวิตอยู่ เรียกว่า เหยื่อเป็น และบางครั้งใช้ซั้งปลาที่ตกได้เพราะปลาที่สามารถรักษาความสดไว้ได้จะจำหน่ายได้ราคาสูง สัตว์น้ำที่จับได้ ได้แก่ ปลาจระเม็ด ปลามง ปลาสาก ปลาทราย ปลาแป้น ปลากะพงขาว ปลาเก๋าแดง

ภาพที่ 5 การทำประมงพื้นบ้านบนพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ : เบ็ดคัน

2.2 หयोगปูดำ

ชาวบ้านสามารถทำการประมงด้วยหयोगปูดำทั้งในเวลากลางวัน ส่วนใหญ่ทำในบริเวณริมคลองและแพรกต่างๆ ที่มีระดับน้ำลึกมากกว่า 3 เมตร ในช่วงน้ำใหญ่ (ขึ้น 12-5 ค่ำ) เนื่องจากเป็นช่วงที่น้ำขึ้นเต็มที ชาวบ้านวางหรือปักเครื่องมือหयोगปูดำโดยใช้ลูกปลาเป็นเหยื่อ หลังจากวางหयोगปูดำเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านทำการกู้หयोगปูดำและเลือกเฉพาะปูขนาดใหญ่เท่านั้นเพราะปูขนาดเล็กไม่สามารถนำมารับประทานได้ สัตว์น้ำที่จับได้ ได้แก่ ปูดำ

ภาพที่ 6 การทำประมงพื้นบ้านบนพื้นที่ปากแม่น้ำกระเป๋ : หयोगปูดำ

2.3 ไชหมึก

ชาวบ้านสามารถทำการประมงด้วยไชหมึกทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน ส่วนใหญ่ทำในบริเวณริมคลองและแพรกต่างๆ ที่มีระดับน้ำลึกมากกว่า 3 เมตร ชาวบ้านวางไชหมึกในแนวตั้งโดยหันทางเข้าขึ้นข้างบนและปิดด้านข้างของไชหมึกด้วยทางมะพร้าวเพื่อให้เกิดร่มเงา ไชหมึกจะถูกแขวนอยู่ในระดับความลึก 1 ใน 3 ของระดับความลึกน้ำและถูกวางเป็นลูกๆ แยกกันโดยถ่วงให้อยู่ติดกับที่ด้วยก้อนหิน หลังจากวางไชหมึกเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านทำการกู้ไชหมึกและตักหมึกที่ติดออกสามารถทำการกู้ไชหมึกได้ทุกวัน วันละ 1-2 ครั้ง สัตว์น้ำที่จับได้ ได้แก่ หมึกหอม

ภาพที่ 7 การทำประมงพื้นบ้านบนพื้นที่ปากแม่น้ำกระเป๋ : ไชหมึก

3. พื้นที่ชายฝั่งทะเล

เนื่องจากบริเวณนี้อยู่ใกล้ทะเลมากที่สุด ดังนั้นน้ำจึงมีความเค็มค่อนข้างสูงและได้รับอิทธิพลน้ำเค็มท่วมถึงเป็นประจำ สามารถแบ่งพื้นที่ชายฝั่งทะเลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

3.1 หาดเลน

พบในบริเวณที่มีน้ำจืดไหลลงสู่ทะเล โดยหาดเลนจะปรากฏเมื่อน้ำทะเลลดระดับลง เมื่อน้ำทะเลลดต่ำสุดมีระดับน้ำโดยเฉลี่ยลึกประมาณ 2 เมตร บริเวณร่องน้ำมีความลึกประมาณ 6-10 เมตรเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ต่างๆ เช่น กุ้งทะเล ปูม้า ปูดำ และหอยหลายชนิด เช่น หอยหวาน หอยเมือก หอยพง หอยชักตีน หอยแครง เป็นต้น จึงพบการทำประมงพื้นบ้านประเภท ลอบปู คราดหอย อวนจมปู ในพื้นที่หาดเลน มีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 ลอบปู

ชาวบ้านสามารถทำการประมงด้วยลอบปูในเวลากลางวัน ส่วนใหญ่ทำในบริเวณหาดเลน ชาวบ้านจะวางลอบปูในลักษณะวางเดี่ยวและผูกลอบปูเพื่อวางเชื่อมกัน หลังจากวางลอบปูเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านทำการกู้ลอบปู สัตว์น้ำที่จับได้ ได้แก่ ปูม้า ปูดำ

ภาพที่ 8 การทำประมงพื้นบ้านบนพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ : ลอบปู

3.1.2 คราดหอย

ชาวบ้านสามารถทำการประมงด้วยคราดหอยในเวลากลางวัน ส่วนใหญ่ทำในบริเวณหาดเลนเมื่อน้ำลง ในช่วงน้ำใหญ่ (ขึ้น 15-5 ค่ำ) เนื่องจากเป็นช่วงที่ระดับน้ำลดต่ำที่สุด ชาวบ้านใช้เครื่องมือคราดหอยทำการคราดเป็นพื้นที่ตารางสี่เหลี่ยมเพื่อครอบคลุมพื้นที่และหมายตำแหน่งของหอย จากนั้นจึงเก็บหอย สัตว์น้ำที่จับได้ ได้แก่ หอยหวาน หอยเมือก หอยพง หอยชักตีน หอยแครง

ภาพที่ 9 การทำประมงพื้นบ้านบนพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ : คราดหอย

3.1.3 อวนจมปู

ชาวบ้านสามารถทำการประมงด้วยอวนจมปูในเวลากลางวันและกลางคืน ส่วนใหญ่ทำในบริเวณหาดเลนที่มีระดับน้ำลึก 2-40 เมตร ชาวบ้านบางรายทำการประมงพื้นบ้านไกลชายฝั่งทะเลมากจึงมีความจำเป็นต้องค้างคืนในทะเลและปล่อยอวนทิ้งไว้วันานประมาณ 2-3 วัน ส่วนใหญ่ปล่อยอวนทิ้งไว้ 12-24 ชั่วโมง วางอวนโดยปล่อยอวนเป็นแนวตรงตามแนวชายฝั่งจำนวน 1-3 แถว มีทุ่นบอกแนวอวนที่ปลายสุดผิวนอวนทั้งสองข้าง ถ้าใช้อวนยาวมากส่วนใหญ่จะเสริมทุ่นธงบริเวณช่วงกลางด้วย 1-2 ทุ่น เมื่อกู้อวนแล้วจะนำอวนที่ติดปูมาปลดที่ฝั่ง แล้วจัดเตรียมอวนให้เรียบร้อย ส่วนอวนจมปูทะเลส่วนใหญ่กู้อวนกลับไปกลับมาและเก็บอวนขึ้นเรือต่อเมื่อกลับเข้าฝั่ง สัตว์น้ำที่จับได้ ได้แก่ ปูม้า ปูลาย ปูดาว ปูต่ายาว ปูทะเล ปลากระเบน หอยขนาดใหญ่ชนิดต่างๆ

ภาพที่ 10 การทำประมงพื้นบ้านบนพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ : อวนจมปู

3.2 หาดทราย

มีลักษณะเป็นดินทราย ดินค่อนข้างเค็ม และได้รับอิทธิพลไอเค็มจากทะเลพัดเข้าถึง จากการสำรวจพบป่าชายหาดกระจายตามชายฝั่งทะเล บริเวณหาดทรายเก่าที่ยกตัวสูงขึ้นหรือบริเวณที่เป็นหินขิดฝั่งทะเล น้ำทะเลท่วมไม่ถึง บางพื้นที่สลับกับป่าชายเลน ป่าชายหาดมีความหลากหลายของพันธุ์พืชหลายชนิด มีลักษณะเป็นพืชทนเค็มและคงอด้วยแรงลม พันธุ์พืชที่พบในบริเวณนี้ เช่น ผักบุงทะเล ผักไข้เล ต้นหูกวาว ต้นพะยอม ต้นมะพร้าว ต้นตาล เป็นต้น สัตว์ที่พบในพื้นที่บริเวณนี้ได้แก่ ปู หอย ไส้เดือนทะเล กุ้งและปลาหลายชนิด จึงพบการทำประมงพื้นบ้านประเภท อวนปลาทราย โป๊ะน้ำตื้น ในพื้นที่หาดทราย มีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 อวนปลาทราย

ชาวบ้านสามารถทำการประมงด้วยอวนปลาทรายในเวลากลางวัน ส่วนใหญ่ทำในบริเวณปากแม่น้ำกระบี่ในจุดที่มีดอนทรายหรือเนินทรายโดยวางได้ทั้งบริเวณน้ำขุ่นและน้ำใส และสามารถใช้อวนเดินหรืออวนถ่วงได้ แต่ต้องใช้อุปกรณ์ทุ่นน้ำเข้าช่วย

ภาพที่ 11 การทำประมงพื้นบ้านบนพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ : อวนปลาทราย

3.2.2 โปะน้ำตื้น

ชาวบ้านสามารถทำการประมงด้วยโปะน้ำตื้นในเวลากลางวันและกลางคืน ช่วงเวลาของการทำประมงพื้นบ้านเริ่มทำตั้งแต่ตี 2 จนถึงเที่ยง และทำต่อตั้งแต่บ่ายจนถึงเย็น ส่วนใหญ่ทำในบริเวณหาดทรายที่มีระดับน้ำลึกไม่เกิน 15 เมตร บริเวณที่มีกระแสน้ำขึ้นน้ำลง เป็นเครื่องมือประเภทดักจับ เช่นเดียวกับลอบและโพงพาง แต่ไม่สามารถยกขึ้น-ลงได้ โปะน้ำตื้นประกอบด้วยส่วนของลูกขัง (ใช้ขังปลา กุ้ง ปู ที่มาตามกระแสน้ำ) และส่วนปีกจำนวน 2 ปีก เป็นทางนำให้สัตว์น้ำเข้าสู่ลูกขัง โดยใช้ไม้ยาว 4 – 5 เมตร ปักเป็นหลัก ห่างกัน 50 – 80 เซนติเมตร ให้เป็นรูปร่างสามเหลี่ยมเปิดออก 1 ด้านแล้วใช้วอนชิงกับหลักไม้ที่ปักให้ด้านที่เปิดออกรับทิศทางที่กระแสน้ำไหลลงโปะน้ำตื้นมีระดับน้ำในลูกขังลึกไม่เกิน 3 เมตร ในช่วงน้ำลงเต็มที่ (เดือนธันวาคม – มกราคม ตรงช่วงน้ำลดต่ำสุดของวันข้างแรม) ชาวบ้านจะจับสัตว์น้ำที่มาติดในโปะ โดยจะนำเรือเข้าไปจอดใกล้โปะ แล้วใช้สวิงไล่ช้อนปลาที่ติดอยู่ในลูกขังของโปะ สัตว์น้ำที่จับได้ ได้แก่ ปลาจระเม็ด ปลาหมึกกล้วย ปลามง ปลาสาก ปลาทราย ปลาแป้น ปูม้า กุ้งแช่บ๊วย

ภาพที่ 12 การทำประมงพื้นบ้านบนพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ : โปะน้ำตื้น

ตารางที่ 1 แสดงการทำประมงพื้นบ้านของชุมชนตามสภาพภูมิศาสตร์

พื้นที่	ลำดับ	ชนิดเครื่องมือประมงพื้นบ้าน	ลักษณะเครื่องมือประมงพื้นบ้าน	ช่วงเวลาในการทำประมงพื้นบ้าน	วิธีการ	ชนิด/ขนาดของสัตว์น้ำ
พื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่	1.	อวนปลากระบอก	ขนาดตาอวน 3 ซม.	ทำได้ตลอดทั้งปี ตั้งแต่ช่วงเช้าจนถึงเย็น 11-7 ค่ำ แต่จะได้ผลผลิตมากในช่วง 7-12 ค่ำ	วางอวนขณะที่ระดับน้ำเริ่มลดในลักษณะขวางน้ำ เพื่อให้กระแสน้ำพัดพาอวนลอยไป	ปลากระบอก
	2.	อวนลอยกุ้ง	อวนเอ็นขนาดตาอวน 4 ซม.	ทำได้ตลอดทั้งปี ตั้งแต่ช่วงเช้าจนถึงเย็น 11-7 ค่ำ แต่จะได้ผลผลิตมากในช่วง 7-12 ค่ำ	วางอวนตามร่องน้ำในลักษณะขวางน้ำและปล่อยให้อวนไหลตามกระแสน้ำ	กุ้งเป็นส่วนใหญ่และปลาอีกเล็กน้อย
พื้นที่ริมคลองและแพรงต่างๆ	3.	เบ็ดคัน	เบ็ดคัน	ทำได้ตลอดทั้งปี ช่วงกลางวันทำบริเวณคลอง ช่วงกลางคืนทำบริเวณริมชายฝั่งทะเล	ใช้ลูกปลา ลูกกุ้ง เป็นเหยื่อ	กุ้ง ปู ปลาหลายชนิด

	4.	หยองปูดำ		ทำได้ ตลอดทั้งปี ในช่วงน้ำ ใหญ่ ระดับน้ำ ขึ้นเต็มที่ 12-5 ค่ำ	ใช้ลูกปลา ลูกกุ้ง เป็น เหยื่อ	เลือกเฉพาะ ปูดำขนาด ใหญ่ เพราะ ปูดำตัวเล็ก นำมา รับประทาน ไม่ได้
	5.	ไซหมึก	ขนาดตา อวน 3 ชม.	ทำได้ ตลอดทั้งปี	วางไซหมึก ในแนวตั้ง โดยหัน ทางเข้าขึ้น ข้างบนและ ปิดด้านข้าง ของไซหมึก ด้วย ทางมะพร้าว เพื่อให้เกิด ร่มเงา	หมึกหวาน
พื้นที่ ชายฝั่ง ทะเล : 4หาดเลน	6.	ลอบปู	ขนาดตา อวน 3 ชม.	ทำได้ ตลอดทั้งปี	วางลอบใน ลักษณะ เดี่ยว และ ผูกเชื่อมต่อ กัน	ปูม้า ปูดำ
	7.	คราดหอย	-	ทำช่วงน้ำ แห้ง ในช่วงน้ำ ใหญ่ 15- 5 ค่ำ ซึ่ง ระดับน้ำ จะลดต่ำ มาก	เก็บตาม ดอนหอย ซึ่งเป็น แหล่งที่อยู่ ของหอย	หอยชักตีน หอยพง
	8.	อวนจมปู	อวนเอ็น ขนาดตา อวน 4 ชม.	ทำได้ ตลอดทั้งปี ตั้งแต่ช่วง เช้าจนถึง เย็น 11-7	ปล่อยอวน เป็นแนวตรง ตามแนว ชายฝั่ง จำนวน 1-3	ปูม้า ปูลาย ปูดาว ปูตา ยาว ปูทะเล ปลากระเบน หอยขนาด

				ค่า แต่จะ ได้ผลผลิต มาก ในช่วง 7- 12 ค่า	แถว มีท่อน บอกแนว อวนที่ปลาย สุดผืนอวน ทั้งสองข้าง	ใ ห ญ่ ช นิต ต่าง ๆ
พื้นที่ ชายฝั่ง ทะเล : หาดทราย	9.	อวนปลาทราย	อวนเอ็น ขนาดตา อวน 3 ซม.	ทำได้ ตลอดทั้งปี ตั้งแต่ช่วง เช้าจนถึง เย็น 11-7 ค่า แต่จะ ได้ผลผลิต มาก ในช่วง 7- 12 ค่า	วางอวน ขณะที่ระดับ น้ำเริ่มลด ในลักษณะ ขวางน้ำ เพื่อให้ กระแสน้ำ พัดพาอวน ลอยไป	ปลาทราย
	10.	โปะน้ำตื้น	เครื่องมือ ตั้งอยู่กับที่	ทำได้ ตลอดทั้งปี แต่ได้ ผลผลิต มาก ในช่วง มรสุมหรือ หน้าฝน	นำไม้มาปัก ล้อมเป็น แนวยาว จากกว้างไป แคบ ให้เป็น รูปคล้าย ลูกศร นำ เนื้ออวน ขนาดตา 1.5 นิ้ว ล้อมแนวไม้ ที่ปักไว้	กุ้ง ปู ปลา หลายชนิด

ที่มา : จากการสำรวจและการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวอัมพิกา อ่ำลอย เกิดวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ.2528 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ในปี พ.ศ.2552 และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโทในหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภูมิสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2558

